

БОГДАН РАДИШ-МАРИНЮК

***Горицвіт —
квітка гірська***

ПОВІСТЬ

Косів
Писаний камінь
2014

ББК 844 УКР 6 – 5
Р — 15

Богдан Радиш-Маринюк

Р 15 Горицвіт — квітка гірська. — Косів. Писаний Камінь
2014. — 144 с.

ISBN

Про людину самобутнього таланту й драматичної долі, про жінку-письменницю й художницю, фольклористку й філософа, про жінку-каторжницю й мудреця карпатського, про жінку-черницю в миру ця книга.

© Богдан Радиш-Маринюк. 2014

© Писаний Камінь. 2014

Видруковано в МП «Евріка». Видавництво «Писаний Камінь».
Івано-Франківська обл., м. Косів, вул. Незалежності.28.

Тел.-факс 03478-2-24-91.

Підписано до друку 18.02. 2014. Формат 60x84/16.

Папір офсетний

і крейдяний. Гарнітура Times New Roman. Друк офсетний.

ПРОЛОГ

Чотири стіни тюремної камери.

Чотири стіни хати.

Чотири стіни домовини...

І... тиша. Осіння... Лиш чути, як падає листок з тремкої трепети, що на узліссі. Тиша така, що чути як він, той листок, летить з дерева і, впавши, цілує холоднувату, вечірню землю... Чути у цій тиші, як зникає за горою останній вечірній промінь, що наостанок зашелестів між жовтіючим листям на деревах. Не співає свою останню на сьогодні пісню лісова пташина. Може, спить уже, натовившись за всю днину... Тихо-тихо... Але, якщо прислухатись добре, то можна вчути, як б'ється серденько у маленької лісової пташки, що засинає. А ще чути, як дихає на листку мурашка, що не встигла ще сховатися в недалекому мурашнику. Тихо...

Із-за гори Буковець, неквапом, виходить на свою нічну варту, мов жовток спеченого яйця, місяць. Він — жовтий. А довкола нього жовто-зелений обідок-обруч, наче для того, щоб той місяць не скотився з неба й не обросив собі ніжки об холоднувату осінню росу на травах-отавах. Місяць поки що котиться по самому вершечку найвищої під лісом смереки, зачепивши обідком своїм вершечок того синьо-сріблястого дерева...

А я стою на ґруні неширокому й чекаю, коли місяць підбереться вище трохи, щоб з ним можна було поговорити, коли він стане над головою... Тиша. У такій

тиші добре розмовляти з травою-отавою, з осінніми квітами в ній... Добре розмовляти в такій тиші з кониками-цвіркунами, що то тут, то там налаштовують свої крихітні скрипочки на традиційну «місячну сонату»...

«Місяцю-місяцю, — звертаюся я тепер до місяця, що здається, вже над горами так низько, що руками його помацати можна... Місяцю!.. — продовжую я, — ти увесь світ обходиш, степами й лісами, горами й морями ходиш... Ти багато чого бачив, ти багато чого знав... І тепер знаєш... То ж прошу тебе: розкажи мені про ту жінку дивну — не царівну-королівну, а просту й, водночас, виняткового дару горянку, власного таланту полонянку, що жила в крихітній хатинці, тут на цьому славному пагорбі, у Криворівні, над Черемошем буйним. Розкажи мені, місяцю-брате, про жінку-загадку, жінку-мольфарівну, жінку-самотність, що звікувала вік свій у тій хатині, над котрою ти стоїш тепер, котру тепер обсипаєш дивним своїм світлом... Розкажи, місяцю!»...

Місяць вислухав мене, вислухав... Та й каже мені: «Йди, чоловіче добрий, вище, у гори йди! Йди туди, де смереки чешуть кучері вітрам, де у лісових дебрях рев звіра дикого чути... Йди туди, де писане каміння... Там, на тому писаному камінні вітер буйний живе... Може, вітер тобі про жінку ту розкаже, бо також світом ходить, багато чує-знає»...

І пішов тоді я до вітру в Чорногори, де він з камінням писаним говорить. А вітер, що сидів тепер на тому камінні питає мене:

— Що ти тут, межи цими скелями шукаєш пізньої ночі, чоловіче?

— Я прийшов до тебе, бо так мені місяць порадив... Розкажи мені, вітре, бо ти всюди буваєш, все знаєш... Розкажи, що знаєш про жінку дивну, не царівну та й не королівну, а — просту, що зозулею сизою межі снігами білими кувала, крила об самотність ламала, журу-тугу співала...

Вітер, що дрімав тоді на писаному камінні, розправив свої вуса древні, дмухнув, наче важко зітхнув, і каже мені: «Я знав багато про ту жінку-недолю, жінку-птаху, що крила-райдуги мала, межі стінами тюремними не зламала, росу ними кольорову косила, сонце своє важке на них носила, добра й краси для людей у неба просила... Жінка-печаль, жінка-нерозрай — квітка та уміла райдуги гладити по голівках, ловити дощ, з пташками лісовими говорити... Будь-кому жінка та розмову-тугу свою не довіряла, з думок своїх на золоті рушники пряла, на скатерті барвисті, на скатерті зорянисті... Що потому стежками-дорогами стелилися до людей добрих, до світлиць серця, до милосердя... Жінка та самотньою була, квіткою-горицвітом цвіла... Про себе жінка та майже нікому не розповідала: не хотіла, щоби її жаліли. Вона того не любила... Любила бути мовчазною... Навчилася бути мовчазною... Все, що на душі мала у тужливу пісню виливала, на папір сіяла, як жито-пшеницю на ріллю...»

«Так-так, — підслухавши про що говорить вітер, почала тиша, що сиділа до того межі писаним камінням, — так-так! Вона, та жінка любила більше слухати мене — тишу... А в тій тиші любила слухати ніч, коли чути було, як легко й ніжно мавка розчісує свої довгі

русяві коси, сидючи на пеньку, проти місяця. Жінка та, — продовжувала далі тиша, — сама носила на плечах по сім райдуг відразу... Райдуги були важкими, але вона не гнулася під ними — несла... Несла, аби ті сім райдуг світили людям... Аби їм легше було жити...

Та жінка за десятьма ґратами була колись загратована, за колючими дротами... Навіть до кари смерті супостатами засуджена, але потому їй той присуд замінили на десятирічне ув'язнення у спецтаборах сибірських, з огляду на тодішнє неповноліття... Тюремні камери, тортури в них не могли зломити характеру тої жінки, ще зовсім тоді молоденької, дівчинки-горянки, дівчинки-гуцулочки... Вижила вона таки. Вижила... Хоч поверталася додому майже посивілою у свої двадцять сім літ... Двадцять сім літ!.. Вірячи в добро, в милосердя, яке їй пощастило відчути від різних людей, у тому жорстокому оточенні, особливо — лікаря, що в уральському тюремному шпиталі врятував її наскрізь обморожені кінцівки від ампутації. Переживши енкаведиське катування, голод і холод, приниження й безнадію, жінка та не втратила поваги й любові до людей. Не втратила цього благородного почуття навіть після тяжких випробувань, коли через хвилину-дві її могли вивести там, у темниці, «под стенку» й розстріляти майже дитину, лише за те, що вона любила свою землю, свої рідні гори Карпати, свою річку й верболози над нею... Тільки за те... Хоч вона нікого не вбивала, не скривджувала навіть...

По поверненні, — продовжувала розповідь тиша, що була тоді межі писаним камінням перед Чорного-

рами, — та жінка роздмухала у своїй душі великий вогонь любові до всього суцього, до людини, до пташки, до квітки, до краси, до прекрасного й благородного в цьому світі... Волею долі zostавшись самотньою на все своє життя, вона, зачинившись у маленькій хатинці, котру собі сама й спорядила, творила поезію і прозу, збирачем народного фольклору стала, художницею й авторкою багатьох молитов...

Книги вона сама й виготовляла... Їх, тих великих рукописних книг, по півтисячі сторінок кожна, хтось налічував коло півсотні... Коло півсотні велетенських книг, написаних рукою цієї жінки! А малих і зовсім крихітних книжечок понад півтисячі... До того — понад сто невеличких за розміром картин, виконаних аквареллю й тушшю, під загальною назвою: «ДОЛЯ ГУ-ЦУЛКЄ»... Вона, та жінка, була й іконописцем. Понад сотню ікон, більших і менших намалювала, не маючи освіти художниці... Все то сотворено завдяки природженому талантові, завдяки великій любові до землі і неба, до людей, до прекрасного й благородного, милостиво-блаженного. Отакою вона була», — закінчувала свою розповідь тоді тиша, що разом з вітром жила межі писаним камінням перед Чорногорами... На тому її розповідь не закінчувалася, бо я просив тишу уклінно, розказувати далі про ту дивну жінку — жінку-загадку, страдницю-каторжанку, жінку-поетесу й прозаїка, жінку-художницю й народознавця, жінку-філософа, що за словами відомого краєзнавця Миколи Дзурака, є карпатським Гомером... Коли іншого разу я попросив тишу, що була тепер у хаті, в кімнатці, наче в келії, де, не ви-

ходячи майже, працювала ця жінка, продовжити розповідь, то тиша мовила мені: «І була на світі жінка... Я вже тобі, чоловіче, розповідала про це... І було, як і у всіх людей, у цієї жінки д и т и н с т в о»...

— Мамко, мамко-о!.. А то чьо місяць генде над горов, такей чірлений?.. — спитала мала Парасочка, вибігши з хати.

— Де ти увиділа місяця? — спитала мама.

— Та єк де? Та над смереков гойдаєси собі...

— Ий!.. Та я ньи виділа, — сказала мама, — то видко, шо назавтре буде вітер дуже... Тьий громовиця, видий, буде...

— А чьо громовиця буде? Шо в'на буде сердьитиси на місяця?

— Ні!.. То місяць буде сердьитиси... Видиш, єке лице у него черлене...

— А шо місяць злостьитси?

— Видко, шо — так... А тьи, Парасочько, позбирай з ослинчека гарчікі... Тьий усе, шо там є... Аби ньи змокло... Бо то й вноче може гримнутьи...

— А ослинчік так само занестьи?..

— Ні! Дедя прийде... Тьий сам занесе... Бо то затежко тобі... Шшє...

«Ньи дьивиси, Иванчіку,

Шо я мацюпенька!..

Бери мене за жіночку!..

Буду ті вірненька»...

Наспівує дівчинка собі під ніс коломийку цю, шо почувла недавно від когось із сусідок. Може, від Одосії?...

Наспівує скоріше в думці, ніж впівголосу, підбігаючи підскаком, де лежать на ослінчику, черевцями один до одного: гарчики, коновочки та невеличкі дійнички...

«Ньї дъивиси, Иванчіку,

Шо я мацюпенька...» — продовжує підспівувати собі під ніс Парасочка цю коломиєчку, що: «Адьї при-чїпиласи до мене... Тьий... А чьо то казала мамка, шо місяць знає, коли тучя буде тьий вітер, тьий громи у горах?.. Відкьї то місяць знає, шо моя мамка знає... Ой, то так антьїресно, шо... То усе антьїресно... А кажут, шо світ у цему світі є такьий уже маленькьий, шо аби ек дъививси на него, то его ньї видко... А шше, кажут, шо є світ такьий-такьий великьий, такьий великьий, шо геш его ньї видко... Ого... Єк тото файно! Гет собі файно...

Тут, типер, у Криворівни файніше... Тут файніше, ек там було у Бистрици... Ий!.. Відьий і у Бистрици було файно... І тут файно, і у Бистрици також... Але такі тут файнішше...»

Іншим разом дівчинка думала про те, шо тут, у Криворівні, цікавіше, бо тут є, як вона казала, гурма товариства... «Тут, найліпше, шо є Одосійка... В'на трохе старшіша за мене... Але така збитошньїця... Тьий у школі тут цікаво... Лиш то, шо пані вчетилька б'є, ек хтос ньїпослушньїй, або спізненьїй до кляси зранку... О, тогдьї вчетилька гет злосна. По руках так може ури-пїжитьї, шо гет... А ми, малі, хочімо собі ньї раз по-гандратьїси, подурітьї... Ньї раз узимі, ек до школи йдимо гурмов, то чьовгаємоси по леді, шо на ріці. Так ньї раз чьовгаємоси по леді до школи, шо гет постолє-

та дрантьові вид того... Прийдьимо у школу, а там... О то вже лінійков добре припічет тобі долоню вчетилька... Дьирехторька ньи б'є... Али так зіцірує, шо крашше, аби вибила... Тьий дома сварє за тотьи шпитакі. Ой сварє! Бо то є за шо сваритьи...» — думала дівчинка Парасочка того вечора, забувши, що давно пора йти до хати.

Іншим разом, як це було згуста, Парасочка стояла на порозі дєдивої кузні. Стояла вона так тихо, що коваль не помітив її за роботою. А Парасочка стояла собі мовчки та й приязно дивилася, як він, її дєдя-коваль, вправно орудує великими кліщами, в котрих розпечене добіла залізо. Люди чекають на готове, а коваль то великим, то меншим молотом заставляє розпечене залізо повертатися туди, куди коваль схоче. Дівчинка із захватом дивиться, як із розпеченого шматка заліза народжується підкова, або...

«Ой, ек виросту вже, та ек буду великов, то буду ковалем, — думає Парасочка, дивлячись на диво народження підкови... Але буду виковуватьи кольорові, файні підкови... Ні-ні!.. Буду райдугу виковуватьи... Таку велику райдугу викую, шо — геш... Ні-ні!.. Я навчюси гратьи на флюєрі, може... А шше... На скрипці... О! О!.. На скрипці буду вчєтьсиси... То так файно умітьи на скрипці собі гратьи... Е-е, ні! Я ліпше буду малюватьи учєтьсиси... А шше книжєчьке буду писатьи... Буду писатьи книжєчьке усєкі... Тьий чюжі буду чітатьи... Мамка казала, шо, ек я шше гєт мала була тьий шше до школи, навіть, ньи ходьила, то книжєчьке любила уже чітатьи... У дєді багато-багато книжєчьок було... То я,

каже мамка, нѣи граласи лялькама навіть, а обкладаласи всекими книжечьками, тьий читала собі... По букввах пальчіком воддила, аби думали шо я умію читати... А типер я уже умію читати, бо я уже велика: навіть до школи хожу. Я буду читати багато, багато книжок і... Сама книжечьке буду, може, писати. А шше дедя зробіт мені у кузни такі великі-великі крила, шо я буду учетьиси літати... Отак! Буду учетьиси літати над смеченов, над горама... Ой, ек файно... Ек буду великов»...

«Нѣи дивиси, Иванчіку,

Шо я мацюпенька...»

— Парасочько!.. Де тьи?.. То уже стимніло... — покликкала мама.

— Йду, мамко!.. Йду... — відповіла дівчинка.

Тої ночі малій Парасочці приснилося, шо вона стоїть на порозі дедивої кузни й дивиться, як він, дедя-коваль, виковує якусь дуже дивну річ, не зрозумілу для дитини.

— Шо то буде, ек ви зробите уже?.. — питає Парасочка у деді.

— Я нѣи чюю!.. — відповідає він.

— Я питаюси: шо то буде з того чірленого жиліза?..

— То нѣи жилізо, — відповідає дедя-коваль, — то чірлений місець... Я здоймив єго з неба... Здоймив, аби виковати з него тобі підкову..

— Ой, ек файно!.. А місечька типер у небі нѣи буде?..

— І сходьити над смерекама золотов підковов,

аби в'на тобі була на шесте... То тобі, аби-с шесте мала, Парасочько...

— Ой, мамко, мені таке присньилося, шо... — хотіла похвалитися незвичним сном мала, але мама перебила її:

— Розкажеш потому... А типер до школи уже варт тобі квапиться!

Здавалося, що дитинство буде вічно, що воно — безтурботне, наповнене різними дитячими витівками й радощами, ніколи не закінчиться... Звичайно, що і в дитинства тут, у горах, на цих криворівнянських пагорбах межі лісами, окрім шкільних, були й домашні дитячі клопоти. Треба було мамі в чомусь допомогти, підмести в хаті й на подвір'ї, сполоти на грядці, кинути бур'яну поросяті, чи й двом. А вже коли треба було доглянути за щепою коло вориння, щоб не зламала її молоденький пагінець овечка, чи улазливий вепер, то клопоту тут додавалося й додавалося... А от коли дедя з мамкою йшли на цілий день з дому на ярмарок у Косів, чи... То тоді клопотів для малої Параски і трохи старшої сестри Васюти ставало більше... Обі: і Василянка і Парасочка, були дітьми слухняними й чемними. Вони обидві знали, що, коли родичі наказали щось зробити у їх відсутності, то це зробити обов'язково треба. Треба... Але ж і погратися, побешкетувати — теж, ой як хочеться, бо ж — дитинство... Щепа росте собі в кутку подвір'я і їй хоч би що... Кури ходять собі подвір'ям, де є що пасти, та й зерна їм насиплено доста... Але вони, оті ненажери кури, чи кури-ненажери, все одно таки на грядку прибіжать, аби шкоди наробити, аби, потому,

Василинка й Парасочка сварені були... Ой ті кури! Хто їх тільки придумав на світі?.. Перескочать-перелетять, і таки перегребуть тоту грядку, де мамка петрушку посіяла... А той кабан... Та це ж він, проклятий, розпутався, чи розломив дошку в загороді, та й вибіг собі на подвір'я... Та, якби лиш вибіг... А він просто до тої яблуневої прищепи, ніби навмисне, побіг-поскакав, аби зломити прищепку, що лиш-лиш взялася зеленіти... А що тепер скаже на то дедик та й мамка що скаже?.. Можна собі лиш уявити... А за замурані руки й чола від того, що ловилося рученятами струмок, що після дощів у горах, ще днів зо два-три жебонить збоку хати, ніби навмисне... А сорочечки заляпані болотом, коли «кропили» одна одну тою, тепер уже каламутною, водою з того ні в чому не винного струмочка... Одним словом клопотів багато у дитинства тут на криворівнянських горбах...

Коли тиша розповіла, а я коротко записав ту розповідь про Парасчине дитинство, з іншого боку гори, на котрому було писане каміння, почувся голос громовиці-блискавиці. Вона, та громовиця-блискавиця, що сиділа межі писаним камінням розказувала мені про р а н н ю ю н і с т ь Парасчину, про те, що війна тоді почалася... Спочатку вона була далеко, потому – ближче... Завойовники мінялися, війна клекотіла... Один загарбник звергав іншого... Одна загарбницька влада міняла іншу... Гори лиш не мінялися... Вони, як стояли мільйони років тому, так і тепер стояли...

***

«Божечку, екий тото світ файний, — думала Парасочка, стоячи того теплого вечора коло батьківської хати, — йой, екий світ файний... Здаеси, обіймила би его, ек маленьку дитинку... І гладила би его, гладила... А небочко тут, над горами, здаеси так близко-близко... Здаеси, шо, екби вийшла он на тоту найвищіщу гору над Жеб'єм, то могла би погладити небочко... А тотьи корчіке еливцю такі куці попид лісом у траві... В'ни такі, ек маленькі зелені баранчіке, шо йдут собі попасом... Боже, екий тото світ... Може, колис намалюю цей світ дивний, шо сам на папір проситси... Може... А травичька ека тендітна... В'на співає, співає... І сонечько співає, коли добре послухати... Місець також співає, але чегос сумної. Все співає... Єго лиш траба умітьи слухатьи, ек то все співає... Навіть типер, коли у світі так тривожно, шо геш серце заходитси... «Молоде-золоте», — каже мамка ньи раз, коли я шош роб'ю, або розказую, або... Божечку, екий тото світ файний... Але чьогос так тривожно на души, шо геш серце стискаеси...»

Десь там внизу, над Черемошем, у лугах зацвіла пісня:

«Згадай, згадай
Той тихий вечір,
Єк я з тобов там стоела...
Тьи цілував моє личенько
І говорив: «Мила моя...»

Та пісня з-над Черемоша то сильнішала, то слабшала. Мабуть, вітер того вечора то відносив, то знов приносив ту пісню сюди на гору, де стояла, роздумую-

чи, Парасочка. Якось раптово розлога дівоча пісня, у лугах над Черемошем зникла. У селі загавкали пси... «Шьо то може буть? — подумала Параска, — то шош нидобре! Вскі типер ході селом... Німці втекли... А совіти шше уред ньи завели у селі... Шше ньи завели... А вже нишпоре енкаведисти скрізь»...

Собачий лай у селі помало стих. Було спокійно, здавалося. Слова пісні, що зовсім недавно долинала до дівчини з-над Черемоша, мимоволі, здавалося, лунали ще: «Згадай, згадай...»

«А шо згадувати?.. Єк нима шо згадувати... Нихто ньи цілував моє личенько. Я шше ньи доросла до того, — думала дівчина. Я — шше... Хоть і виросла ади ека... У нас кажут: «Висока, єк тополя, а... А дурна, єк фасоля...» Добре то кажут! Я шше дитечей розум маю, каже мамка. Дитечей... Ой! Та — ні!.. Шош таке зо мнов типер дієси, шо сама ньи розумію, шо... То летіть хочіси... То... І впастьи з тої висоты... І розбитьиси гет... То смієтиси хочу, а то — плакаты, ревітьи на увес світ... Шош таке зо мнов коїтси... Мамка каже, шо то я з дитинства у молодість захожу, то таке з усіма буває... Чесом так горіче зробитси, ніби окропу по тілі течет ріка... А чесом так стане студено по тілі... То хочіси травинку кожду притулиты до себе, то... То хочіси житы-жыты, тішитыси, ньи знаты чем, а то, раптом, умерты хочіси... І — все. Шош таке зо мнов коїтси типер... Але мамка каже, шо то... Тривожно єкос... Але ты, світочьку Божий, — файний... То такы файно жыты на цему світі Божему... Тривожно... Ньи за себе... За хлопців, шо там, у лісі... Поможи їм, Боже! В'ни такі шше моло-

денькі... Єк я... Поможи нам, Боже! Всім-всім...

Типер я... Ньи типер, а давно уже... Я — ньи Параска Плитка... А — «Ластівка», — подумала дівчина, боячись, що хтось може почути її думку... Типер я — «Ластівка-зв'язкова я... А ньи Параска Штефанова... Типер я — «Ластівка»... Але про це ніхто ньи знає... Навіть дедя й мамка про це ньи знають... Лиш...»

Засинаючи вже, того вечора Параска ще раз нагадала собі: «Завтре принесут багато вовњи до нашої хати... Траба буде дерьгати та престьи, престьи хлопцям на капчюри... Багато траба капчюрів... Бо зима, кажут, дуже люта буде... Хлопцям... Хлопцям... У ліс... На зиму... Йой, коби їм Бог поміг... І — Україні... Завтре вовничьку до нас принесут... Поможи нам, Господи!.. І горам, і долам поможи...» — наче молитву, у думці, продовжувала Парасочка, засинаючи...

Сонце того вечора довго не хотіло заходити. А коли зайшло, то відразу запалило півнеба. Небо над горами стало вогненно-червоним. Здавалося, що навіть зелене верхів'я смерек горить. Вода у Черемоші, якщо дивитися на неї згори, теж зробилася червоною, наче між берегами високими того вечора не вода текла, а текла кров людська...

Коли небо над горами, де зайшло сонце, почало помало сіріти, наче хтось його посипав попелом, коли смереки вкрилися синім, у лісах понад Жаб'єм пролунали черги скорострільів. То з одної, то з іншої сторони, черги скорострільні переривалися поодинокими пострілами.

Надворі почало геть сутеніти, стрілянина втихла...

Тоді за горою з протилежного боку, десь за перевалом Буковець, спалахнула пожежа. Небо палало тепер з протилежної сторони...

Штефан, аби не наражатися на небезпеку, зачинив кузню. Дружина Ганна й обі донечки, — Василюк та Парасочка, стояли посеред хати мовчки, коли у хату зайшов Штефан.

— Йой, добре, що тьи прийшов!.. — сказала дружина Штефанові тремтливим, охриплим голосом, — добре що тьи прийшов...

— А то чьо добре? — перепитав Штефан.

— Добре... Бо видиш шо си робит..

— Ньи йдіт, дедику... білше до кузні!.. Ньи йдіт... — попросила донька Василюк — ньи йдіт, будьте у хаті!..

— Ньи йдіт — ні... Ми вас просимо... — проказала й Параска, — ньи йдіт!..

— А то чьо мені ньи йти до свеї кузні?.. Я шо ньи в себе на господарці? Агій! — наче з люттю, про себе, сказав Штефан. Він і сам не збирався йти цього вечора білше до кузні, хоч мав багато роботи там.

— Ньи йды, ньи йды, Штефа... — ще раз повторила дружина.

Хоч давно уже мали би звикнути до вечорової, чи досвітньої стрілянини у довколишніх лісах і перелісках. Хоч давно уже звиклось до того, що майже щоночі спалахувало небо над горами від пожеж, все одно в такі вечори та ночі було надто тривожно, а іноді й мото-рошно...

В Штефановій хаті цього вечора було темно. Не

горів каганець, що був єдиним джерелом світла. Сиділи мовчки, хто де примостився. Так, майже сидячи, послули всі десь перед самим ранком. Парасці навіть сон встиг приснитися, що вона бреде у чорному-чорному багновинні по самі коліна... Бреде... А ноги обвивають довжелезні вужі... Обвивають ноги і в'ються вже аж попід шиєю... А потому те багновиння спалахує... Спалахує хата, кузня, все село понад Черемошем... Горить, навіть, вода в Черемоші... Кричать маленькі діти... Гримлять, не то громовиці, не то дерева — все сильніше й сильніше... Від найсильнішого гримоту Параска схоплюється, не розуміючи, що до чого. Параска схоплюється і бачить, що всі хатні уже на ногах... Гримкіт і справді наростає... Але тепер це уже не сон...

— Хто там?! — питає Штефан, стоячи за сінешніми дверима.

— Аткивай, — чути зі зворотньої сторони дверей.

— Хто то там?..

— Отвори, Штефане! Отвори! — почув Штефан знайомий голос. То був сільський «стрибок» Лукин.

Коли Штефан розсунув залізний засув у дверях, до хати увалилися кілька озброєних енкаведистів.

— Оц-я-я! — показав пальцем «стрибок» на Параску, — оцися!..

— Собірайся, птічка! — скомандував енкаведист Парасці, — бистреє, бистреє!..

— Та куда?.. Собірайсе... Куда?! — заломила перед собою руки Ганна, — та куда ви?.. Та дитина, що кому винна?.. Та куда ви?.. — ридала, обнявши Параску.

ску, матір. Ньї пущу! Ньї пущу дитьину з хати! Та то шо?..

Двоє енкаведистів вхопили Парасочку, ще не зовсім зібрану, попід руки і... вивели з хати. Парасочка не плакала, не просилася, лише сказала на прощання: «Я скоро вернуси! Я скоро, скоро вернуси...»

Тої ночі забрали ще кількох сільських дівчат, майже ще дітей, і повели у Жаб'є... Через день, або два з Жаб'євського каземату відправили всіх арештованих дівчат до каземату в Станіславові...

До Станіславської в'язниці Параску й ще кількох дівчат доправили того дня під вечір. Холодна, темна камера тюремна. Дівчина в камері одна. Зі стелі капає на долівку вода: одна крапля, друга, третя... Сморід якогось підземелля... «Боже, дай витриматьи все то, шо на мене чекає. Матінко Божя, дай сили витриматьи... Лиш би...» — думку цю обірвав дикий крик жіночий з котроїсь камери, або з коридору. «Мордуют когос... Мордуют...» — подумала Параска, почувши крик. «Прийде черга й до мене... Боже, дай сили мені витриматьи... Матінко Божя...» Того вечора і тої ночі ніхто Парасочку не турбував. Хвилини капали дуже повільно, повільно, наче ті краплі зі стелі тюремної камери.

«От, зарес прийдут по мене... Прийдут... І виведут... Ні! Витегнут на допит перший... За коси виволоче...» — думала дівчина. Час, здавалося, зупинився. Не зрозуміло було: чи то ще ніч, чи то вже ранок, чи день. Темно. Слабке світло пробивалося до камери з коридору крізь круглу щілину у залізних дверях. Здавалося, що минула ціла вічність з того часу, як двері камери

зачинилися за ув'язненою. «Хоче помучітьи тьим... Та най би уже мордували... Най би уже», — снувалися думки Парасчині. «Хоче помучітьи... Аби ньи витримала... Боже, дай сили...», — наче молитву шептала в думці Параска. Саме у той час заgrimіли засуви у дверях камери і, підсвічуючи ліхтариком, в камеру зайшла жінка у військовому і принесла в алюмінієвому горнятї теплої води й шматок сухаря. Принесла й знову замкнула за собою двері. До сухаря Параска й не доторкнулася...

Третього, або четвертого дня Параску повели на допит.

— Фамілія?! — спитав слідчий.

— Ньи-и... розумію... — відповіла Параска.

— Твоя фамілія?!

— Моя... Вся фамілія — у Криворівньи... А шше — у Бистрици... Моя фамілія...

— Гражданка! Отвечать по сути!..

— А-а-а!.. Ви хотіли моє прізвище... Та в'но у вас є вже...

— Последній раз спрашівваю, гражданка!..

— Моє-є прізвище, — закашлявшись, відповіла ув'язнена, — моє прізвище — Плитка Параска-а... Я — Параска Плитка Штефанова...

— Степана Бандери, что лі?!

— Моє прізвище: Параска Плитка...

— Отчество-о?

— Так, гражданка Параска!..

І почалося... То неприємніла ув'язнена від тортур і голоду, то приходила до тьми, коли в слідчій камері обливали знеприємнілу водою...

В камері-одиначці марила, схоплювалася й знову падала на купу лахміття та соломи посеред камери. Так продовжувалося довго...

Коли знесилену Параску попід руки привели останній раз до слідчого, він виголосив, ехидно посміхнувшись краєчком вуст: «Ти стойкая, птічка, і красивая... Но ми судить тебя будем... Ми всьо о тебе знаем, всьо! Пойняла? Ми, гражданка, судить тебя будем... Ты молодая, красивая... Фактически ты ещю ребьенок... Но ми тебя расстреляем... Я би сам тебя вывел сейчас во двор і... Расстрелял! Ты поняла?.. Суд, конечно, решит... Но — расстре...»

Так і сталося: останнє слово у винесеному судом вироку було: «Расстрелять!»

Тільки те, що дівчина була неповнолітньою, ще підлітком фактично, врятувало її від розстрілу... І вирок: «Расстрелять!» був замінений на 10 років таборів суворого режиму...

«Боже! Десять років таборів... Краще би розстрілили...», — думала Параска, будучи вже у «товарняку», що стояв тепер, пізньої осені, на якійсь глухій станції. Поїзд, як розуміє Параска, довжелезний, бо чути людські голоси зліва і справа від вагона, де багато таких, зовсім юних дівчат, засуджених, як і вона. То була пізня осінь 1945 року. Сюди до цього поїзда, чути, звозять і звозять молодих. По голосах чути, що молодих... «Сам цвіт нації нашої... Сам цвіт... Повезут... І розкидають по сибірах... Боже, поможи, ек все помогав нам. Матінко Божа...», — думала Параска спершись худенькими плечима до холодної стіни вагона.

Вночі другого дня заскреготали помало колеса вагона... Поїзд рушив у невідоме, у холоди, у вічну мерзлоту... «Мамко, дєдику, простіт! Простіт і ви лісові... Простіт... І прощєйте... Прощєйте, рідні гори, прощєйте, родину... Може, назавше...», — наче молитву, шептала Параска ці прощальні слова, стоячи в самому кутку вагона-товарняка. У вагоні переповненому стало душно, душно і сморідно. Невеличкі два вагонні віконця, майже під стелею, були забитими наглухо. Крізь засмальцьоване скло тих віконець ледве пробивалося світло. У вагоні — сморід гнилого м'яса. То тут, то там у запертому товарняку чулося задушливе кашляння. «Душогубка...», — подумала Параска. Там, у тому кутку вагона, де стояла Параска з кількома ув'язненими дівчатами, на голих нарах лежала дівчина. Вона важко дихала, час-від-часу схоплювалася, марила, кликала на поміч маму... «У неї горечька... Горечька в неї...», — невідомо до кого промовила Параска, що й сама ледве трималася на ногах... «В неї дуже велика горечька», — повторила ще раз Параска, хоч всі у вагоні знали про це, бо виділи, як її, ту хвору, занесли у вагон перед тим два конвоїри й, ніби дерев'яну колоду, майже кинули на голі нари. Хвору обгортали, хто чим міг. Параска зняла з себе стару кожушину й накрила хворій руки, що були складені на її грудях. Дві, чи три хворі дівчини, що аж захлиналися від кашлю, там, у протилежному кінці вагона, наче змовились, а, може, й так, почали хриплими голосами:

«Ой, у лісі смерековім
Страшна битва була.

Там не одна стара мати
Сина ся позбула...»

Через хвилину-дві дівочі голоси обірвав густий кашель, навіть, — стогін...

«Сина ся позбула-а...», — продовжила тепер уже не співом, одна з тих трьох, що починали разом цю відому повстанську пісню. «Най знають кати, що... Най знають, що не дрова везуть... Най знають... Що не ху-добу везуть безмовну... Співайте, дівчата!.. Співа...», — голос тої ув'язненої обірвав сильний кашель, аж стогін...

Десь пополудню другого дня, коли поїзд вчергове зупинився, кілька конвоїрів відчинили широкі вагонні двері-браму й мовчки вкинули до вагона кілька хлібин в паперовому мішку та в такому ж паперовому мішку кілька солоних рибин. Вкинули це, нічого не сказавши ув'язненим. Загриміли дверні засуви вагонних дверей за конвоїрами. Поїзд ще довго після того стояв, пропускаючи інші поїзди, що мчали на схід і на захід. Бувало, що такі стоянки ешелона з засудженими були довгими в часі. Бувало такі стоянки продовжувалися по кілька днів. «Коли буде край цьому «маринуванню?» — чути було, то з одного, то з іншого боку вагона, що ставав все холоднішим й холоднішим, особливо ночами. Десь під вечір того дня, коли конвоїри вкинули до вагона тих пару хлібин і пару рибин, знову загриміли засуви вагонних дверей-брами і... Два конвоїри поклали на підлогу вагона двоє відер води... «Кати, — простогнала одна з засуджених, — кати... Ми вмираємо від спраги, а вони, вони...», — захлинаючись власними

словами майже простогнала, напевно найстарша за віком дівчина, що була на нарах теж. Мучила спрага, задуха, невідомість. Поїзд, здавалося, цього разу стоїть уже цілу вічність... Хтось із ув'язнених, що були в цьому вагоні, навіть висловлював думку, що поїзд недаром зупинили тут серед густого лісу, бо мають усіх засуджених вивести почергово за вагоном вагон... І всіх тут розстріляти. «А то й то може бути, — подумала про себе Параска, — все годно бути... Нашо їм лишного клопоту: кудас везти... мати мороку... Розстрілеют і — по всьому... Тото може бути».

Та через кілька днів поїзд таки рушив. Знову перестук вагонних коліс відраховує кілометри, десятки, сотні кілометрів... Чим далі на північний схід, тим стає холодніше. На стінах та на стелі вагона з'являється все рясніша паморозь, починають замерзати ноги, особливо в тих, що мають абияке взуття. Спраглі, що довго не бачили води, зішкрябують нігтями іній на вагонних стінах, хтось навіть облизує стіну... Хвора, що мала високу гарячку, прийшла до тями... Параска змочує губи краплями з розталого інію. «Божечку, — каже про себе Параска, — ека то ти солодка, водьичко, з наших карпатских джерел... Єка то ти добра там»...

Бліда, як місяць, коли сходить сонце, хвора, коло котрої сиділа Параска, знов розплющила очі, навіть ворохнула губами. «В'на шош сказати хочє», — подумала Параска.

— Єк ти си називаїш? — спитала Параска.

— Ва-а... силин-ка-а... — відповіла та.

— Чуєш?.. — звернулася Параска до тої, що з-під

Львова, — чуєш?.. В'на заговорила... Нівроку... В'на заговорила-а!.. Декуватьи Богови! В'на буде здорова-а... Буде жити довго-довго... В'на називаєси Василюн-коа... Моя сестричкa також си називає Василюнка... Ой ек файно, шо...

— А тьи відке, Василюночкo? — спитала знов Параска.

— З Гали... ча-а...

— З самого-самого?..

— Та-а-к... — ледве вимовила у відповідь галичанка.

Через два, або три дні Василюнка зізналася Парасці, що вона вагітна... Напевно...

— Єк то вагітна?.. — здивувалася Параска.

— А... Так...

— З дитинков у тюрму? За колочу дріть лягра?

— Видко... шо... так...

— А то за шо така кара на людий зійшла?.. Га?.. За шо?..

А ешелон-товарняк — все глибше, все далі в сніги та морози. Все далі... Наступного дня вранці знову заґриміли засуви дверей-брами вагона й кілька озброєних солдатів вкинули чималу купу, здавалося, якогось лахміття, від котрого повіяло сильним холодом. Ув'язнені спочатку не зрозуміли, для кого й для чого це лахміття вкинуто. Вкинуто без жодного слова...

Ледве переступаючи замерзлими ногами до того вкинутого у вагон підійшло дві, або три ув'язнені. Підійшли й стали обережно оглядати холодну купу.

— Дівчата!.. То шинелі нам сюди вкинули! Обірвані шинелі!..

— Які?.. Шинелі...

— А то нам для «зігрітку»!

— Аби грілися ми... Аби ми, нещасні, не замерзли, не дай Боже...

— Ий! Та то манті з розстрілених!.. В'ни — криваві, — вимовила Параска.

— На них кров... — підтвердила котрась з ув'язнених.

— На ни-и-х... кр-р-о-ов... — повторилося чийсь тремтячим від холоду, голосом.

— Не будемо ми то одягати!..

— Ньї будимо!..

-Через кілька годин, коли наступила ніч, а мороз, здавалося, розламає кісточки кожної ув'язненої, поодягали вони ті холодні, обідрані солдатські шинелі... Взяла й Параска одну на двох шинелю-мантлю із хворою ще галичанкою Василюю. Коли Параска накрила в напівтемені дримаючу Василю, та простогнала:

— О-о-й-й... Холодно-о...

— Зарес нагрієшси... Зарес... — відповіла на то Параска. А в самої, промерзло наскрізь усе тіло.

Здавалося, що замерзло навіть серце, що ледве ворушилося в грудях, мов замерзаюча пташка на снігу й морозі. Ноги, здавалося, вже геть відмерзли. Вони тепер були важкі, наче дві грубі дерев'яні колоди...

Другого, або третього дня галичанка Василю, що ніби одужувала вже на холодних нарах, накрита холодною шинелею перед тим, знову «запалала»... Знову почала вона марити, на поміч матір кликати, зриватися з нар... Параска й ув'язнена з-під Львова по черзі

прикладали свої долоні до чола хворої. А вона «горіла», ще більше, ніж першого разу... Цілу ніч ту, може, найхолоднішу, пробули оті дві ув'язнені, як і перший раз, біля хворої. Сиділи обі на нарах біля хворої й задрімали під самий ранок, виснажені за всі дні і ночі, промерзлі до неприємності... В якусь мить того досвітку на весь вагон пролунав дівочий крик: «Вона! Холодна-а!!! Люди, в'на студена гет!.. Вона-а!.. Мерт-в-а-а!.. Мертва... Васи-и-ли-н-ко-о! Йой-й!..», — вдарив об холодні стіни вагона плач «Ва-си-ли-н-ко-о!»

Молилися усім вагоном... То голосно, то тихо молились... Десь перед полуднем, коли зупинився вчергове поїзд, а було це аж другого дня по смерті галичанки Василинки, конвоїрам, що супроводжували цей вагон, повідомили ув'язнені, що сталося у вагоні вдосвіта попереднього дня. Василінка лежала на нарах, не скаржилась тепер на холодну шинелю, на біль нестерпний у серці та попереці... Вона лежала такою красивою й змарнілою водночас... Від червоного світла сонця, що сходило того дня першого, лице її навіть здавалося ледь-ледь рум'яним...

Під вечір личко Василинки раптово потьмяніло. Почалася раптова хурделиця. Поїзд у сніговому тумані рухався помало. Зупинився він, коли зовсім стемніло, як виявилось, серед якогось лісу. Коли поїзд зупинився, через пару хвилин після того, двері-брама вагона відчинилися й до вагона вскочили кілька озброєних військових:

— Где ета?.. Которая умерла? — спитав один із військових.

— Вона тут... Лежить он на нарах... — сказала котрась із ув'язнених.

— Расступітєсь!.. — наказав ув'язненим той, що був, мабуть, старшим.

Двоє військових взяли, один за ноги, інший за плечі, Василену, підійшли близько до вагонних відчинених дверей-брами і... І викинули мертву на кучугуру снігу, що була перед самими дверима... «О-о-о-й-й!» — людське, дівоче «О-о-о-й-й» поніс вітер лісом тоді... Можна було посивіти, збожеволіти за одну хвилину від того, що сталося. Вагонні двері за військовими швидко зачинилися-загриміли... Ця жахлива подія довго стояла перед очима всіх ув'язнених. Пізніше, якимось чином, стало відомо, що того вечора, у тому ж лісі, майже з кожного вагона, було викинуто по одному, а то й по кілька трупів на снігові кучугури... «Єк це так?! Єк це так може бутья аби... Аби — у сніг просто... Аби, єк поліно йкес... З дитинков ньи народженов... З дитинков... Ой!..» — думала Параска...

Коли наставав ранок другого дня, поїзд під'їжджав до якоїсь невеличкої станції. Хурделиця на той час вже втихла, але пробирав сильний мороз. Крізь маленьке віконце вагона було видно, що йде негустий лапатий сніг. З гучномовця, що, напевно, був десь тут недалеко, звучала пісня:

«Ширака страна моя радная, многа в ней палей, лесов і рек...

Я другой такой страны не знаю, где так вольна дишет челавек...»

«Сволочі!..», — вигукнув хтось з того боку вагона-

товарняка, коли поїзд, наче не хотівши рухатися далі, все ж поповз у сибірські холоди...

Параска, як і більшість ув'язнених, промерзла наскрізь. Найбільше замерзали ноги. Котрий уже день підряд вона ніг своїх не відчувала, не могла рухатись... Тому її й ще трьох дівчат з обмороженими геть ногами, залишають в уральському тюремному шпиталі. Тим трьом дівчатам, що були з одного з Параскою вагона, ноги відразу ампутують... Парасці, якимось дивом, удається уникнути ампутації обох ніг... Хоча вона на довгі роки зостається калікою і може пересуватися лише за допомогою милиць... Чи то міцний організм Параски, чи її постійні молитви, допомогли їй уберегти обморожені ноги від ампутації... І те, і інше допомогло... Але найбільше допомогла в цьому фаховість лікаря цього шпиталю і його доброта, милосердя... Параска тоді дала собі обітницю, що, як виживе, то все життя своє славитиме людську доброту, людське милосердя і мир Божий... І все життя своє буде вдячна тому лікареві уральського тюремного шпиталю...

З 1947 року Параска відбуває термін ув'язнення у Спаську (Казахстан). «Кілько то нашого люду полегло на цисій, Богом забутій земличці, — думала не раз дівчина, — скілько то кісточок посієно у цису земличьку... Ой, земличько, света вид Бога і грішна вид людей недобрих... Спаську, спаси людей наших тут, на чужині... І там, дома, спаси нас...» — ще раз повторила про себе.

Сонце, як здавалося, котилося донизу досить швидко, наче старалося тим скоротити день і продовжити ніч, темноту... І важкі роздуми у безсонні...

Кожного разу, коли Парасці вдавалося бачити, як заходить сонце, вона думала: «Дес там, куда пишло соньичько, — моя земля, моя родьинка... Гори там мої милі... Дес там... На заході... Соньичько!.. Єк будеш йти понад гори наші, привитай, соньичько... Мою мамку і... І три берізоцьке на нашому городі привитай вид мене... В'ни дес великі вже... Привитай!.. Бо розплачюси... А шше мамці моїй і дедикови, і сестричці, і... Передай, шо я дуже сумую без них... Я дуже сумую... А шше, соньичько, вклониси мамці покійної Василичиній з Галичя... Передай мамці Василинки, аби в'на змириласи з долею і ньи чекала свої донечьки... Аби ньи чекала... Сніги сибірські накрили ї' білов ковдрев... І в'на спит... Спит... Спит і дитьинка ї'... Шше нинароджена... Спит разом з мамков... Сплє в нивідомому лісі, сп'є...» — шептала про себе Параска, а сльози самі, одна за одною, котилися їй по лиці і падали на казенну одіж... «Сп'є...», — повторила ще раз...

— Ти отчего плачеш, доченька? — спитала Параску жінка, що була з того ж бараку. Жінка та була набагато старшою, ніж Парасчина матір, і була вона з Ленінграда. «Ти чего ето?...» — наче заспокоювала тим заплакану дівчину.

— Я не плачу, — відповіла Параска.

— Не дурі, доченька! Я же віжу... Что стряслось?..

— Плачу, бабушка... Плачу, бо... — відповіла Параска.

Лежачи вже у бараку на нарах, що були поруч з нарама «бабушкі», Параска розповіла про причину сліз її.

Старша жінка, що просила Параску називати її своєю «бабушкою», дуже любила Параску, бо там, вдома, в Ленінграді, залишила вона, після арешту, любиму свою внучку, що була схожою до Параски...

— Не нада плакати, внученька, — заспокоювала та Параску, — не надо!.. Сльоз наших... не хватіт...

— Не буду білше...

— Вот і... маладец...

І все ж думалося і не раз плакалося, аби ніхто не бачив, аби не виділа того «бабушка»...

Через кілька тижнів «бабушка» ще лиш почало світати, спитала в Параски:

— Внученька, ти не спіш?

— Ні, бабушка...

— А ти знаєш какой сьогодні день?..

— І знаю... І нби знаю...

— Сьогодні – Пасха...

— Як це?.. Шо то... Сьогодні — Великдень? Великдень?..

І Параска згадала дитинство своє на мить... І згадалось, як люди збиралися в цей Великий день коло церкви в Криворівні... Коло церкви, що, як розповідали люди, була збудована відомими на Гуцульщині майстрами дуже, дуже давно... Згадалось, як з мамою й дедим паску Великодню святити йшли вони разом... Як дзвони летіли понад церквою далеко в гори, аби сповістити всім-всім вістку радісну: «Христос воскрес!». Згадала Параска й хороводи в цей день біля церкви, аж до пізнього-пізнього вечора. Церковні дзвони, співи, людські голоси не вщухали тоді до півночі...

«Вербовая дощечка, дощечка,
По ній ходить Настечька, Настечька...»

Наче проспівала собі в думці цю дитячу пісеньку Параска, затямлену ще з дитинства...

Другого дня, а це був, як зрозуміла дівчина, Великодній понеділок, який у нас ще називають «поливанням», в цей день під вечір Параска, що ледве пересувалася з допомогою милиць територією колонії, спинилася коло старої, аж ніби чорної споруди, що звалася «пищеблок». Спинилася, аби на мить поглянути в той бік, де сонце заходить, де пахне паска, де, попри забороно, гудуть на всі гори Великодні дзвони...

Сюди, до цього сірого, майже чорного будинку, приводили вишикуваними колонами ув'язнених, що за цілий день заробили собі на «лагерну баланду» й шматок гнилої риби з ячмінною кашею... Саме тут увагу одного ув'язненого привернула дівчина трохи, як здалося, згорблена, що стояла підпираючись важкими милицями.

— Как тебе звать? — спитав її в'язень.

— ?!

Іншим разом, використовуючи кілька хвилин, двоє ув'язнених познайомились. Ще через якийсь час, знаючи імя та прізвище Параски, а також номер бараку засудженої, той в'язень надіслав їй коротенького листа. Лист був написаний олівцем на маленькому клаптику якогось паперу. Параску здивував той лист, але ще більше здивував малюнок: портрет дівчини, що була дуже-дуже подібна до неї... «Він — художник... — подумала Параска, — він, може, великий художник, і...

тюремник...», — думала дівчина, тримаючи в руках клаптик паперу-привіту від майже незнайомого «каторжника».

Як виявилось потому, той в'язень був художником з Грузії. З того почалося листування між в'язнем і Параскою. Коли дівчина одержувала листа від художника-в'язня, з якимось, кожного разу іншим, малюнком, вона дивувалася з його таланту. «Ох, єкби я так уміла!.. Єкби... Як Бог pomoже вийти відци, з неволі, то буду вчєтьиси... — повторювала собі Параска, — буду...»

Після короткого листування в середині колонії, Параска дізнається: того молодого художника з Грузії звати Вано?

«Вано?... Вано?...» — повторювала Параска часто, ніби боялася, що може забути те дивне ім'я. «Вано-о?... Таж це, єк по-нашому, по-гуцулське, то — Иван... Иван...» — ще раз повторила собі в думці це ім'я дівчина й, може, вперше за стільки років каторги посміхнулася, аби ніхто не бачив того...

«Ньи дивисє, Иванчіку,

Шо я мацюпенька...» — згадала дівчина ці слова з коломийки, що запам'ятала ще в дитинстві...

Шляхи-дороги, через різні пересилки в різні табори у цих ув'язнених загубилися... Параска лише встигла переслати домашню адресу цього художника з Грузії своїм рідним в село Криворівню. То був юнак, що дивним дивом явився в долі Параски, і... Несподівана, випадкова зустріч із художником-в'язнем розворушила душу дівчини-каторжанки тут у цій Казахській пустелі, на цьому її клаптику, огороженому колючим дротом,

обкладеного вартовими і псами... Одночасно ця зустріч без прощання розбудила в Параски велике, невимовне бажання творити, славити цей світ і людей добрих у ньому. Писати, малювати, тут в таборі не було змоги через брак на це засобів. Все, що придумувала Параска тут, вона старалася запам'ятовувати ретельно, аби потому змогти все те покласти на папір, полотно, картон...

Було вже, напевно, далеко за північ. Натомлені роботою та виснажені напівголодом ув'язнені послули. В тиші бараку було чути, окрім якогось мотору за стіною, і часте гостре кашляння. А ще чути було, як хтось із жінок чи дівчат говорив у сні... Хтось, навіть, час-від-часу хропів недалеко від Парасчиних нар, що для неї завше було дивним... Параску сон не брав. Одна за одною в голову лізли всякі думки. «Єк мій чес тут помало йде, — думала Параска, — а, може, ньи йде, а минає для мене... А, може, то ньи чес минає, а я в нім... Отак минаю, минаю в нім потрохи... За штирьма стінами тюремної камери, за штирьма стінами уральського шпиталю, вагона-товарняка... За штирьма стінами бараків... Отак й жите моє дівоче минає... За колючем дротом... Минає... Єк скінчетси мій термін: десеть років, то... мені... Геш страшно подуматьи, буде майже трицеть... Трицеть років буде тогдьи... Трицеть! Страшно подуматьи... Трицеть — то вже стара баба... Шше й дівков ньи була, вже — стара... Баба, каліка, каторжанка і — все... Та ні!.. Ньи все!.. Єк вернуси додому, тогдьи, ек Бог поможе, то... Світ — гіркий, кежкий, але... Але є у нім, я це пізнала, є й добрі, милосердні люди... Є... Бо йнакше би... А так, он я вижила... Хоть і каліка. Єк вий-

ду з цього... То славитьи буду все жите своє, шо лишило-си... Славитьи буду мир Божий, доброту люцку та люцке милосерде... Єк і обітницю дала... Буду славитьи... Чем змо-о-ж-у...» — на цьому слові думку дівчини сон обірвав...

...Приблизно через рік по тому, відбувся перегляд справи засудженої Параски Степанівни Плитки, й за амністією її звільнили з ув'язнення на один рік раніше вказаного перед тим терміну. Параска, звичайно, тим зраділа, але ця радість була огорнута великим сумом першого сивого пасма у пишному колись волоссі. Перше сиве пасмо, сивої потому, самотньої зозулі гірської... Параска збиралася додому, до рідні, до рідних гір, за котрими всі ці роки тужила, не надіючись колись до них ще повернутися... Прощалася з «бабушкою», а та її благословляла на дорогу додому:

«Прощай, внученька, — мовила стара, витираючи сльози на зморшкуватому, змарнілому лиці, — прощай і не вспомінай!.. Отслужіла ти п'ять морской, а чотири авіації... Сопровождаю тебе в путь вольний хлібом і солью, і водою... Іді, внученька, в мір — да не греші... А мне уже старенькому утьосіку — здесь умірать...» Обнявшись міцно, обі голосно заплакали...

Та сама дорога через багато літ, ті самі залізні рейки, тільки тепер вони біжать у зворотному напрямку: додому, в Карпати... Параска, мимоволі, рахує перестук коліс на рейкових стиках: їй здається, що так швидше буде вона вдома... Їй здається, що кожен перестук коліс повторює ритмічно: «Додому, додому, додому...»

Загальний вагон пасажирського поїзда, де на бо-

ковій стороні біля вікна розмістилася Параска, заповнений геть. Старі й малі — хто де розмістився. Хтось навіть знайшов собі притулок на останній полиці, розсунувши свої вузлики... Малі й більші діти бігають то сюди, то туди довгим, вузьким вагонним коридором, бігають, обминаючи пасажирів, що стоять на проході, бо не мають де притулитися на нижній лаві. Діти бігають, спотикаються об ноги стоячих пасажирів, сміються — їм весело... «То, відий, діточке з одної родини... А, може, одної мамке, — думає Параска, — бо подібне одне до одного... Боже, ек давно я ньи виділа діточок... А ека тото радість — дітьи... Єкий то був би світ сумний та гіркий, екби діточок у нему ньи було... — подумала Параска, — ий, дітьи, дітьи, шо то на вас чекає, ека доля?.. О тото русевеньке, шо на колінцях у мамке, таке собі кучеревеньке та фayne, аби лиш ньи наврочітьи, ньи дай Боже, ек Ісусик з іконке, шо на иконостасі колис виділа...» За милуванням чужими дітьми та за добрими думками, Параска, на кілька хвилин забула про те, що відбувалося з нею дорогою до лагерів, що вона пережила до того... Забула на пару хвилин, що є світ у цьому світі, котрий огорожений колючим дротом...

Двоє, або троє діток, з обережністю, підійшли ближче до Параски, й почали розглядати незнайомку зблизька: «Ма-а!.. — звернулося до матері, що сиділа в купе навпроти, найменшеньке з тих, що підійшли близько, — ма-а, ето наша тьотя?..» «Ето не тьотя... А девушка... Отцепись!..» Парасці весь час тепер здавалося, що всі пасажири вагона з підозрою дивляться на неї, ніби

на чолі в неї залишилося тавро каторжанки... Змарніла, з сивим пасмом волосся, що вибивалося в неї з-під чорного берета, у сьакім-такім убранні, та ще й з невеличким клуночком біля себе, викликала підозру. Всім було зрозуміло, що дівчина не з санаторію їде... Але вагонні колеса, як і перед тим, вистукували на рейкових стіках: «До мами, до мами, до мами...» На котрійсь станції, де ненадовго зупинився поїзд, до вагона зайшли двоє геть стареньких. Вони знайшли собі місце, аби присісти, в сусідньому купе. Параска почула, що вони між собою розмовляють чистою українською мовою. «Боже!.. Та то вже — Україна!.. Та то так мені, гий би я вже дома була... Божечку! Декую Тобі за цису милість Твою чютьи своє, ріднесеньке... Видко, що тотьи двоє — учетили... Бо так често по-нашому говорє... Божечку, дай їм здоров'єчка... Отак собі — обойко... Разом усе жите, видко шо... Говоріт, говоріт, старенькі шше!.. А я буду слухати... Вибачейти, людочьке добрі, шо я слухаю вашу розмовочку!.. Вибачейти... — думала, наче говорила з ними, Параска, — вибачейти... Хто ви — я ньи знаю: може, брат з сестров, може, чьоловік из жінков... Але ви мені ріднесенькі обоє...» — мало не заплакала від почутої мови Параска.

Чим ближче було до рідної Гуцульщини, тим скоріше хотілося доїхати, долинути, дійти туди... Серце так несамовито гупало, що здавалося не витримає приємного хвилювання, — хоч за майже десять років воно й не таке переживало...

Зелень запушеного парку у Фастові, де чекала пересадки на інший поїзд, столочена паркова жовтувата

трава здавалася Парасці зеленою, аж голубуватою гірською травою, де пахне всяке зілля, де по-рідному пахне навіть камінь...

Через якийсь час крізь вікно видно було вдальні обриси рідних Карпат... Чернівці... Заболотів... Аж ноги підкошуються від щастя... А далі: трохи пішки, трохи на попутній машині і... І, нарешті, — на лісовозі, що їде в сторону Жаб'я, а точніше, до Буркута по ліс. Старий причіп порожній скаче по дорожніх ямах, дзеленчать грубі ланцюги об залізні конструкції причепа... З перевалу Буковець видно вдолині міст і дорогу рідну, хоч і розбиту лісовозами, ходжену колись босими ногами аж до самого Косова... Ось-ось і Криворівня. Майже через десять літ каторги, знущань, голоду і страху — Криворівня...

Ще на самому початку села Параска попросила водія зупинити машину. Їй дуже хотілося тих кільканадцять десятків метрів дороги додому пройти пішки, аби відчутися ногами найріднішу у всьому світі землю... Перший ковток гірського повітря, а за ним — другий, третій... Здавалося, що не йшла, а летіла, навіть сили звідкись, наче, додалося... Від свіжого повітря та хвилювання хмеліла голова. «Криворівня... Ци тьи тімуєш мене, село моє ріднесеньке?... Я вернуласи до тебе... Село моє... Вернуласи... Черемошику солоденький, тьи впізнаєш мене? Я вернуласи... Це — я, річечько моя золота». Незчулася, як опинилася біля самої ріки, над прудкою її течією. Наче маленьку дитинку по голівці, гладила прибережну воду, а вода лоскотала пальці й долоню гарячої руки, бігла собі далі... Взяла води в жме-

ню, припала до неї вустами, наче хотіла поцілувати її...
Взяла ще жменю й приклала до щоки...

Коли Параска підходила близько до батьківської хати, мама поралася біля дверей надвірних і не бачила, що її дочка підійшла стежкою з долини.

— Славайсу! — привіталася Параска.

— Навіки слава Богу, — відповіла мама, розпрямляючи спину й повертаючись в бік Параски. Віник, що тримала Ганна в руках, випав з руки...

— Шо, ньи упізнали?..

— Параню-ю-ю! Дитино! Та ек то ньи впізнала?! Парасочько-о! Васютко-о! А йдьи суда!.. Ой, забула, що Василинке нима дома... Доню, а тьи чьо ньи дала знатъи, шо їдеш додому?! Шо тибє видпустили... И-и-й! Та то дедик буде радъий! Він уже би прибіг д'хаті, екби знав... Ий!.. Боже, а мені, старій, навіть ньи снилося... Тото утіху маємо!..

Мати ще раз обняла Параску, а Параска матір... Так, обнявшись, зайшли обі в хату, а очі були повні радісних сліз...

— Тьи, Парасочько, така марненька... Ой! А я тобі зарес шош пидогрію... А тьи розкажуй, розкажуй!.. Богу декуватъи, шо вже дома... Тото дедя буде тішитъиси... І Василинка... Обое пишли в село: кожде — по своє пишли...

— А ек ви тут?.. — спитала Параска.

— Та ничьо-ничьо... Слаба-сми була цеї зими... Думала, шо ньи дїжду тибє уздрітъи... Але Бог поміг... А тьи сідай, сідай, донечько!

— Та я насиділаси, мамочько... Я насиділаси...

— Я ньи про тото... Сідай на лавицу, або... Тьи тімуєш, ек малов любила бігаты нашов широков лавицєв?.. Лавичька тибє памнєтає... О, екби дєдъик знав... То прилетів би... Він хоть тверде серце має, ек кождый мужчіна, але ньи раз тый ньи два плакав за тобов... Так, аби я того ньи виділа... Ми всі плакали... Плакали тый молилися за тебе, аби Бог поміг... Я — зарєс...

— Ньи кваптьиси, мамко, я шшє ньи голодна.

— Гай-гай...

Пізнього вечора, коли всі зібралися за столом, по вечері, Штефан пригорнув, укотре, обі донечки, що сиділи обабіч, і, зітхаючи легко, сказав: «Богу декувати, ми усі типер вкупці... Я думав, тый мама, шо ньи дочікаємоси. Але Бог добрий...»

У грубці потріскували смєрекові дрова, пахло кулєшкою, бринзою, й ще чимось знайомим й дуже рідним... «Ничьо ньи змінилося у хаті, — думала Параска, — тотьи самі стільчіке, та сама лавичька широка, образочьке светі, так само, тотьи, шо були... Все, ек було... Лиш дєдъа з мамков подалися гєт... Ньи з добра посивіли обєе...» — думала Параска між бесідою. А Штефан, ніби вгадав, про що думає його доня, проказав: «Та то, видко, ньи з весєлого житя, Парасочько, у тебе шшє гєт молодї, сивє пасимцє на голові...» — й поцілував донину сивіючу голівку...

Тої першої, після повернення додому, ночі Параска довго не могла заснути. Думки, як неслухняні діти, всупереч волі, обганяли одна одну. Параска не могла насолодитися думкою про те, що вона вже на волі... «На волі — в неволі...» Багато вражень за останніх кілька

днів, особливо — за останній день... Їй здавалося, що вона досі чує, як її долоню лоскоче черемошна течія, що вона чує, як стелиться м'яко під її ногами рідна земля, коли вона скочила з кабіни лісовоза. Не вірилося, що вона вже вдома... Правда, час-від-часу їй причувалися лай табірних псів та команди караульних офіцерів... Крізь розслонене вікно зазирає з-над гори, як і колись, місяць, обведений жовто-зеленим ободом... Параска дивлячись із ліжка на місяць, в уяві домальовувала йому великі крила, і він ставав химерним птахом, що піднімається над найвищою темно-синьою горою. У хаті — тихо. Давно вже заснула біля Параски на ліжку сестричка Василюшка... Тихо...

Тільки чути було, як на стіні, біля дверей, цоккає годинник, в такт якого то вліво, то вправо рухає своїми зеленуватими очима намальований кіт. Годинникове ритмічне цокання надавало хаті затишку. Хоч Параска й стомленою була та сон не брав. Занадто багато вражень та й спогадів навалилося нараз... «Цок-цок, цок-цок», — продовжував годинник, наче тим відсікав секунду від секунди, хвилину від хвилини. А місяць, тим часом, разом із домальованими в уяві крильми, підіймався все вище й вище над темно-синьою горою. Параска згадала про того художника, що залишався ще у спецтаборі в Казахстані. Він знав, що Параска звільнена згідно амністії. Він догадувався, що вона вже в себе вдома, в Карпатах. «Ску вісточку тьї несеш мені, місяцю-птахо, зи сходу?.. Тьї летів недавно над Спаском, може видів того хлопця, що обіцев приїхатьї у Карпаты, коли я єму напишу листочьок, тьїй покли-

чу... Може, назавше покличю до себе... Де ти типер?.. Може, то ти, художнику мій, послав до мене місячка-птаха, аби передати мені вісточку добру...» За цими думками незчулася дівчина, як місяць злетів високо над горою, а потому — над самою хатою. Вона ще ока не зімкнула, коли він, місяць-птах, розсипав жовто-сріблясту пороху на хату, на гори, на смереки...

Був ранок третього, по приїзду Параски додому, дня. Трохи відпочивши, дівчина збиралася піти в село.

— Ти куда, доню?.. — спитала мама.

— Ий! Та йду роботи шукати. Може, шош трафитси... Я хочю шош робити... Тьий вам на шиі ньи сидіти... Траба зароб'єти на себе... — відповіла чемно Параска.

— Та єку шше роботу? Та ти... Та ти шше ледве на ногах стоїш... Та тобі шше поправитьси траба... Та...

— Робота — ньи вовк, дьитьинко, у ліс ньи втичет, — сказав Штефан, що чув розмову Анни й Параски, — ньиекої шше роботи!.. Мамка добре тобі каже... Тьи подьвиси, дівче, на себе: лишень шкіра тьий кости... Ледве на ногах стоїш... А ти квапиши до роботи... Тьи шо, ньи наробиласи шше у тьих лагерях?.. Лиш приїхала... Шше ньи надьвили-смиси на тебе... А ти вже на роботу... Шше наробиши, дьитьино... Наробиши... си...

Минуло ще кілька днів після того, як Параска вернулася додому, минуло ще кілька днів з часу розмови з батьками про роботу, але їй не терпілося сидіти, склавши руки. В село йти, здибатися з односельцями, з ровесниками, котрі, напевно, ще й з тюрем не повиходи-

ли, не хотілося... Параска остерігалася розмов про її перебування в казематах, тюрмах, спецтаборах... «Нашо душу кровавитьи?.. Нашо, аби хтос желував?.. Було — тьий минуло...»

Робота для неї, після довгих пошуків, все ж знайшлася. На кількох невеличких, або й зовсім маленьких, місцевих виробництвах, на дівчину дивилися, особливо компартійне начальство, як на «ворога народу», як на вчорашню каторжницю... Освіта (чотири класи сільської школи) не давала можливості влаштуватися на більш-менш пристойну працю. Знайшлася посада різноробочої у місцевому лісгоспі. «Тьий то добре, — думала Параска, — ньи буду на харчях родьичів сидітьи... Тьий з людьми буду... Тьий з горами та лісами близко... Тьий екас копійчена буде, аби купитьи мамці фустьинку, бо тота жовта, шо була у мамке на голові, ек я приїхала, то гет уже поторочілася... Ий, буде, шо буде... Єкос в'но буде — ек ньи раз любив казатьи дедя...» Долаючи щоднини майже по тридцять кілометрів пішки, лісовими, гірськими розбитими дорогами, працюючи на важкій лісовій роботі, Параска не чула ніг... Врятовані колись від ампутації, ноги ломило вчорами, терпли й німили від геть не жіночої роботи, руки... Але Параска сама собі казала, сама себе заспокоювала: «Мені ньи звикатьи...»

— Єк тобі робота? — питали мамка, або дедя.

— Та — добре...

— Ой, вижу, шо добре... Ледве ноги волочеш, ек приходиш д'хаті... Видко, шо добре! Аби так нашим ворогам...

Параску радувало не так те, що вона може додому, в поміч родичам, принести сяку-таку заробітню, як радувало те, що вона тепер може ходити рідними горами, навіть досі невідомим лісом, бачити, як з-під зіпрілого давнього листа пробиваються з землі й тягнуться до скупого лісового сонця зовсім маленькі смеречата, дубки... Гори, котрими вона тепер ходила, здавалося, самі несуть її, особливо, — додому... То була важка її радість... Непізнана досі втіха. Гори, що виднілися ген, вдалині, в ясну погоду, здавалися темно-синіми носорогами, що бредуть довкола неї... А дихалося... Не дихалося, а пилося, особливо ранками, смерекові настої повітря гірського...

«От, екби вийти на тоту найвищшу гору тьий ста-тьи на ній, — думала Параска, — то мож би геш до неба сегнуты... Мож би тоты зірочьке руков погляд-иты... И місяця узеты в руке... От, екби... У горах до неба гет близко... Так близко, шо руками его мож помацати...»

Шум ранкових смерек та сосен, за котрими так сумувала дівчина, наче колисав стежку чи дорогу, котри-ми вона квапилася на роботу, або верталась з неї. Тако-го відчуття злиття з рідними горами досі не відчувала ще. «Траба буваты на чужині, аби мож поціньиты своє...», — думала не раз тепер Параска. «Траба буты у неволи, аби знаты, шо то таке воля... Але йка то й ти-пер мені воля?.. Хіба то воля перетегаты мокрі ковбке та обкоровуваты смереченку сокеров?.. Ци носитьы на постолах тежку лісову земличьку... Але я ношу мою земличьку, хоть і тежко, бо в'на мене носит... Тьий шше довго, може, буде носитьы...»

Робота в лісгоспі важка. Важко рукам та й ногам нелегко, але зате голова — вільна від роботи... Тягаючи, чи перебираючи, чи приносячи й відносячи мокрі, холодні бруси, чи кору, чи... Параска мала можливість думати, мислити, співставляти, повторювати у пам'яті, аби потому записати тексти власних молитов, віршів, смішинок, коломийок, спогадів дитинства, що були багато разів повторювані у Спаському таборі... Носила в пам'яті... Носила дотепер, аби колись, як буде нагода, як буде папір й олівець, записати все то. Записати... Тепер Параска повторювала в пам'яті, аби не забути, сюжети малюнків пером і пензлем, котрі віддавна, особливо за увесь час каторги, носила в пам'яті, бо ані можливості, ані паперу в таборах не було...

Переступаючи щодня по дорозі до роботи й додому, через невеличкий лісовий струмок, що ніколи не переставав жебоніти згори в долину, Параска не могла втриматись від того, щоб не зупинитися перед ним, нахилитись, чи й припасти до нього, щоб його погладити, або спробувати спинити його рукою... Спиняла. Спиняла, а він, той струмок, помежи пальцями, чи попід долонею втівав, біг собі в долину... «Усе хоче волі, й цей джюркалец... Шо то значет гірський характер, адьї... Побіг... Утік... Тьий — лови!.. Ого... Все хоче волі: потіччок, и пташечька, и рослинка, и людьина — та-кож...» Параска дорожила тепер тим, що по роботі, дорогою додому, будучи сто разів стомленою, може, у цих вольних, буйних природних стихіях гірських, дати волю своїм думкам, фантастичним задумам її майбутніх малюнків, оповідей, віршів, коломийок, власних пісень,

слова й музику вона напише сама... «Боже, Божечку, ский тьї світ мені величньий видкривасш!.. За любов Твою небесну уклонєюси Тобі, Господьї... Єку красу тьї сотворив, аби мож хвалитьї світ цей неописуваний... Аби малюватьї єго красу і Твою велич, Господьї... Кожда пташечька, кождий потіччок, кожда квіточька декує за благість Твою небесну... Єк дижду-си зарплатьї, то накупую паперу тьїй усеких фарбів, тьїй сєду собі, тьїй буду малюватьї, писатьї, писатьї... Може, і роботу цису лишу... Бо вид неї ньї зарібку, ньї... Але це робота... Єскос житьї траба... Тьїй мамці фусточьку купитьї... Тьїй аби шше на хлібец шош лишилося... Е... Та то би шше фодографічньий апарат купитьї... Ог-о, єк багато траба... А Васюті також шош траба би...» — думала Параска дорогою на роботу, чи вертаючись додому пізними вечорами. За щоденні кілька десятків кілометрів на роботу й з роботи, був час подумати, помріяти, пофантазувати, навіть...

Косі погляди компартійного керівництва лісгоспу, їх неприязнь, не могли не позначитися на Парасчиному самопочутті. Це її, горду гірську дівчину, що бачила й зазнала забагато страждань за свій ще молодий вік, бунтувало... Тай всі інші, навіть робітники, з якими Параска працювала разом на «чорних» роботах, не всі прихильно ставилися до «тюремщиці»... Їх, тих людей, було пару, але їхня присутність гнітила дівчину. «Видко так само партійні, хоть і раби тут... Раби — то шше добре... А це... Та най Бог светенький їм запластьї...» Параска старалася не звертати уваги на якісь дріб'язковості недріб'язкові. «Молоде — золоте», — не раз

чула Параска від свого деді... Молодість, вона безапелляційна іноді, завше рухлива, категорична... Будучи на батьківських харчах, свіжому повітрі, в оточенні рідні, під впливом буйноти самої природи гірської, Параска відчула тепер приплив енергії. Хотілося діяти, щось організовувати, комусь допомагати, навіть співати захотілося... Може, не так хотілося співати, як хотілося, якимось чином, оживити культурницьке життя в рідному селі. Спробувала зібрати невеличкий хор, спробувала сама керувати ним. Щось виходило з того. Українські народні пісні, котрі співають і в Криворівні, пісні обрядові, пісні та коломийки жаб'євського межигір'я, стали основним репертуаром змішаного сільського хору, організованого Параскою. Треба було написати велику афішу для сільського клубу — писала, треба було намалювати дітям — малювала.

Хотілося бути скрізь, хотілося бути межі добрими й щедрими людьми, хотілося допомагати безпомічним... Хотілося чинити добро, бо добро та милосердя колись врятували її від каліцтва... Параска це пам'ятала, пам'ятала й про свою обітницю, дану нею в уральському тюремному шпиталі... Попри заборони колядувати, чи щедрувати, збирала людей на Святвечірню коляду, на щедрівку: увечір перед старим новим роком:

«Ой гиля-гиля — на білі гуси,
Не каламутіт воду Маруси!..
Най-си Маруся фустки попере —

В злоті гарчіке води набере...» — можна було чути в селі таку щедрівку в ніч перед Святого Василя... То співав гурт сільських людей, зібраних Параскою.

— Тьи ньи боїши? — питали її не раз.

— Най боєси тотьи, у кого вид страху очі великі,
— відповідала Параска.

— А тьи знаєш, шо за тобов сто очей у селі чегає?..

— А я ньи в кого ничьо ньи вкрала...

Родичі теж переживали за доньку, бо в селі, того не сховати, що за нею, як за колишньою зв'язковою УПА, слідкує кілька очей...

— Уважєй, дьитьино, — проказував не раз Штефан.

— Береженого і Бог береже, — повторювала Анна.

— А ви, дєдику, темуете, єк казали: «А я чєго маю боєтьиси у себе на господарці?.. Я ньи в кого ничьо ньи крав...» Тьий я ньи вкрала... А моя господарка — увєс світ, село наше, гори наші... Чього я маю страхатьиси?.. Адьи, Черемош ньи боїтси никого... Єк плив при Австрії та при Польщі тьий при німцях, так і типер, при совітах, собі пліє... Пліє, і — все... Бо він знає своє...

Черемош... І на думку приходили слова з верховинської пісні, наче з урочистого гімну про велич цієї гуцульської ріки, про вольову велич гір:

«З верха на верх, а з бору в бір

З легкою в серці думкою...

В чересі — кріс, в руках — топір...

Черемоше, Черемоше, бистра твоя вода,

Дівчинонько з верховини, файна твоя врода...»

«Кілко то траба матьи любови у серци, аби так написати, — думала Параска, — того, хто написав цису пісню, давно уже на світі нима... А пісня жие дотипер тьий житьи буде, тьий житьи. Така то сила мистецтва

живуча. Людьини давно нема, а то шо в'на доброго зробила, лешеєси жити...»

На різних сільських толоках, куди Параску, як роботящу дівчину, запрошували, після репетицій хору сільського, по закінченні роботи в лігоспі, залицяльників не бракувало... Дівчина молода, красива собою, мудра, з газдівської родини, працююва й дбайлива... А до того: «В кьишеню за словом не полізет», тобто острый розум має, здібна й милосердна... Котрий із сільських парубків не хотів би мати собі таку за дружину? Та до того ще й з родини Штефана Плитки, що коваль на всю округу косівську, мудрий, гречний, начитаний чоловік, поважний газда... Хто би не хотів поріднитися з такою родиною?..

А дівчина до тих залицянь була байдужою. Її не вабили маєтки, хоч то було в час збіднення горянина колгоспно-радгоспними примусами... Дівчину не вабило матеріальне сімейне благо... Мрії Парасчині були про інше. Вона відчувала, що покликана жити в духовному вимірі. Відчувала всим єством, що творчість, творіння, заглиблення в таїну власної і людської душі — сенс її буття, радості й страждання на цьому прекрасному й такому, водночас, потворному й жорстокому світі... Параска знала, відчувала, що в неї є невидимі крила, що повинні нести її туди, до тих джерел, де можна напитися краси, добра, цілющого напитку мистецтва слова й мистецтва зображення. Туди її кликало, манило, навіть тоді, коли вона була за колючими дротами... Ідеалом своїх дівочих мрій Параска обрала собі художника, що відбував термін ув'язнення в тому самому спецтаборі у

Спаську, де була й вона... Якось недільного вечора Параска попросила маму:

— Мамко, ма!.. Найдіт мені той лист, що я посишала вам з лягру... Ви писали, що єго сховали, аби був, єк я приїду д'хаті... У тому листі була адреса художника... Тьий єго фодографія... Він уже, відьий, вьийшов з тюрми... А там у тому листі був єго адрес, єго дому... Найдіт, мамко, найдіт...

— И-й-й!.. Шош такого ньи тімую, Парасочько, аби... Нима того адресу... Дес загубивси, може... Ньи тімую шош такого...

— Та-а, єк – «ні»!.. Ви писали з дедим, шо декуєти за той лист... Шо ви єго сховаєти, аби я мала...

— Агій!

— Так-так, — продовжувала Параска.

— И-и-й, Парасочько... Най на тому си кекне... Відий, той адрес загубивси дес... Гет відий загубивси... То такий, адьи трафунок, доню...

Параска, не дослухавши останні мамині слова, вибігла надвір, аби ніхто не бачив її сліз, що самі набігли на очі... «Все!.. — подумала ображена тим, що почула від мами — все!..» Стояла під хатою. Було гірко... Через якийсь час, проковтнувши останню сльозу, глибоко вдихнувши гіркого, як їй здавалося, повітря, — «все!» Остання, велика сльоза застрягла твердим каменем у горлі і довго там стояла...

Параска, як не старалася, не могла простити батькам їхнього поступку... Хоча щиро любила батьків, а простити не могла. Обірвалася якась невидима золота нитка між тим, що було і тим, що мало бути... На-

справді, батьки бажали дочці доброго майбутнього, мовляв, навіщо Парасці якогось чужинця, коли у селі та й у довколишніх селах, є газдівські хлопці...

«Спалили адресу, — подумала Параска, — спалили мене, мою гадку, мою... Згоріло... Разом з папірцем, де була адреса художника, з його фодографів...»

Після тої вечірньої в неділю, розмови з матір'ю, а потому і з батьком, Параска стала мовчазною, глибокий сум обгорнув її очі й вуста. На роботу й з роботи йшла не кваплячись, вранці відмовлялася від щирого маминого, підогрітого, чи приготовленого сніданку, увечері не бралася за ложку теж... Штефан тепер жалкував, що вони обоє з Ганною так вчинили... Йому здавалося, що він втрачає свою молодшу кохану донечку... «Тільки років ньи виділиси... Ньи наговорилиси, ньи натішилиси... Так усе було файно тьий смирно... Дівчена трошке виджила, поправиласи, стала охочьов до роботи тьий до житя... А типер — маєш... Нашо то жінки було слухатьи?.. Най би було, ек було!.. А нам, стари ньи, шо траба?.. Та, аби дітьим добре було... Чьо то так мало статьиси, аби дьитьину скривдьити рідну...» Штефан від того поступку з адресою незнайомого йому хлопця-художника, аж осунувся... Ходив мовчки, був більше часу в кузні, хоч там роботи вже, майже не було... Анна теж ходила невеселою... Василинка пробувала кілька разів зачепити розмову з Параскою про те, що сталося, розраяти, якимось чином сестру, але боялася починати балакати про болюче для неї...

— Видиш, ек дьитьина засумувала?.. — сказав якось вранці Штефан до дружини.

— А я... що — сліпа? Я що, сліпа, аби ньи виді-
тьи... — відповіла дружина.

— То добре казав оден жид: «Дай мені, боже, тот
розум наперед, що даєш хлопови назад». Добре казав...

— А при чім тут це?

— А тьи подумай! Подумай...

— Та шьо типер з того думаня?.. З нашого... А тьи
чьо мене ньи поправив тогды?

Ця розмова Штефана й Ганни, може, була би про-
довжувалася, але в хату зайшла мама Теодосії, що за-
лишалася ще в ув'язненні на Далекому Сході.

Параска, як і раніше, приходила стомленою з ро-
боти. Хоч раніше вона все ж виглядала бадьорішою,
посміхалася. А тепер падала з ніг, ледве прийшовши
додому.

— Тьи слаба, Парасочько? — питала мама.

— Шо?.. — наче не почувши, перепитувала донь-
ка.

— Я кажу, ци тьи ньи слаба, чесом?.. Тьи си змуч-
іла дуже?.. На роботі...

— Ні, — була короткою відповідь.

Вечорами більше мовчали. Не сміли, як раніше,
розпитувати, яку роботу робила за день, що нового люди
розповідають, чи збирається хор... В хаті панувала тиша,
лише Василина час-від-часу переривала цю тишу про-
тяжним своїм голосом. Було, що й Штефан брався роз-
говорити, зацікавити своєю розмовою:

— Тьи, Парасочько, розкажи хоть трошке, ек тобі
сьогодне днювалоси... Тьибе шош болит, доню?

- Болит... — була короткою Парасчина відповідь.
- Шо болит, Парасочко?.. — питала тепер мама.
- Ньи болит ничьо... Ньи болит...

Штефан тепер тільки тяжко зітхав, зчаста, смалив свій тютюновий скруток, покашлював, чи то від тютюнового диму, чи йому здавалося, що тим покашлюванням він себе трохи заспокоює...

Минуло кілька місяців, Параска, за зароблені у лігоспі гроші, купила собі простенький фотоапарат та начиння до нього. Така краса неймовірна була довкола, що важко було дівчині утриматись від того, щоб не фотографувати ту красу. За решту грошей, що залишалися, вибрала для сестрички тоненьку, голубувату фустинку, мамі для кухарства — кілька коробок сірників та пачку дефіцитної солі, з-під прилавка... А щоб дедя не смалив свої негонорові тютюнові скрутки, закручені в «папірки» з компартійної газети «Прикарпатська правда», купила пачечку сигарет «Айстра». Ото і все, за кількамісячну зарплатню... Собі навіть на цукерок не залишилося... Цукерки дівчина любила і навіть мріяла про них, як візьме першу зарплату, але... «Цокерке — то ньи хліб... Куп'ю собі з инчої зарплати», — заспокоїла себе Параска. З роботи вона іноді приносила кілька листків жовтуватого машинописного паперу, випроханого в секретарки, або кілька листків списаних уже з одного боку... Тішилася тим, що має бодай якийсь папір, аби на ньому писати, або малювати. Так починалася її творчість: записування того, що зберігала в пам'яті ще з часу перебування в ув'язненні... Паперу, паперу!.. Кожен клаптик для Параски тоді був на вагу золота...

— То тьи на папірке дедьиви, на куріне приносиш той папір? — запитувала не раз Василина, коли бачила пару листків у руках.

— Ні!.. То я буду на нім писатьи...

— Шо будиш писатьи?..

— А тьи ньи будь таков цікавов, — посміхаючись, аби не образити сестру, відповідала Параска.

— А про мене напишеш?..

— ?!

Будучи якось біля дедивої кузні пізно увечір, Параска попросила дедю, трохи ніяковіючи:

— Дедьику!.. Шо я вас хотіла би попроситьи... Але ви ньи гнівайтиси... Я хотіла вас попроситьи... Аби ви тут, коло кузні, збудували для мене секьий-такьий при-тулочьок... Я хотіла би цисе вас попроситьи... Адьи...

— Нашо тото тобі, Паютко? Га? Нашо?.. Та то шо, хатьи нима? Ци — шо?.. Та нас у хаті троє... Ми шо ньи помістьимоси у хаті?.. Та ньи були-сми вкупці кілко років... А типер — на тобі... Ану подумай добре собі... Ми двоє з мамов старіємо... Ми шше трохе, тьий... Васютка пишла у инче село... А хата, шо порожна буде? — старався переконувати доньку Штефан.

— Дедьику, ньи буди порожна хата наша... Боже бороньи, аби я ждала на то... Вам обом житьи тьий житьи, дедю. Я буду Богови молитьиси, ек и типер молюси, аби светенькьий тримав вас у здоров'ю шше багато років, бо... Шо ми без вас варті... — майже крізь сльози вимовила Параска, — я хотіла би... Я хотіла би матьи свій, хоть маленькьий, кутьичьок, аби малюватьи... Малюватьи й писатьи... Бо то, видко, на то воля

Божа... Славить мир Божий тьий красу цису нашу, видко, то мені сужено...

Штефан довго не розповідав дружині про Парасчині наміри, про розмову з ним дочки.

Але через деякий час коло кузні з'явилося кілька кругляків смереки.

— А хто то натегав, до кузні тьих ковбків, — спитала Штефана дружина.

— Та... То... — не встиг Штефан до кінця сказати те, що хотів сказати, як Ганна продовжила:

— А нашо тобі того?..

— Та траба, Ганусько, траба... І він аж тоді розказав про прохання Парасчине.

— А тьи чьо ньи розказав мені про то борше?

— Та бо... Я думав, шо дьитина шош змінит утому... Гадав, шо передумає... Але вижу, шо — ні...

— А то шо?.. Тісно уже нам би було в одній хаті, га?.. — сказала Ганна, а по щоках побігли сльози. Розплакавшись голосно, Ганна побігла до хати...

— Тьий я так кажу... — відповів Штефан вдогін дружині, але вона вже того не чула, — і я так кавав...

Коли Штефан розповів дружині про причину того, чому Параска хоче відокремитись, Ганна, ніби згодилася з бажанням доньки. Ніби згодилася... А підсвідомо...

Параска теж підсвідомо не могла простити поступку родичів, особливо мами, що не зберегла адреси до рогаї для неї людини...

— Видко, шо дівчіна нагніваласи за тот лист... — думала Ганна.

— А ек ви думали, мамко?.. — відповідала в думках Параска, наче читаючи материнські думки...

Натягнувши перед кузнею трохи матеріалу: то виписаного в лісгоспі, то заробленого в селі, то позиченого в родини, Штефан взявся за будівництво невеличкої хатчини для Параски, приєднавши для цього і приміщення кузні. Всі роботи з будівництва робив сам. Сам, бо був, як казали в селі, — «майстер над майстрами»... Коли будівництво було завершено, то хатка на горбку здалеку здавалася «теремком» із казок, котрі в дитинстві дуже любила Параска. Хто йшов долиною, то не міг налюбуватися тою хатиною, ще не опорядженою, але зведеною й накритою свіжими драницями. Параска тішилася тим «теремком», що подібний був до маленької гуцульської скриньки різьбленої, що хтось, навмисне, залишив на горбку... Дівчина не знала, як надякуватися дедиви за те, що він зробив для неї.

Наступного року, як настали перші позимові дні і лиш трошки потепліло, Параска вже сама ліскує стіни та стелю хатини. Обрізки з дощок, високі стебла осоки, що поруч в болотній видолині, — все це вона використовує для ліскування хати. Дедя, а може, й мамка та Василина, теж допоможуть хоч трошки. «Коби Бог поміг дждатъи того чесу, ек хатка буде уже й поліплена, й побілена... Тото буду тішитъиси хатков-«опритульков», — мріяла Параска. Пізніше напише:

«Хатинонько — опритульна,
Кілько в тобі жила,
То все в тобі Мир Поезії
З любов'ю творила».

Але то буде пізніше, вже на схилі літ... А тепер... А тепер, коли лиш завесніло, Параска взялася за опорядження хатини. Від темна до темна трудилася. З роботи навіть розрахувалася... Весна забуяла. Забіліли то тут, то там у ближньому лісі черешні. Забриніли струмки, збігаючи в долину, наче переганяли один одного. Черемош в долині запінився, купаючи в каламутних водах повені зеленіючі вершечки кушів, що нахилилися до води. Коло каменя-плити, де, за переказами, любив відпочивати Олекса Довбуш з опришками по дорозі до Жаб'я і далі, теж задзвенів невеличкий струмок, що оживав тут щовесни. Жив той струмок доти, доки жив високо в горах останній сніг. А коли сніг зникав, то зникав і струмок біля кам'яної плити. Зникав до наступної весни... Він, той невеличкий струмок, знаючи свій короткий вік, наче хотів натішитися тим, що він є на світі, що його, хоч і ненадовго, народив сніг. Він жебонів, ніби дзеленчав у невидимі весняні дзвінки, перестрибував через камінці, кружляв, наче танцював від радості, разом зі стеблиною, чи сухою травиною на невеличких виємках, що були на його шляху. І біг доти, доки його не підхоплював на свої хвилі-буруни розбурханий Черемош... Параска, як і тоді, в лісі, коли йшла на роботу, прибігала до того струмка, знаючи,

що він скоро зникне, хотіла налюбуватися ним, його перестрибуванням через гірські камінці, його пустощами, як пустощами малого хлопчини. «Йй!.. Най робота трошке зачекає... Най зачекає... Докь я поговорю з цим ручейком... Він сараку ньи знає, шо жие, докь я жие шше сніг... Ньи буде у верьхах снігу, то й

его... ньи буде...» — думала Параска, схилившись низько над струмком. Ловила його руками, а він, як і той, що був по дорозі на роботу, втікав поміж пальцями, під долоньями...

У новій Парасчиній хаті ще вікон не було, дверей — теж... «Без вікон, без дверей — повна хата людьий», — згадала тепер Параска загадку, вичитану нею ще в далекому дитинстві... «Загадка... — подумала Параска, — а жите — то хіба, адьи, ньи загадка? И камінь Довбушя — загадка... И той ручейочьок... І цисі гори, де смерецьки, ек дьивні птахе зеленькими крилами при вітрі махають, гейби хочют злетітьи... Тьий земличьку понестьи геш попод хмарами — то також загадочьне... Усе тут загадочьне, на цему світі... И ништо ньи годен того розгадати... То знає лиш одьин Господь-Бог...» — думала Параска, збираючи смерекові тріски після дедивого майстрування. Збирала на купку тріски, збирала докупки думки... А вони, думки, не давалися докупки зібрати... Одна поперед одної бігли... «Тотьи веснені співунчіке ньи дают думати... Так одно поперед одного стараютси... А то шше й зазулька собі хоче... Одно поперед одного... А зазулька комус роке віщює... Адьи знов: «Ку-ку, ку-ку, ку-ку». То так само — загадка... Божечьку, ек давно я ньи слухала весну, хто би тото знав нашо то у хаті викна тьий двері робитьи? Єкби ньи викна тьий двері, то слухала би людьина цисі пташкові співи... Най би собі усе співало... Єкби ньи злодії та люта звірина, то най би собі було «Без вікон й без дверей». Тьий най би людьий повна хата була... Але би було людий добрих тьий поредних. О! О!.. — знов...

То, видно зазуличь зазульку д'собі кличе... А, може, мавка... То так співає собі у лісі, ек чеше вітром та ров-сов свою косу русеву... Боже, екый то світ благосный та смирный сотворив Ты... Ньи налюбувавбиси ным... Така краса, а людьина ньи має коли на тото подьвительси... Бо нима коли. Усе кудас квапимоси, а цяся краса біжит попри нас тый зникає вид нас... Тый ми зникаємо... Е... Ні!.. Ми зникаємо, а краса лише-еси... Лишеєси, бо в'на вічна... Йой!.. Шош задумаласи я забагато... Агій! Родьичі будут думати, шо я так забариласи. В'ни вже, може, і спатьи полегали, але ньи сп'є: ждуть аби я прийшла... А я собі задумаласи була тый... Адьи, екби ньи тото, шо траба йти д'хаті, то легла би-м на цисі трісочьке, шо у мішечьку, тый би уснула видразу, бо чюю, шо гет си змучіла, тый чес уже пізний, відий... Траба йти д'хаті, бо родьичі таке чекають тый, відий, ньи спле чериз мене...»

Чим ближче було до закінчення порядкування все-редині Парасчиної хатини, тим більше вона віддалялася від хати батьківської. Вона тепер майже увесь час перебувала у своїй. Там їй роботи, на одні руки, було так багато, шо й сили не було йти до батьків. А коли йшла, щоб не гнівалися, наніч до хати батьківської, то не хотілося й ложки до рук брати, хоч була голодною.

— Бери, Парасочько, попоїж, бери солоденька... — просила мама.

— Я шош ньи голодна... — відповідала Параска...

Тої ночі у батьківській хаті Парасці приснився сон. Сниться їй, шо бредє вона високими, аж під бороду, травами. Бредє, а трави сплутують її руки й ноги, не да-

ють ступити кроку, поворухнутися. Дівчина старається вирватися з тих пут, бо дуже хоче дійти до своєї хатинки, що зовсім недалечко на горбку, а трава її не пускає... Далі сниться, що в неї над самою головою з'явилася біла хмара... Але то не біла хмара, а велика-велика біла зозуля з чорними крильми. Зозуля та вже перед самим Парасчиним носом, так близько вже, що вона побачила її єдине око над самим дзьобом... Зозуля та раптом збила великими чорними крильми й закувала. Закувала так голосно, що аж трава захиталася й вмілі ока стала низькою, нижчою колін... Коли третій раз закувала зозуля, трава геть відпустила Парасчині ноги... Наближаючись до своєї хатини, тепер уже вільними ногами, побачила в долині жінку в білому вбранні, що жєстами обох рук кликала її до себе. Коли та жінка підбігла ближче, Параска впізнала в ній свою маму...

— Шо, мамко? Шо сталоси?.. Шо-о?..

— Адьби, бігом, до ріке!.. Біжи бігом!..

— А шо там, мамко?..

— Та біжи, кажу, бігом! Тьий уздриш...

Коли прибігла до ріки, то побачила: серединою Черемоша, проти бурхливої, каламутної течії, переступаючи через велетенське каміння, йде чоловік... Йде він серединою ріки, а велика вода перед ним розступається, залишається тільки каміння... Чоловік той зодягнений у гуцульську одежину, добре видно на його плечі опущений бік червоного сардака. А на голові в нього велика крисаня, закосичена павиними пір'їнами, що осявають все довкола... Оперізує того, що йде проти бурхливої течії, блискучий широкий черес...

Коли той чоловік порівнявся з Параскою, що стояла на березі ріки, вона впізнала в ньому свого художника, котрому не написала листа на його домашню адресу, як домовилися, ще перебуваючи у Спаському спецтаборі...

— Ва-а-н-н-о-о?!.. Иванку-у-у!.. — вигукнула щосили Параска... Але він не почув її голосу... Ньї хотів чютьи-и... Ньї хотів... И-и-в-ан-ку-у!.. — ще раз крикнула йому Параска, але він проминув, переступаючи через велике каміння... — Пишов... Навіть ньї подьиввси у мій бік... Нагнівавси... А я ньї винна тому... Я ньї винна!..»

«Я ньї винна!» — Параска так голосно прокричала у сні, що від того прокинулась мама.

— Шо тобі, Парасочько?.. Тобі шош сньїлоси? Га?.. Тобі снілоси катовані у тюрмі?.. Ий, Боже-Боже... Ньї годна тото забутьї... Навіть до сну приходьит тото катуване... Бідна моя... — гладила голівку Парасчину мама, заспокоюючи її тремтячу й стривожену...

— Шо тобі, Парасочько, сньїлоси, шо тебе катуют у тюрмі?.. — ще раз перепитала.

— Ні, ні!.. — відповіла Параска, протираючи сонні очі кулачками обох рук.

— А я подумала, шо...

— Ой, я заспала!.. Я гет заспаласи — спохопилась Параска, глянувши на годинник з намальованим зеленим котом...

— Спанечько — на здоров'єчько... Хто спит, той сньїт... Хто спит, то їстьї ньї просит... Спатьї — ньї оратьї, — посипала мама приповідками, аби заспокої-

ти Параску, що квапилася кудись, заспавши трохи. Парасчина рука навіть не потягнулася до рушничка на столі, під яким, вона знала, є щось перекусити... Вибігла з хати й побігла в долину, до села. Там, на іншому краю села, чекала на Параску старенька самотність, котрій вона зчаста помагала. Та старенька гуцулка захопила Параску своїми старовіцькими розповідями, які чула ще від свого діда, чи й прадіда. Параска слухала, бувало, ті розповіді й запам'ятовувала, аби потому їх записати. То одне, то інше помагала Параска не одній старій жінці в селі, маючи від того велике душевне й духовне задоволення... А сільські молодиці, тим часом журилися:

— Адьї, Штефанова Парасочька така робітна та гожня... А шестя ньи має...

— Ий-й! Та в'на шше молода... Тьий собі пару шше найде... Ньи журітси!..

А Параска, тим часом, розривалася між роботою на власній будові і біганням, хоч на годину-дві, до старих, самотніх жінок в селі, що чекали на її допомогу. Особливо багато часу витрачала дівчина на ту стареньку гуцулку, що після смерті єдиної, ще незаміжньої, дочки зосталася сама-саміська... Та стара жінка так привикла до Параски, що любила її, як рідну дочку.

«Парасочько, дьитинко моя, тьи мені, ек рідна донечька... Єк дъив'юси на тебе, то ніби див'юси на ню... У неї, покійної, навіть личько було, ек у тебе... І очі, і постава... Ну так, гейби ви собі сестричками...» — заплакала старенька... Коли Параска пізніми вечорами поверталася до батьківської хати, всі уже спали...

Щоб не розбудити батьків, не лягала на ліжко, а на широку лаву під вікном, поклавши собі під голову кулачок... Коли не зовсім стомленою приходила наніч до батьківської хати, то допізна писала, писала... Назбиралася вже тоді чималенька купка різних списаних нею паперів. Задуми малюнків носила в пам'яті, здебільшого... Не хотіла довго сидіти вечорами за писанням, аби не заважати батькам відпочивати, що теж нарабляться коло господарки за цілий день...

«Ой, Боженьку, коби уже бутьи у своїй хатчині, то тогды... Адьи, можу собі навіть замкнутьиси удньину, тьий... Хоть на цілу добу замкнутьиси... Бо коргыт записатьи то, шо шше з лагерю пам'етаю... А то, шо понарозказувала тотя самотна?.. А шше то, шо инчі оповідали, навіть — мамка... Ий, кілко то всего мудрого помежи людьми є... А єк тото ньи буде никєм записано, то гет пропаде... А то все вартує, аби записатьи, аби то пишло далі... Аби ньи вмерло... Ий, коби вже борше у хатынці бутьи, у притульці... Помози мені, Боже, тьий людим добрим!..» — повторювала часто Параска. Вже тоді з'явилося кілька молитов, окрім тих, що носила в пам'яті ще з часу ув'язнення.

Коли її хатина запахла свіжим вапном, коли стіни засяяли білими крильми, а сама хатка вийшла кращою від тої, що приснилася, Параска збирала своє нехитре майно: купку паперів, фотоапарат й начиння до нього, стару авторучку, подаровану їй «бабушкой Марієй» з Ленінграда, подушку та ліжник, подаровані мамою до нової хати, і перебралася до своєї «опритульки»... Перебралась увечір і полегшено зітхнула: «Декую тобі,

Божечку, шо поміг мені бути самій зи собов... Декую, тьий прость мене... Я ньи скривдшила родьчів ньи ділом, ани помислом... Типер мине охопит дух творчости... Дух Поезії, ек собі мрієла... Поможи мені, Царю Небесний! Света моя Заступнице небесна, Діво Маріє...» Параска сиділа на хатньому порозі спокійна і якась, здавалося, блаженна... На неї з приязню, як їй здавалося, дивилися гори, оповиті якимось особливим зоряним світлом. Смереки з вершини найвищої гори навпроти, здавалося, бігли-збігали до неї. Три берізки недалеко від хатини, наче три дівчинки в білих сорочечках також бігли до хати... Було тихо надворі. Тихо, лиш чути було внизу понад Черемошем, голоси кількох хлопців, що поверталися з клубу, або з буфету.

«Ой іду я горі селом
Тьий собі гадаю,
Шо до свої гуцулочьке
Повернутьи маю...
В неї хата мальована,
Шше й коло дороги.
Хоть ньи рад-бих повертатъи,
Повертают ноги...»

То були, може, найкращі, найщасливіші хвилини ще короткого, але вже й довгого мученицького Парасчиного життя... «Гори мої, гори, еке то шесте бути коло вас... Гори золотенькі...» В голові паморочилося від втоми, а, може, від хвилинного щастя... Слухала, про що говорить ліс... Та й так заслухалася, так вколисали смереки своїм шумом, що ледве не заснула у тій вечірній зоряній колисці... Хотілося сидіти й сидіти,

оповитій якимось дивним спокоєм і блаженством, хоч цілу ніч. Та ставало все прохолодніше, втома знала своє: боліли руки, терпли обморожені колись ноги, ставали важкими, наче наливалися оловом, повіки, змикалися очі... «Отче наш, що еси на небесах», — почала молитися Параска, ледве зайшовши в хату. Почала молитися, а уста ледве ворушилися... Стоячи на колінах перед іконою, котру подарували до нової хати батьки, не зчулася, як повалилася на мамин ліжничок з веретою, що були біля ліжечка... І тіло попливло в невидимому човні по невидимому морю. Попливло...

— Адьї! Біда!..

— А — що?..

— Та з Парасков Штефановов шош сталоси...

— И-и-й! Та шо сталоси?

— Адьї!.. Три дньї уже ньи видко дівчїньї коло хатї... Из хатї ньи виходїт уже...

— Штьїри дньї, кажут, шо ньи виходїт...

— А шо родьчї?

— Та, прийдут пид дверї усе, а то хатчена замкнена... Уперед думали, шо дьїтьїна дес у селї, екшо дни-на. А ек уноче, то думают, шо спит...

— Ий, Боже! А то шо могло би бутї?..

— Та Штефан пишов по міліціанта, тьїй... Бо аби, ньи дай Боже... Парасочька ньи стратїласи... Усе шош ходьїла задумана, тьїй задумана...

— Агїй на вас!

— Агїй — ньи агїй, а траба шош робитьї...

Таку розмову під Парасчиною хатиною завели кїлька жїнок, що були сусїдами з розкиданих пагорба-ми хаток.

Ганна та Василянка, що були тут, з гуртом жінок, мовчали. Василянка, спершись мамі на плече, ревно плакала. Ганна закрила очі хустиною і тільки важко схлипувала... Чекали всі разом дільничного міліціонера та когось із сільради...

— Ану, розступітси! Відійдіт трошки...

— Та ми...

Дільничний підійшов до дверей, поспробував клямку, а потому став гримати в двері.

Дві, або три жінки збуджено ходили попід вікна, заглядаючи в хату крізь не до кінця заслонену фіранку:

— Ады, лежит!.. Лежит... — майже вигукнула одна з жінок.

— Де тьи видьшиш, шо лежит?..

— Та генде... Коло лужка...

Василянка з Ганною тепер ридали вже. То було навіть не ридання, а крик, подібний на дитячий писк... Серед двох сусідок, що стояли трохи осторонь пролунало:

— И-и-й!.. Та то, видко, шо дівчіна такьи стратъиласи... Я казала, шо...

— Агій на вас!.. Розкудкудакалиси, Марі...

— Ану гримайте шше — казала жінка, що стояла коло самого міліціанта — гримайте! Але шше дужче, гримніт! Шше раз!..

Яке то було здивування у всіх тут присутніх, коли після чергового гримання у двері та гримання, потому, у віконну шибку, відчинилися надвірні двері хатини й на порозі стала босоніж з розкуйовдженим волоссям ще сонна Параска...

— Шо сталоси?! — спитала вона, здивована, протираючи очі, — шо?.. Га-а?.. — продовжувала Параска, здивовано оглядаючи коло своєї хатини гурт людей, між котрими були її родичі й міліціонер, — на правду, шо то сталоси?!

— Ничьо, ничьо ньи сталоси... — заспокоював Параску дедя, — ничьо, ничьо... Добре, шо добре скінчелоси...

— Та скажіт, шо си стало?.. — була невгамовною Параска.

Всі, хто стояв тут, тільки переглянулися між собою, бачачи одне в одного тільки щиру посмішку на вустах.

— А, єкий согодне день? — наче сама у себе, спитала Параска охриплим голосом, бачачи, що щось тут не так...

— Четверь, Парасочько, четверь... — відповів Штефан.

— Четверь, четверь согодне зраня, — підтвердив хтось із гурту.

— Ньи може бутьи, бо... Бо, єк я пишла спатьи, то було гет увечір у понидівнок... Так-так!.. То був понидівнок... То, шо я три дњи спала?.. Та то ви жертуети. Того ньи може бутьи, аби...

— Може, може бутьи, Парасочько... Може... Бо — є... — відповів Штефан, тепер трохи повеселівши.

— Гм-м... А єк я спатьи йшла... То тогды був понидівнок. Так-так!.. Тогды був поньидівнок, бо тімую шо... То був файный собі, шше теплий вечірочьок... Так-так... Ий, Божечьку... А чьо міліцію кликали?.. — не могла вгомонитися Параска.

— Та, ек то — нашшо?.. Та мало шо..., адьи, — пояснив Штефан, — думаємо: хата замкнена, а тибє ньи видко надворі. Спочетку гадали, шо у село пишла... Але потому... Хто то знав..., шо у тебе спанє таке довге?.. Хто то знав... — наче оправдовувався перед дочкою Штефан, — и-и-й! Най на тому си кекне... А ви, сусідьи, вибачейти... Тьий декую...

— Ничьо, ничьо, Штефанку, — ничьо... Добре, шо добре... — сказала котрась із жінок.

— Спанєчько — то до здоров'єчька... — обізвалася сестра Василина, шо досі не відпускала Параску з міцних обіймів, — то до здоров'єчька...

Дільничний задоволений тим, шо все так закінчилося, а ще задоволений тим, шо лише він зумів розбудити, як він потому висловлювався, «спящую красавицу»... — подався далі на службу. Всі, хто був біля хатчини, розійшлися. Розійшлися... А Параска ще довго, трохи стривожена, трохи зняковіла, стояла на порозі своєї хатини. Стояла й думала собі: «За усі роке спаласми. За усі роке ниволі... Геш ньи віритси, шо так довго мож спатьи... Геш ньи віритси... І навіть ничьо ньи присньилося... За усі рокьи...»

Та стара гуцулка, до котрої, як до рідної, звикла Параска, все частіше тепер стала розповідати різні історії, трафунки, як казала стара, шо ставалися з її далекими й не дуже далекими предками у горах, в древніх, захарашених лісах за полонинами. Парасці було цікаво слухати співучу мову цієї жінки, мудрої і водночас скривдженої долею. «Жите, Парасочько, — то довга і широка ныва... Широка, але ньи така вже й довга, Па-

расочько... Єк хто уміє подьвигтиса, ека то та нывка широка, то то є шеслива людьина... Єк хто уміє подьвигтиса на тоту широту, то годин уздрітьи, екі урожаї тота нывка колосит для радостьи, для добра, для красот усекьих... А екшо людьина того ньи хочет видітьи, то в'на має сліпу душу, Парасочько...»

Одного разу, розповідаючи про ті трафунки свого діда, що з ним ставалися, особливо при літуванні на полонині, та старенька оповідала Парасці: «Дідо мій казав, шо на свої очі, одного разу, видів, адьи, чюгайстера у високому лісі за полоньинов... Казав, шо екос було так, шо йшов вин шукатьи коний, шо загубилиси... А дідо знав, шо за тоту пропажу газда може его вигнатьи з полоньинке, або шше добре вибитьи, ци шош инче вдіетьи... Тому дідо мав, адьи, страх. Виликий страх мав... Тьий пишов сам шукатьи тотьих коньків полоньинскех... Розказував дідо, шо йшов тьий ішов... А зайшов у старий, густий ліс, гей би то були лісові дебрі... Зайшов у тот ліс такьий високий та темный, шо ему геш пудно вид того стало... Дьвигтиса з-за одного грубого дерева тьий видьит, шо шош так скаче, так скаче довкола трьох сухех дирев, шо геш ватра пид ногами у него робитси... Дідо спочетку подумав, шо то медвідь так скаче там... Казав дід, шо ему геш волосі на голові сторцом стало тьий шепка з голови излетіла... Ає... Дьвигтиса дідо далі, тьий видьит, шо тото ньи медвідь там скаче... А то так скаче чьоловік такьий високий та кудлатьий, щезло би... Так тот скаче та виданцовує коло тьих сухех, високех та грубих дерев, шо геш ватра з-пид его великех ніг палахкотьит... Дід роз-

казував, що коний так і ньи найшли. Видко, що тьих коньий украли мадярські циганьи, що того лиш чекали... Діда газда такі вигнав из полоньинке... Ає... Хоть дідо мій, — розповідала далі гуцулка, — був високий та моцньий такий, що навіть одного разу однов руков медведя у полонинці звалив, а... того чюгайстера напудьивси... Ає, Парасочько, ає...»

А ще розповідала Парасці та старенька, але це вже було іншим разом, про те, як її дідо в Австрійській армії служив та й був на війні. Як її дідо зміг утуманити своїми хитрощами, цілу «ровту» ворожого війська, захопивши їх у полон...

Ще іншим разом Параска слухала розповідь цієї «всезнаючої» і «всетямущої» гуцулки, котру доля важко обікрала з усіх боків, про дівчину-панночку Марусю... Запам'яталася найбільше з того всього розповідь про гуцула-вояка австрійської армії, що якось зі служби додому приїхав і побував у Косові на ярмарку... Парасці особливо до душі припала приповідка того жовняра:

«Хоть до Львова вид Кракова,
Скрізь біда однакова...»

А ще Параска старалася запам'ятати, аби потому собі вдома записати, ту пісеньку, котру за розповідями того жовняра, співала на Косівському ринку якась гуцулка:

«Наїласи, напиласи
На всі штьири бокє...
Коби война шше побула
Хоть зо штьири роке...»

«Ска тото правда у тьих співаночьках, — думала тоді Параска, — австрійська война була чюжов для гуцула... Гуцул воював ньи за свою хату... А за чюжу палату... То таке-так... А нам усека война — чюжа...»

Оповіді, легенди, бувальщини, коломийки дівчина, вислухавши стареньку, несла у пам'яті, як дорогоцінний скарб, аби все то вдома записати, нічого важливого із того не пропустити. Парасці здавалося, що могла би день і ніч слухати мелодійну, наче співану, мову старої... Мова та несла в собі багато людської мудрості. Почуте від тої старенької та й від інших, Параска ночами записувала, розуміючи, що, як вона не запише, все те добре, мудре пропаде, бо ніхто не зможе тої пам'яті ні відкопати, ні воскресити... Вона знала, скоріше відчувала, що рідними горами, гірськими селами, у звичайнісіньких, навіть, у дуже убогих, гуцульських хатинах, живуть-доживають свого віку люди, що мають неоцінний скарб, носять його поки що у своїй пам'яті... «Ой, єкби то мож усе зібрати тьий записати! Єкби... Вчені людья приході у гори... Тьий своїх учених є... Тьий тотьї студентчіке уліті надході д'нам... Побудут, адьи, зо тьиждинь, ци два... Шош дес запитают, ци й ньи запитают... Запишут, ци ньи запишут... Тьий гайда — д'хаті собі... А тото, таке дороге, шо є у пам'єти у гирських людьий, нима кому послухати тьий записати собі... «Нашо тото матьї? — собі гадают тьий гадали усі наші пониволитилі... Нашо їм тото?... Адьи... Ліпше фірманьїтьї народом, шо памнітьї ни має... А тотьї учені прибіже, шош собі запишут у папір тьий — конец... Хіба шо потому з того шше й зиск мают, адьи...

Багато тотьих уже, кажут, и кандьидатами науке зробилиси... Ой нима, нима кому того усе зибратьї, а нї лиш збиратьї для гонору... Ий — нима...» Рядки, рядки, рядки... Аж мерехтіло від них у очах. Мерехтіло не лише від писання й переписування, але й від постійного недоїдання, недосипання, недо... Зібралася на невеличкому хатньому столику вже чимала купка складених записників, зошитів школярських, блокнотів, окремих, з обох боків списаних, Параскою листків, тексти на котрих прикрашалися обрамленням різних візерунків... На підвіконні — малюнки дерев, гір, квітів, жінок-гуцулок... «Доля жінки-гуцулке» — цикл малюнків, започаткувався саме тепер. Саме тепер почався потужний процес творчості... Творилося...

Наступала осінь, наступала пізня. На узліссях то тут, то там спалахувало червоними вогнями листя яворини, жевріли червоні вуглини шипшин та калини. Горобина закосичувалася червоними китицями ягід. З-під пожевклого листя визирали червоні ягоди глоду. В ту осінню пору, здавалося, особливо при заходів сонця, що все палахкотить... Лише сосни та смереки між тим палахкотінням, робилися темно-синіми. Гори тепер не зливалися, як в літню пору, з небом, а були темно-синіми... Здавалося, що всі осінні холоди від них... Смереки, наче темно-сині птахи, злітали над горами, ніби були сполохані чимось... Пізно увечір того дня у незаслону шибку Парасчиної хатини заглядала олениця. Вона наче просилася до хати... Параска спочатку злякалася, побачивши тїнь вечірньої гості за вікном. Але потому, збагнувши хто у неї за вікном, про себе вимовила: «Хо-

дѣи, ходѣи!.. Будѣймо разом, адѣи, зимувати... Тѣи, може, одѣинока, ек і я... Може, твого оленичѣка злий чѣоловѣк застрѣлив?.. Ий! Нидобрий то той чѣоловѣк... А, може, вовке задушили... Ходѣи, сарака! Ходѣи...» Доки Параска вийшла з хати, олениці під вікном уже не було...

Зима того року видалася дуже лютою. Дров на зиму запаслося обмаль... Обмаль, хоч ліси зазирали у вікна. Все не було на заготівлю дров часу... В хатині ставало все холодніше й холодніше, особливо ночами та пізніми вечорами. Від старої позиченої лампи в кімнатці робилося тьмяно; вечорами й ночами від лампового світла на стіни лягали глибокі тіні. Часом вони рухалися... Рухалися тоді, коли Параска вставала зі стільчика, або поверталася на нім в інший бік. Тіні здавалися нічними привидами, що ходять по хаті...

На ледь ще теплій грубці, у горнятку, такий самий леда теплий чай з гірського зілля. Деся там, на припічку в картонну коробочку сховалися кілька сухариків...

«То — на завтра, — думає Параска, — то най буде на завтра... Водьчѣка — то так само пожива, бо в'на из джерельця...»

Бувало, що хтось із домашніх, Василина, або мама, приносили якусь «підмогу»... Бувало це не згуста, бо й у них було суужно з харчами...

Олівець та перо, що працювали надсилу, на щастя, їсти не просили... Їм було байдуже, чи є хлібні сухарики в коробці на грубці, чи їх нема. Вони трудилися... Вони бігли собі листками паперу... Й готові були бігти, хоч цілу ніч, залишаючи за собою, акуратно виведені

букви й цілі їх рядки. Біда була з пальчиками: на них треба було хухати час від часу, бо вони ставали неслухняними, коли замерзали... «Йй!.. Та то — байка!.. Бо ви, пальчікы, ньи такі холодьы переживали... То — байка...» А пальчики, ніби розуміли, про що каже їм їхня господиня, старалися тримати ручку, або олівець... І перо, чи кінчик не дуже заструганого олівця бігли далі листком паперу, не кваплячись надто, аби рядки за ними лягали «файно»...

Зимові сильні холоди, брак поживи, безперервна, майже без відпочинку, праця обезсилювали. Але — впертість... Впертість, заповітна мрія, обітниця славити «мир Божий», рухали олівцем, пером, пензлем, а потому й різцем, голкою і, накінець, зубилом й молотком, коли дійшло до роботи з каменем... Усвідомлюючи, що життя людське надто коротке, дівчина поспішала, поспішала — чим далі, тим більше. Треба було квапитись, аби встигнути сподіяти вимріяне і... Навіть більше... Сенс людського життя... В чому його зміст?.. — ці та інші думки не давали їй спокою. Поміж іншою роботою, особливо вечорами, при тьмяній лампі та ледь теплій грубці, ловила Параска свої думки... Ловила їх і, відклавши іншу роботу вбік, брала чистий листок і записувала: «Жите... А шо то?.. Жите — це дівчена чюдесна... Зоря ясности, поранкова милість Сонця... Видпочевок дерева зночі... І — знов буря, нічь, змаганє... І це жите, шо ниправдов видгородьилося... І то, шо свідкує істину... Проява потуги люцкогго і запропасньих безвістий серед низичьливого чєсу...» Через кілька хвилин прилинула ще інша думка: «Жите — це вічний

вітровій, любий ниспокій, двобій из силов вітру, и тьи, людино, — м'яччик в покоті серед цеї всюдної стихії... Ий-й, потому запишу до кінця... Або шше! Такьи траба й нове записатьи... Траба-траба...» — наказувала собі. І перо побігло по листку, під орудою таки геть промерз-лих пальців: «Жите — то закличний спів... — Ой, ек файно: «закличний спів», — подумала Параска. «Жите, то закличний спів...», — повторила ще раз цю думку, наче зважувала її на терезах, наче хотіла відчути сама вагу власної думки. «Жите — то закличний спів, на ский ідемо й біжимо і в страсі нивіданя, і у часі добрих днів...»

Від напливу думок, що наче солодкі бджоли обсадали голову, паморочиться в голові... А вони все прибігають... І чим далі, тим скоріше й настирливіше. Починає боліти голова... Іншим разом у своєму саморобному записничку запише: «Доке тьи — дьитьина, ньи питай затаєних глибин, в'ни самі признаютси вид-так...»

Чи світало, чи вечоріло, чи давно вже прокукурикали перші півні на всю околицю так, що їх кукурікання відбивалося від найближчої найвищої гори, Параска писала, переписувала, домальовувала... Коли вже геть була стомлена, брала папір і ножиці, й тоді з-під ножиць сипалися білі зірниці паперу, а в руках залишалися хитромудрі витинанки. Кожного разу — інакші. «То для мене видпочевок», — любила пояснювати вона, коли хтось запитував, коли вона ті витинанки, крім всього іншого, встигає робити. Тих витинанок в художниці було за весь час зроблено так багато, що годі й пере-

лічити всі... Життя ставало одноманітним... Хоч мінялися теми, думки, задумки... Але... ті ж однакові паперові листочки, ті ж самі ножиці, ті ж самі стіни, та ж ледве тепла грубка холодної зими... Все — те ж. Лиш думки набігають інші. Думки інші, але про те ж саме — про життя... Про життя, але тепер вже у строфі, в чотиривірші, в коломийці:

«Хоть би в пічъ си замастьили,
Вид судьби у сховню,
Припис Божий скрізь нас найде —
Варкех й при здоров'ю...»

Ой, так-так! Шо написано на небі, тото ньи мине... Кождому усе записано...» Того пізнього вечора, як завжди пізньої пори, Параска бере ледь ще тепле горнятко з грубки й каже: «Шо тото значет наша живлющя водьчька з-пид каменю. Така, гийби з медком... Ньи напивбиси, ньима такої водьчьке у всему світі... Нап'єши з-пид каменю, тьий тибє ноги самі несут по горах...» У вікно постукав великий холодний місяць... «И-и-й буде на согодне, — подумала Параска, — але шше — ні! Шше одно... Бо то давно уже ношу... Аби ньи забутьи: «Жите — то мамина краса... З чьистов любов-ийов... З чьистов і...»

Стала записувати власний вислів у ще зовсім новенький блокнотик, подарований влітку львівськими студентами, що були в Криворівні на практиці. Про красу материнства записувала. А помежи тим, на хвилину-другу, дала волю думці й про те, що не всім Господь посилає такий дар, таке щастя: відчутти то велике, невимовно високе й земне водночас, покликання бути

матір'ю... «Ой, ньи вчює цися хатьиночка діточого голосочьку. Ньи вчює... Й подвір'єчко, и травичька на нему ньи пізнає дрібоньких ніжок діточих... Мене то шесті люцке обмине. Ой, обмине... Ньи буде у мене діточьок... На то воля Божня... Тьий — моя... Мої діточьке — то тотьи книжечьке, шо пишу... На то воля Божня... Бутьи мені самій сужено... А чьо — самій?... А тотьи квіточьке, шо будут уліті прибігати д'міні... Я буду сидітьи собі на порозі, а в'ни прибіже д'міні... А смерічьке всі-всі з горів прибіже... А шше й оленичька прибіжит, аби я ньи сумувала сама у хаті... Та то й сумувати нима коли... Тьий чьо я мала би бути сама, ек так усего багато коло мене?..» Розмірковуючи не раз над долею жінки, особливо, над долею жінки-горянки, Параска мріяла про малюнки, де буде зображена гуцулка за різною роботою: роботою домашньою, роботою на лісовалі у засніжених горах, роботою в кузні, роботою на сінокосі... На одному малюнку мало бути зображено гуцулку, що косить й скидає сіно в копиці, на іншому малюнку мало бути зображено гуцулку, що орудує молотом у кузні, нарівні з чоловіком-ковалем, на іншому малюнку повинна була бути зображена жінка, що верхи на коні їде на ярмарок, чи у млин... А ще на іншому Парасці уявлялася гуцулка, що йде крутими горбами, несучи в бесажках двійко маленьких діток, що були дотепер у свекрушки, чи у мами... Одним із перших таких з'явився малюнок, на котрому зображена молода гуцулка, що йде від свекрухи до рідної матері в рідне село, аби побути з мамою годину-дві та й поскаржитись на злу свекруху... Доля молоденької гуцулочки, що

виходила заміж у своє, або в чуже село, на чужу господарку, особливо хвилювала художницю. То ще добре, коли свекруха — лагідна жінка, що приймає невістку, мов рідну дочку... А якщо свекруха зла?.. Що уявлялося, те й малювалося... Вийшла картинка на невеличкому аркуші паперу, де зображено скромний гірський пейзаж, стежка гірська, котрою босоніж йде молодиця з клуночком на плечі... Внизу акуратним почерком виписано:

«Від свекрухе йду до мамке
На всекі скаргогтьи...
Та ж ни годна-сми вгодьитьи
Свекрусі в роботі...»

Таких малюнків, із циклу: «ДОЛЯ ГУЦУЛКЄ» в художниці Параски Плитки з'явиться понад сотня...

Над найвищою й, може, найтемнішою вечорами та ночами горою навпроти хати піднімався місяць. Він висів над горою так невпевнено, що здавалося: ось-ось впаде на смереки, прикриті снігами, на гори. Місяць був холодний і блідий, ще й жовто-зеленим, як здавалося Парасці, навкруг оперезаний, наче небесною огорожею... «Видко мороз буде скреготатъи зубами люто... А завтра сніг буде, бо адъи ека огорожя коло місяця», — подумала Параска, вийшовши з хати. Постояла на порозі хвилину-дві й одразу вернулаея в хату. «Б-р-р!.. Холодом дъихае місячъко согодняе моцно... Б-р-р!.. Ий, люта зима, люта... Шше ньи лютьий місяць, а зима люто береси...» А мороз брався продовжувати свої химерні візерунки та папороті на віконному склі... «И відке він бере тото... Тотъи усекі фантазії?.. Відъий, ньи одьин

художник нї може таке змалювати...» Параска одного разу навіть пробувала намалювати химерю, подібну до тої, що без олівця й пензля малює «морозенко», як вона казала... Від слабкого місячного світла, цього вечора, папоротники на склі робилися срібно-голубуватими, здавалося, що вони аж потріскують, іскрячись, коли дивитися на них то з одного, то з іншого боку. «Дивні загадкє твої, світочьку! Нихто нї годен розгадати красу небесну й земну твою, Творінне Боже... Людїна, гейби така мудра й таланна, а такого дїва сотворити, ци лиш повторити, нї годна... Все на світі — загадка, еку навіть гурти людий разом нї годні розгадати...» Тї густі, намальовані морозами, ледяні папоротники любила розглядати Парасочка, будучи ще зовсім малою... Ставала вона на лаву й, коли не бачила того мама, хухала на них, або гладила їх долонькою, шкребла їх нігтиком...

— Ану видїйди вид викна, — велїла мамка, — хочїш простудьити́си?!

— А чьо простудьити́си, мамко? — перепитувала Параска, нїби не розумїла того, що мама каже.

— А того, шо того і Васи́линка схоче... А у тому папоротнику вовк може сидїти... Тьий... Хочеш аби вовк тебе ззїв?..

— Ні, нї хочю... А вовкови там нї студьино?..

— Злїзей з викна!.. Чуеш?..

І дитина залишала тї густі, кришталеві папоротники, де заховався «вовк»...

Передріздвяні дні і ночі того року були ясними. Особливо, місячні ночі, тому вони були чи не найхо-

лоднішими за кілька попередніх зим. Від білизни снігів, що виблискували навіть при місячному, а не лише при сонячному світлі, гори довколишні світилися, здавалось, зсередини, ніби під ними хтось поклав потужні лампи. Сніги здавалися інкрустованими... Міріади різнокольорових блискіток, хтось ніби навмисне порозсипав по снігу... Ближні смереки, вкриті снігом, здавалися білими журавками, що стоять на одній ніжці з опущеними трохи білими крильми... Пізно увечір й на світланні морозяне повітря в горах аж дзвеніло... Невидимі дзвоники не переставали дзеленчати доти, доки не пригрівало скупими променями полудневе жовтуватобіле сонце, з котрого, здавалося, сиплеться снігова пороша... Зима в Карпатах, типова зима, коли кожен день, кожна ніч настояні на запахах зорі, на запахіві прикритих снігом ялиць... В такі зимові вечори й ночі, здається, що хвоєю пахнуть навіть зорі... А криворівнянські хати й хатини пахли смаженою на олії цибулькою, узварами з сушениць, часником та сушеними грибами і ще чимось таким близьким, таким рідним у передріздвяні вечори... Над Криворівнею стояла урочиста тиша. Надлітав легенький сніжок, наче то були пір'їни з крилець маленьких ангелів, що ось-ось опустяться на землю й сповістять добру новину... Параска вийшла на хвилину з хатини, щоб послухати чи ще не колядують в селі маленькі коляднички... Скільки видно було села — все було біле, навіть хати, особливо ті, що розкидані по горбах, ледве можна було побачити у снігах... Білі, під снігом, дахи хат, білі стіни, тільки по синюватих, трохи вже приморожених шибках вікон, можна було

вгадати, що там — хата... «Хатъи-ньивидьимкъи, — подумала Параска, — адъи й по казку дилеко ходъитьи ньи траба...»

Перед тим, як мала зійти над горою «Вифлиемська» зірниця, а у домівках засвітитися Святвечірні світла, Параска збиралася до родичів на Святу вечерю. То вже було давньою, доброю традицією приходити до батьків на Святу вечерю, «Аби побутъи вкупці... Тъи й шше нарік дъиждаты...» А перед тим, як сідати до Святої вечері, всі разом, хто зібрався в батьківській хаті, йшли на цвинтар помолитися за душі спочилих, аби їх пом'янути, аби й вони долучилися до Святої вечері... Це було традицією з правіку... Цю традицію свято берегли в горах навіть в часи безбожності... Навіть в часи заброн... На найкращій, на вишиваній скатерті, під котру було простелене запашне сіно, парувала, щойно вийнята з печі, запахуща пісна страва. Окремо в мисочці була кутя для тих родичів чи близької родини, котрі дивляться тепер на все із небес...

Щойно зібралась, аби йти до родичів на Святу вечерю, та, вийшовши з хати, Параска побачила у себе під вікном двох хлопчиків. Хлопчики були зодягнені в довгі кожушки, підперезані однаковими окрівками. На головах обох — великі шапки смушеві, від яких згиналися дитячі вушка, а очей взагалі не було видно, лише носики стирчали з-під тих шапок... Постільців не видно було. З-під кожушків лиш визирали чотири снігові капчурики, що нагадували взуття.

Параска з якимось невимовним трепетом дивилася на тих двох «пастушків», що принесли «вість з Виф-

лиєму» до її хати, й була замилована тим... Хлопчики не звертали уваги на господиню, що вийшла з хати й дивилася приязно на них...

«По всьому світу стала новина:
Пречиста Діва сина зродила.
В яслах положила, сіном притрусила
Господнього сина.

Зійшли ангели з неба до землі...» — колядували далі хлопчики, а Параска, дивлячись на малих колядничків, згадувала й своє колядне дитинство... Їй хотілося й самій так... Підійти до малечі, й... Як було в її дитинстві... Була б підійшла та боялася, що хлопчики знітяться та й зіб'ються з колядки. «Той білшенський дес у п'єтій, або у шестій клясі, — подумала Параска, дивлячись на колядничків, а той менший... Школярікьки — оба... Їм у школі сказали, що то нивольно ходьитьи у коледньи-кьки, а в'ни пишли таке. Пишли... Ска то сила Божя!.. В'но у крови уже нашій з діда-предіда... Тота коледа... Нихто того забороньитьи ньи годе... Ого!.. Ой! Ск то файно! Тьий Богу декуватьи й мою хатчїну ньи минули... А, може, то так їм дєдьик їх та мамка наказали...

— Декую за вінцьованєцько, дітьи, за коледку таку файну! Аби ви, діточьке, дочекали й нарик у шестю та здоров'ю, и ваші родьичі, тьий уся родьинка... Декую красно, діточьке!..»

Коли давала по кілька монет зі своєї жмені у жменьки колядникам, то примітила, що меншенький з них дуже подібний на того грузинського художника Вану, адресу котрого її родичі знищили... Такі ж очі, таке ж подовгувате обличчя, навіть посмішка — така ж... По-

смішку Параска побачила в хлопчика, коли він, вдячно посміхався, беручи коляду. «Гет-гет подібний хлопчешші на... А, може, мені привиділося?.. Та — ні!..

— Єк вас, хлопчіке, обох зватьи?.. — спитала Параска. Діти переглянулись поміж собою...

— Ньи бійтьиси, діточьке!.. Ньи бійтьиси... Ви напудьилиси, шо я скажу у школі завтре, шо ви коледували... Ньи бійтьиси... Я хотіла знатьи, кому декуватьи маю за таку файну коледку, тьий вінчоване таке красне... Ньи бійтьиси.

— Я си називаю Микольцьо... А він...

— А я — Иван! — гонорово відповів менший хлопчик, з притиском на слові Иван.

— Єк-єк тьібе зватьи? — перепитала меншого хлопчика дівчина, вдаючи, шо не почувла, як його звати.

— И-и-в-в-а-а-н-н!.. А мамка каже: Иванчік... — відповів тепер голосно й протяжно менший.

— Ой, єк файно!

А про себе подумала: «Вано?... Иван, Иванчек... А все одно... Гет-гет подібний! Ну, — гет...»

— Ми побігли... — сказав старший, взявши меншого за руку.

— Біжіт, біжіт... Бо мамка на вечерю, може, чікає... Бо то уже темніє... Декую красно, солоденькі! Декую... Аби й ви дочікали нарик! Тьий родьинка вашя... Біжіт, біжіт...

— Веселих свет і вам!.. Аби і нарик дочікали... — біжучи, повторив менший. Побігли в долину. Побігли, а Параска ще довго дивилася їм услід... «Иван,

Иванчік... Ваню!...» — повторила про себе, йдучи снігами до батьківської хати, де засвітилося світло у вікнах...

Того року завесніло якось раптово. Раптово, по лютих морозах, почали влягатися високі сніги. На пагорбах почали з'являтися сіро-зелені острівці землі, що від тепла утворилися межі снігами. Білі крила смерек, що іще вчора стояли опущені під тягарем снігу, тепер були зеленими й розпрямленими, наче готовими злетіти... Параска повернула обличчя до сонця й полегшено зітхнула: «Відьий, уже весна буде... Буде, відьий, бо пташечка на берізці заговорила... Усе заченає говорити, заченає дьхатися... Земличка також хоче дьхатися тьий грітьиси протьи соньичька, ек дьитьина...»

Збоку Парасчиної хати зібралась невеличка зграйка горобців. Вони за чергою то один, то інший, стрибаючи в невеличку проталину, і, потріпотівши крильцями, розчесавши їх мокрим дзьобом, вискакували з тої проталини, уступивши місце наступному... «А дьивиси! Таке маленьке, а таке мудре: знає, що то траба уступити місце під сонечком... Шо то хтос инчий так само хоче тішитьиси веснов і першим чюркалцем водьичьки... Ану, ци людьина, шо така мудра, та шше до того, ньи одна вчена, так могла би поступити?.. Хоть не усі людьи захланні... Але чем людьина бідніша, то тьим в'на згідніша... Тьий жеє собі на світі, ек горобчік... Поділитси і краплечьков води... Бо то — Божа людьина...»

Це, може, весняне дихання землі навіювало такий роздум. «Весна... Ек то мило ї' слухатися тьий солодьятьиси ї' вічьнов мудрістю пробуженя... Адьи то і ду-

маєси екос ньи так, ек зимов... Буде весна, бо каже так ліс, тьий сонечько золоте...

А ми малими, хіба ньи такеми були, ек тотьи горобчіке?.. Та лиш сніжок сходить, уже таляпаємоси у мокрому снігу, кьйдаємо тьим снігом мокрим одно ув одного... Постільці мокрі, капчюрики мокрі, а ми — замурзані вид грузи, бо... Та ми такі самі були, ек були горобчиками...» — думала, згадуючи своє дитинство Параска. Того дня, уже під вечір, старе, списане вже перо авторучки запише на сірому листку тонкого машинописного паперу: «Хто з нас ньи був малим, тьий кого ньи кортіло почьовгаться на пожиледьици, або по утрамбованій дорозі, де легко сунутси зачюлені дошьке, ек нартьи. Тьий санчіта позатісувані из грубеньких, порозколюваньих дров... Коли замало такьих санчет, то шше використовували корито, екшо дес валелоси по хлівах из попелом. Або з макухами. Здаєтси з усеї чьовганке найпам'єтніше було виколисуване в глибокому кориті, еке витримувало нам аж до вечіра. Було тьих кориточьок двоє на цей раз. Одно — наше, одно — Одосієне, бо то був день гуртового чьовганя. Вид нашого перила аж до Нуцевої Євдохе — довзгонка. Наша компанія була таке людна... Кам'юкових стропа дїтви, Одосія тьий нас дві. Хто на чьому міг, фужделили вдолину по ледах... Так люто, шо ек змигньимо з дороги, то вже такого сміху заводьимо, шо гляба спертьиси. Лишень д'вечіру душу гадке пробирают. Бо траба д'хаті вертатьсяи. А там, хто знає, шо запитают... Ци за дранчіну закорзавітілу, ци за корзанета продерті. А ци за розтросціни коритця, тай ци мало за шшо шше

до цього. Таке єкраз сми перед розходом по домах, шше раз зарекомендували цілим форшпаном продуднітьи дов Одосії, би ньи скучьно самій. Причіпилиси в Одосієно корито всі три, бо наше корито трьовснуло. Та службу ньи робило. Ну, тьий, єк собі чьовгнули, то лишень нами підкинуло на самих воротях. Корито трьовснуло на два кавалке».

Повернення пам'яттю в безтурботне дитинство, хоч і трудне, спричинилося до того, що Параска тепер одну за одною писала оповіді про дитячі роки. Оповіді ці, осяяні яскравим світлом посмішки дитячої, лягли в основу самописної книжечки, що через літа була видрукувана в друкарні, реквізити котрої у книжечці не вказані. Це було на початку шестидесятих років минулого століття. «Мала књижечька» — так називалося це видання, дитячих спогадів Парасчиних...

А творча праця набирає ще більшої потуги. Невеличка кімнатка, що служила в хатині кухнею, тепер все більше стає «робітнею» для письменниці, художниці, збирачки фольклору, філософа карпатського... Тут і спальня, і приймальня тих, що навідувалися до Парасчиної господи, тут і різьбярня, згодом і майстерня з виготовлення рукописних книжок, тут і малярня, де зроблено безліч малюнків, зокрема й ікон... Крім того на куценькому столику, на підвіконнику в цій кімнатці, на долівці, на поличках, навіть на грубці в незимову пору, — книжки, книжки, книжки... А ще згортки паперу з різними малюнками, візерунками... Трохи пізніше все написане і намальоване Параскою, що не поміщалося в кімнатках, знайшло собі місце у завчас-

но зробленій домовині... Книги, книжки, мініатюрні книжечки, папери з різними замальовками, записами, саморобні записнички, в котрі записувалися короткі вислови, заповнили все помешкання... Вже, не те, що вночі лягти відпочити не було де, а й сісти чи стати... Одним словом: чотири стіни і між ними жінка-самотність, жінка-страдниця, жінка- мудрець... Наче й не черниця, наче й не у келії, наче й... А сама себе замкнула в чотирьох стінах, в чотирьох стінах власної хати... Чотири стіни, коробочка паперова, в котрій вряди-годи можна знайти хлібні сухарики, пучечки висушеного гірського зілля, відро води... Повне відро води. Не так для пиття, як для того, щоб мати чим привалити, замість пресу, блок наступної рукописної книги разом із цупкою обкладинкою для неї, виготовленою Параскою власноруч. Наче з древньої філософії все то... Наче з оповіді про древніх філософів Діогена, або Гомера, або й нашого, українського, Сквороду... Філософія життя. Життя і смерті, філософія людського буття... На вікнах — чорне полотно... Вдень... Це знак того, що письменниця, художниця — працює... Всі в селі, найбільше рідня, знали, що коли в Параски Плитки в хатині вікна заслонені чорним, то заходить — зась! Не має значення хто ти: урядник, навіть великий, священник, котрого Параска дуже поважала, чи рідна сестра... «Видко, що Парасочька працює... Най собі... Бо в'на тепер з небом говорить, з ангеликами, з фарбами... Траба спокою...» — не раз повторювала собі й іншим сестра Василина. Ніхто з рідних, знайомих чи сусідів не ображався на Параску, бо були впевнені, що святу справу вона вчиняє...

Одного ранку, коли вікна Парасчиної хатини ще не були заслоненими, сестрі Василині вдалося трохи поговорити з Параскою, що бувало дуже рідко...

— Ть би трошечьке видпочівала, Паруню... То ньи можно себе так катуватьи роботом... Чуеш?.. Так ньи можно житьи... Ть би трохе видпочівала та дес межи людьи показаласи... Та побесідувала собі... То ньи лиш того світа, шо у викні, тьи цисе знаеш, Парасочько... Ану послухай мене!.. Тьий дедя з мамков так кажут... — почала Василина.

— А я, Васютко, и того світа, шо у викні ньи вижу... — відповіла на то Параска.

А далі була щира, відверта розмова, хоч Парасці, як завше, не було коли, та й Василина поспішала... Та недовга між сестрами ранкова розмова була про те, що і родичі, і близька родина, та й далека, переживають за здоров'я Параски, що вони хотіли би бачити Параску радісною, щасливою... А ще щоб подвір'ям родичів бігали галасливі та здорові внуки, бо давно зачекались такої радості... А Штефан мріяв про той щасливий час, коли з пагорба, на котрому Парасчина хатина, так важко будована, та й кузні для неї не шкодував... Він, Штефан, мріяв дожити до тої днини, коли з того самого пагорба покличуть його онуки, може, рано-вранці, може, під вечір: «Ді-і-і-д-д-у!..» Аби на усю Криворівню, аж до Бистриця, було чути, що у Штефана Плитки та у Ганусі Штефанової, онуки є... Що дочекалися таки...

— Та то так, адьи, лице тобі укриєси мохом... Укриєси у цисій тимноті... Нашо так себе катуватьи, тьий за шо?.. За єкі гріхе?.. Та тьи про себе подумай спочет-

ку, а потому вже про шош инче... Та же тьи ньи у монастири... Парасочько... Подъивиси, скый світ прикрасный, послухай шо людьи говорі!.. — продовжувала Василина, — ану подумай, ци я ньи тото кажу! Я ньи можу дъивитьиси, ек тьи себе марнуеш..

— Я, може, себе і марную, Васютко... Але я чесу ньи змарнувала никрішечьке. А чес — це я у нему... Розумієш?.. Я знаю, шо людьи говорі, я знаю... Кождий має єзик тый дар мови... А я знаю своє, Василюк... Тото, може, и ньи вид мене залежит, на то, Васютко, воля Божя... И я вдієтьи тут ничьо ньи можу... Я знаю, шо мене називають дивнов за то, шо я людый сторонюси, шо я замикаюси вид людый у хатчені, шо я городец свій виддала людим лиш за то, шо в'ни ньи будут рубатьи тых берізочьок молоденьких, шо на городі... Най собі кажут... Придумали, навіть, шо я уноче ньи сп'ю, бо з місяцем говорю... А шше, шо я з пташками умію говоритьи тый з травов... З листечьком на деревах, шо я умію говоритьи, з водьичьков, коли струмочьок біжит собі вдолину... А шше кажут, шо я дъивна, бо коло хатьи ничьо ньи тримаю, навіть одной-двох курочьок, аби... Людьи дъивуютси тым, шо я малюю с'єті образочьке тый виддаю їх кождому задурно, або за то, шо принесе хтос кавальчік зрібного полотенця зи старої, уже зношеної сорочечьке, або старий кропив'єньий міх, на єкому я буду потому малюватьи... Я знаю, шо людьи дъивуютси, шо я їм задурно роздаю фодографії, котрі сама роб'ю, тый шше до того купую за свої копійке усе, шо траба для фодографії... Буває, шо сфодографую когос на тішньи, ци на инчій роботі, тый

даю їм готові фодографії, аби мали собі для пам'єтьи, а люди боєси братьи у рукьи тотьи зньимке, бо гадають, що то «ничіста сила»... Дехто бере тотьи знимке, але ньи сміє братьи, тьий бідкаєси:

— Та тото, Парасочько, гроші куштує...

— Гай-гай... Най то буде вам для пам'єтьи, — відповідаю я ньи раз... А людьим тото є дьивньим, що я за роботу свою ньи беру ничьо, шше й свої гроші, екі є, докладаю. Людьим тото дьивно... А шше, Васюточько, кажут, що я дьивна, бо вліті хожу попод лісом тьий зілле-горицвіт там шукаю... Кажут люди, кажут... А хто тото годен спертьї?.. Най собі тішутси тьим...

Багато квіток серед карпатського зілля овіяні легендами, оповідками, переказами, але — горицвіт... Про цю дивну гірську квітку Парасці, з-поміж іншого, розповідала стара гуцулка. А тепер, цього ранку, переповідати розповідь старої почала Параска. Вона розповідала, а Василина, навіть сам початок, уважно-уважно слухала. Квапилися обі, але на якусь хвилину-дві забули про то... А Параска розповідала: «Тото зіле, що зве-си горицвіт, ек повідала стара самотність, росте у наших горах... Але ген-там, д'горі... Тоту квітку тежко най-тьи, ек и квітку шовкової косиці, або інших квіток... Але, екшо дуже шукатьи, то мож найтьи... А квітка, ек казала та гуцулка, тьим антересна, шо дуже файна и помічьна, але цвитьє ньидовго: день, або два... Уночє ї' мож найтьи, бо в'на так палахкотьит, екби дві, або й три свічьці укупі... Попалахкотьит собі, помилує цей світ своїм горінем тьий... Зньикає, аби знов засвітьитьи, уже геш нарик, на друге літо... Довго ньи цвите...

Але так багато сили потрабує для того цвітіння, що за день-два усихає... Усу свою силу виддає до кінця, аби зацвісти, потішити своїм світлом, тьий загаснутьи...»

Василині було приємно слухати, якийсь особливий цього ранку, тембр Парасчиного голосу натхненного і спокійного водночас. А Парасці було приємно вперше розповідати, ще ніде не записану розповідь гуцулки, своїй сестрі... Обі забулися... А спохопившись, обі перепросили одна одну й домовилися продовжити милу розмову, милу оповідь Параски на наступний день. Наступного дня була неділя. Василина, набравши з дому трохи харчів усяких, після молитви у церкві, прибігла до Парасчиної хатини. Параска, звісно, чекала на сестру, тому, перекинувшись кількома словами, про те, як маються батьки, чи були обое у церкві, почала сестрі переповідати легенду про квітку-горицвіт, що перед тим недорозповіла: «То було колис, давно, у наших горах, Васютко... Молоденький хлопец, сказатьи би, уже легінь, залюбивси сильно у дуже-дуже файну, тендітну дівчину, ек то буває межи молодьими... Тота дівчина була така файна, шо... Личько у неї було, ек соньичько ясне, а коси такі були у неї, ек з золота, так світьилиси довколо головкы... А очі такі голубі-голубі, ек восини небо над горами... Але очі тотьи були і сумні такі, ек небо восиньи... А сумні тотьи очі у дівчини були тому, шо в'на з нароженя була темна, сліпа гет була. Ничьо ньи виділа, ньи знала, ек виглядают людьи, пташке, ліс, гори, навіть, ек мамка виглядає ридна, николи ньи виділа... Горе таке для дівчини тьий для мамкє... А жила тота дівчина у бідній-бідній хатчені старій, шо була така,

ек старий-пристарий хлівець у бідака... Жили в'ни дві з мамков, тьий нікого з рідні ньи було у тої дівчїньи. А тот хлопець був из богацкої родьини. З дуже богацкої... Мав шош зо три-штєири полоньїни тьий шше всекого мав багато. А у родьичїв був лиш оден... А хлопець ньи дьививси на то, шо дівчїна бїдна... Та коби лиш бїдна... А в'на до того шше й слїпа, сарака... «Най буде, шо слїпа, шо бїдна... В'на менї мила... Я без неї жити ньи хочю...» — казав вїн своїм родьичям, коли тотьи видговорювали єго... Єкби родьичї такє шош мали протьи тої дівчїни, то вїн готовий був утиче дилєко у гори тьий собї там збудуватьи пишнї хатьи, бо грошї мав... Тьий житьи собї з нев... То ничьо, шо слїпа... Вїн лиш би був на ню дьививси й дьививси... На тоту красу... Тьим чесом одна славна на усї гори знахарька, шо жила попид Чьорногоров, а хлопець до неї насмїливси пїтьи, повїдала тому хлопцеви, шо високо у горах, попид Чьорногоров, ростє тото зїлє, шо звеси горицвїт, тьий вид усїх слабостий помогає. Але траба туда йтьи бїгом, бо тота квітка цвите лиш оден день, або — два... А найголовнїше, шо тото зїлє помогає вид слїпотьи... Але траба тоту квітку у лївій руцї тримати. Єкшо, хто ньи видьит, то лиш трошке тоту квітку у лївій руцї потримає, то видразу уздрит... А єкшо хто глухєй, то видразу учює...

Тьий пишов той хлопець горами, лїсами понад Чорногоров шукатьи. Шукав, шукав, а найшов перед самого Ивана, коли тота квітка, єк и папороть, цвите... Найшов уночє. Уздрїв, шо горит середь лїсу тото дьиво, гийби велика свїчька, або... Дьививси, єк файно горит той цвїток, тьий тїшивси, що найшов... Ішов, пїдбїгав, спо-

тьйавси на пнях, на гострому гірському каміню... Тьйй
моцно тримав тоту квіточьку у правій руці...

— На-а! Бери-и!.. Тоту квіточьку! Я найшов ї'!
Найшов! Для тебе... Бери! Але у ліву руку! У ліву...

— А де? Де та квітка?.. Я ньи вижу! Де в'на? —
спитала схвильована дівчина.

Лиш тогды, коли він доторкнувси квітков до ї' лівої
рукьи, дівчина геш підскочіла з радостьи:

— Я вижу! Я ви-и-ж-ж-у! О, еке то усе світле тьйй
файне — на обох очех у неї блиснули дві сльозичьке —
я вижу!.. Єке це шесте!.. Підбігла в'на до хлопця, аби
его обнєтьи кріпко, аби... А хлопец стоев, ек укопаний
коло неї і уже ї' ньи видів. Він осліп... Навіке»

Коли Параска закінчувала цю печальну легенду
розповідати, в обох на очах заблищали сльози...

Місяць ховався за невеличку білу хмару, що бігла,
гонима вітром, через гори... За нею — друга, третя, наче
то верталися з вирію білі журавки, що загубили по до-
розі своїх журавликів... У кімнатці запанувала тиша.
Мабуть кожна із сестер була тепер далеко звідси... На-
певно, вони обі блукали високими горами, шукаючи тої
маленької, похиленої на бік хатини, де жила красуня
молода, що була від народження сліпою, але стала зря-
чою...

— Нашо Парасочько, тьи таке сумне мені наніч пе-
реповіла?.. — посміхнувшись ледь і витираючи сльозу,
мовила Василина.

— А жите, тьи це добре, Васютко, знаєш, бо стар-
шя за мене... Жите білше сумне, ек веселе... Людьи ви-
думували усекі легенды та казке, аби самим учетьиси

на них, тьий учетьи інших... Може, тота квітка Горицвіт — то поміч і для тьих хто ньи сліпий, але ньи видьит... Ньи видьит, бо, може, у него душа сліпа, нивидющя... Бог нам усім дав дар видітьи, аби ми милувалиси соньичьком, тьий квіточьков, тьий зірочьками з місцем... Тьи й аби в'ни виділи, екі людьи файні тьий милостьиві є на світі... Аби тотьи душевні сліпці виділи ньи лиш себе... Тьий аби жили по чесностьи, ек Бог сказав, а ньи грибли все пид себе: и добро чієс, и душу чєюс, и навіть тіло... Мож дьивитьиси, Васютко, тьий ньи видітьи... Таким людим і квітка-горицвіт ньи в допомозі. А, може...

— Так, Парасочько, так... — згодилася Василина, дякуючи сестрі за трохи сумну, але дуже по-рідному теплу розмову цього пізнього вечора, при світлі місячному, що час від часу гасло під білими крильми хмарок-лебідок...

Минали дні. Параска сама собі вчилася укладати книжки: спочатку — маленькі книжечки рукописні та блокнотики-записнички, потому — більші й навіть великі, списані власною рукою, блоки листків майбутніх великих за формою і товщиною книг. Розуміючи, що її книжки та книги з її творами ніхто не буде друкувати в радянських друкарнях, видавати в радянських видавництвах, Параска взялася за цю роботу сама... Вона — і автор, і видавець, і художник, і редактор, і виготовач книг... Все — сама... Не один день і не одну ніч просиділа письменниця й, водночас видавець, аби самотужки, навчитися складної поліграфської праці... «Дедя мій — майстер на всі руки... І то умів, і того... А я шо ньи з родьини Штефана Плитки?.. Га? Я собі сама... То лиш

траба хотітьи умітьи, а ньи умітьи хотітьи... А ек припічет, то біда сама навчет», — повторювала сама для себе. Вчилася — і виходило... Бувало, що львівські студенти інституту поліграфії, котрі влітку відвідували Криворівню й навідувалися до Парасчиної хатини, не вірили, що книги та ще й великі, та ще й з твердими обкладинками, виготовляє Параска сама, не маючи для цього ремесла спеціальної освіти... Коли хтось із приїжджих запитував у Параски, у котрій друкарні збирали ту чи іншу книгу, та котрий поліграфіст то так уміло виконав, то Параска, з хитруватою посмішкою на вустах, відповідала, що книга, чи книжки, виготовлялися у друкарні на присілку «Гришпарівка»... Якщо то питали двоє, або кілька людей, що були туристами, не знаючи, що воно таке і де знаходиться то місто, що має назву Гришпарівка, тільки переглядались помежи собою... А коли туристи запитували, перепросивши чемно, яку освіту вона має, то Параска відповідала, теж з хитринкою в очах: «Маю див'єтьирічну школу у сталінських таборах за Уралом, та всекех казематив»... І додавала: «Хто то буде друкуватъи недавній каторжньици, «ворогови народу...» Адьи пишу, збираю потрошке, записую вид людей, шо багато перевиділи, тьий переслухали уссекого... Записую, аби тото ньи забрали з собов... Бо ништо на цему світі ньи вічний... А видтак хтос то, може, оцінит, тьий збире докупке... Аби тото лишилося дітим тьий внукам... Ає... А типер, хто тото буде, адьи, друкуватъи, шо написала тьий записала екас там гуцулка-бідака, зи штирьма клясама школи?.. Ого! А шше до того сужена до кари смертьи...»

Не один вчений, професор з великих міст, бував тут в убогій Парасчиній хатинці, бачив її жалюгідне становище і високий духовний політ серед цієї убогості матеріальної... Бачив справжнього народного філософа, художника, письменника, збирача народної мудрості... Але кожен подивиться, «ахне» від побаченого й почутого, на яке Параска витрачала дорогоцінний для неї час... Та й енергію дорогоцінну... Побачить, послухає, «поахає» так, ніби для забавки собі, відпочивальнику, та й... Та й поїде у своє велике місто, де міський комфорт і всякі зручності, може, й сите життя... Та й забуде, що обіцяв зі столиці... підтримати велику, дорогоцінну збирацьку працю цієї жінки в самобутній закутині українських Карпат, що за словами українського класика «забута Богом і людьми...» Параска тому не дивувалася: скільки їх було у її хатині... «Було тьий загуло...» — повторювала вона про себе часто. Вона в душі ні на кого не мала зла... Не носила його в собі ні на тих, що скривджували її у селі, ні на тих, що наїжджали з великих і менших міст, навіть, з-за меж України... Вона ні до кого не ходила з просьбами, нікому не кланялася... «На Тебе, Господи, надія...» — носила вона цих пару слів звернення до неба після щоденної молитви, котру сама й складала...

Розум не гнівався, пам'ять зла не пам'ятала, а пальці, міцно стиснувши олівець, чи пензель, а пізніше молоток й зубило, чи тонку іглу, чи ножиці — працювали... Працювати помагала уява, пам'ять, любов до людей і до рідної землі, за котру віддала майже десять літ неволі...

Підпухлі від постійної праці, недосипання й недоїдання, пальці рук і далі підписували назву нової книжки, складали листок до листка, малювали на кожному узір, «Аби було файно...» Якась збережена «про всеке» копійчина-друга витрачалася художницею й письменницею на папір, на фарби, на чорнило, або на картон... Папір тепер їй був потрібний, як хліб... «Ой, ні-ні!.. Білше, ек хлібец, — мислила Параска не раз, — бо без хлібця день-другий прожую, а...» І знову листок за листком, листок за листком — у нову більшу, чи меншу рукописну книгу... До стільчика невисокого, здавалося, приросла, сидячи цілими днями, а то й ночами... Якщо забувала трошки походити по кімнатці, то могла сидіти по кілька годин, працюючи.

Навіть, коли лягала пізно вночі спати, то й перед сном, після довгої молитви, старалася згадати ту із них, що досі носила ще в пам'яті, з часу перебування у Спаському спецтаборі... Все повторювала ті молитви, аби не забути й записати, коли буде така нагода... Ось і цієї ночі, вже вкотре, повторювала власну молитву, аби потому, може, вранці, записати її... У темній, задушній кімнатці було чути тої ночі тихий, розважливий Парасчин голос: «Остудне тьи жите... На кождому передрозі твоім засвідченем стоїт плачь матерів... Скорботьи цего нивольньичього люду... І тут лишень одно спасаюче умилуванє: Богонадія і оборона Божя вид самого себе... І да славимо Тебе, Боже, Отче наш Всеблагий, у молитвах за Твою урятованість вид безнадії... Умилосердьи си над нашов уясирненістю... Благосньий Отче наш, ускори тьи дні нашого присуду і нас, ек жертву укаран-

ну... Благодарю, душе, Господа С'єтого со небес! Благодарю за все і за вся... Амінь...»

Наступної ночі в грубці догорали кілька останніх полінець дров, що були ще в хаті, а Параска думала: «Адьи так і жите люцке горит: спочетку розгораеси, розгораеси... А потому палахкотьит... Тьий, здаеси, що то так вічно буде, а то... Потому потахає все, потахає... Тьий попелом стає... У кінці — лиш жменя попилу, ек из цих дров... Лиш купка попелу... Але є шше: по кому — слава добра, а по кому — ні... По кому — маєткьи великі... Але й тотьи маєткьи годні згорітьи, ньи дай Боже... Тьий так само з того — попелу купка... Але є шош на цему світі, шо ньи горит, ньи згорає, ньи топится у водах... Лишень добро люцке тьий милосерде люцке ньи горит, ньи згорає... А шше пам'єть ньи горит... Адьи кілько тьих було, шо добро та милосерде чинили — їх і согодне світ пам'єтає, хоть то, може, було дуже давно, а світ пам'єтає... Зло, може, з чесом забуваеси світом, а добро тімуєси...» Від відкритих наскрізь дверцят грубки на протилежній стіні з'явилося слабке миготіння від погасаючої ватри... Чорно-червоні тині рухалися по стіні. Коли Параска спинила погляд на тих тинях, то їй здалося, що вона бачить фантастичне кольорове кіно на невеличкому квадратному екрані. Червоно-чорні коні скакали, здавалося, летіли по стіні... Параска сиділа біля грубки, дивлячись на стіну, де бігали кольорові відбитки ватри й дофантазувала собі різні живі картини, що не переставали рухатись, трохи тепер тьмяніючи. То привиджувались рухомі квіти, то хмари, що миготять то сильніше, то слабше... То знову

на «екрані» стіни з'являлися кольорові, в основному, червоно-чорні коні з химерними крильми... Параска шкодувала, що раніше не догадувалася влаштувати собі таке «кіно»... Іншого вечора стіною, навпроти відкритих дверців грубки, «бігли» вже олені карпатські, летіли кольорові лелеки... «Ой, ек то цікаво! Я гийби мала дьитьинка захопиласи тьим видінем... Геш у хаті дьимно зробилоси... Траба ньи видкриватьи дверці, бо усе закуріє вид дьиму... От екби то матьи той кіноапаратец, шо кіно уміє фодографуватьи, то мож би... То мож би цисю красу нашу, шо маємо довколо, збиратьи цим апаратом... А потому це показуватьи світови усему... Я, відий, могла би це робитьи... Це ни то, шо фодографуватьи. Тут усе рухаєси, говорит, біжит, летьит... От екби мені такьий апаратец матьи... Ого!..» Цим «Ого!» й закінчилася думка про кіно, і мрія про нього, що сама по собі виникла випадково, може, кілька днів тому у Параски... Догорали в грубці три останні полінця дров...

— Адьи, Васютко, и у мене вже дьитьинка вродьиласи — з радістю повідомила цю новину своїй сестричці Параска.

— Та ек це?.. Коли?! — здивованими очима на Параску дивилася сестра, не розуміючи нічого...

— А — так! Подьивиси на лужечко, тьий уздриш... Там, там, — на подушечці. Василина глянула на подушку, а там велика за розміром, і грубезна за товщиною лежала книга...

— То моя першя дьитьинка, Васютко, першя... — пояснила Параска.

— То це твоя дьитьинка?! Агій на тебе!.. — почувла Параска.

— Так!.. Це моя перша... У муках урожена...

Того ж дня, але під вечір, до Парасчиної хатини завітали Штефан з Ганною подивитися на першу доньчину «дитинку», а на своє перше «внучатко»... Обоє знали про що йдеться, бо Василина відразу батькам передала новину...

— Ану, Парасочько, показуй своє дитинетко!.. — попросив Штефан. Він узяв обережно з ліжка книгу обома руками, та й ледве втримав... Потримав, потримав ув обох руках, та й передав у руки Ганні.

— О-г-г-о!.. мало не впустила з рук книгу Ганна, — то дитинє, нівроку, тіженьке...

— Тримай добре, бабко, своє онучетко... Тримай добре!.. Слава Богу дочекали-смиси з тобов... Типер уже і умиратьї мож... Є наступньичька у нас — напів жартівливим голосом вимовив Штефан.

Рано-вранці наступного дня, доки ще не були заслонені вікна Парасчиної хати, прибігла до Параски Василина.

— Шо сталоси, Васютко?! Шо?.. — запитала Параска захекану від бігу сестру.

— Та ничьо ньи сталоси! Ничьо!.. Але я, докив йтьї у село, хотіла запитатьї тибє кілко важит тотя книжка, шо вчєре лєдвє мамка ньи впустила з рук, шо така тежка в'на... — відповіла Василина.

— А тьи хочєш у сєлі про тото розказатьї?..

— Ні-ні! Ньи того питаю! А так кортіло знатьї...

— Ньи знаю, Васютко. Я ньи важила... А єк людьї прочєтают, то скажут, ци шош важит тото, шо там написанє, ци — ні...

— То скажи хоть: кілко у ній листочків, шо в'на така грубецка...

— Я листочке ньи рахувала... Укладала, аби умістьилося то, шо...

Доки Параска відповідала, Василина стала рахувати листки книги. А через пару хвилин вигукнула, закриваючи книгу:

— Ог-г-о-о!.. Ничьо собі!.. Я нарахувала п'ятьсот штырнацеть, а, може, на одну помилилася, то — п'ятьсот п'єтнацеть листочків... То ньи дурно така кнѳижка тежка! То — ньи дурно... Та кнѳижка, ек Євангеліє с'єте, виглядає... И все тото руков твоєв написане... Тьий шше до того намальованийий кождий листочок усекеми узорочьками... Коли тото тьи устыгаєш? Га?!.. Шінуй себе трошке... Я тобі тут теплого буришіньика принесла... Мамка лишень шо пекла...

— Бери їж! А я побігла, — сказала Василина, обнявши сестру, і дійсно побігла вузькою стежкою від хатини в долину, в село. Вікна Парасчиної «опритульки» відразу заслонилися чорним полотном... Параска стала домальовувати ікони... Коли вона малювала образи, то трималася суворого посту. Той свіженький «буришіник», що принесла Василина від мами, остив, зачерствів потому, за кілька днів Парасчиної роботи над іконами...

Ще церковні дзвони того недільного ранку не дзвонили на Службу Божу, як Параска вже стояла коло церкви. Стояла, тримаючи в обох руках чималий пакунок, обгорнутий білим полотном...

— Слава Ісусу Христу! — привітався з Параскою

чоловік, котрого вона впізнала по голосу, але не бачила, бо він підійшов з протилежного боку, напевно, обходячи будинок довкола, аби пересвідчитися, що все в порядку...

— Навіки слава Богу, — відповіла Параска, повернувшись у бік знайомого голосу. То був старший за віком чоловік, поважний криворівнянський газда, інтелігентний селянин, що служив у криворівнянській церкві паламарем. Він підійшов до Параски, знявши капелюха з голови, поцілував її в руку, котру вона тепер вивільнила від пакунку...

— Єк си маєти, пані Парасочько?! — спитав він чемно.

— Та миром, Богу декувати... Декую за запитане!.. — відповіла Параска, а сама, поміж тим, подумала, що за багато-багато років вона не чула слів пані Параско, чи пані Плитка... Хоча й давно вже не кличуть: «гражданка Плитка...»

Зайшла до церкви, приперла пакунок до лави і вклякла перед іконою Божої Матері. Молилася довго. Молилася, доки в церкву не зайшов священик. По молитві встала з колін і попросила паламаря, аби той чемно попросив священика вийти до неї: «Бо я — жінка... Тьий ньи смію заходьитьи у захрестіє... Тьий шше передь Службов Божов... Будьте такі чемні, попросіт панотця...» Коли священик підійшов до неї, що стояла недалеко від іконостасу, то привітався, будучи уже в рясі. Параска надзвичайно хвилювалася, не знала, як їй вимовити перше слово... Коли розгорнула біле полотно, в котре було загорнуто дві ікони, на священика глянули

четверо очей: очі Ісуса Христа й очі матері Божої:

— Це офіра нашій церкві, отче... — ледве видихнула ці слова, дуже схвильована, аж зникла, Параска.

— Церква вам дякує, пані Параско, за таку дорогоцінну офіру. Ми будемо молитися до Отця небесного, аби зіслав вам щедрі небесні Дари, здоров'я міцного... Аби ваші золоті руки не знали втоми, славлячи Господа нашого, Ісуса Христа та Матір його, Пресвяту й Непорочну Царицю небесну — Марію... Ще раз дякую за офіру вашу... Ми будемо молитися, аби Господь благословив труди ваші во славу Отця і Сина, і Святого Духа... Ще раз дякую від імені нашої церкви...

Й передав образи-ікони паламареві. А передаючи ікони, додав: «Ми знаємо про жертвну вашу працю, пані Параско, во ім'я землі нашої, наших гір, во славу землі і небес... Най Всевишній оберігає вас і всю вашу родину... Ще раз дякую. Слава Ісусу Христу»!..

У церкву почали заходити люди. Під кольоровими килимами то тут, то там поскрипувала старенька підлога. У цій урочистій тиші було чути найменший рух кожного прихожанина чи прихожанки. Навіть чути було, як потріскують запалені свічки, як чмихають потихо носиками, час від часу, малі діти.

Після Служби Божої, після довгої проповіді, після різних оголошень, отець оголосив, що парафіянка, художниця Параска Плитка, поофірувала церкві ікону Ісуса Христа й ікону Матері Божої. Після чого, на всю церкву й на усі гори пролунало «Многая літа»...

По службі Божій люди не квапилися розходитися по домівках. Був погожий день.

— И-и-й! Та куда си квапить?..

— Тьий так си здьйбаємо ни згуста...

— Хіба шо коло церькви... — чути було голоси чоловіків, що стояли невеличкими групками: хто коло церковної брами, а хто — коло дзвінниці. Жінки стояли собі окремо, аби їм у бесіді, котрої вони дочекалися, не заважали чоловіки...

— Челідьина має своє дов бесідь... — казав хтось із групи чоловіків коло брами.

— Ає-ає! Добре кажете... — додав хтось із чоловіків, аби підтримувати розмову... В кінці церковного подвір'я, у кутку його, зібралася чималенька група жінок, що теж насолоджувались недільною зустріччю:

— Адьи... Параска Штефанова согодне у церкві була...

— А була?..

— Була! Була!.. Ви, шо, вуенко, ньи чюли, шо панотец казав, тьий «многая літа» співали-сми... Ви шо, ньи чюли?..

— И-и-й!.. Панотец казав?.. Та чюла-чюла... Але ньи чюла про шо казав...

— А ви шо, вуенко, и Служби Божої ньи чюєти?..

— А то нашо мені траба було чютьи?.. Та людьи хрестіси, тьий я хрестюси. Людьи уклікают, тьий я тогдьи... Ого! Уже давно ньи чюю. Тьий ньи вижу... А до церкві кортьит... Видко, шо я уже гет глуха... Єк мало шо вижу...

— А образочьке виділи, шо Параска уфірувала церкві?..

— Файні образочьке! Єк живі...

— А дьивиси, мой!.. — сказала одна з жінок, що була в черленій хустці з жовтими квітами — а дьивиси...

— А чюли-сте, чюли?.. Кажут, шо Штефанова Параска з розуму зийшла...

— Так-так! Никуда ньи ходит... Заперласи у хаті тьий сидьит дньинскьи...

— Ага!.. Навіть, панотця ньи пустьила у хату... Кажут ...

— И-и-й, Боже!..

— И в проголоді жие...

— Нима коли собі їстьи зваритьи... Ї'...

— Нима з чього, кажут...

— Сарака, ады...

— Кажут, шо у неї у хатчині повно паперів усеких списаньих та змальованьих тілко, шо нима де сістьи, ньи то шо легтьи видпочетьи...

— Подаласи Парасочька Штефанова гет- гет... Я ї' виділа...

— Тьий посивіла... Гет посивіла! А шше — молада...

— Ану, розходімси, жінке! Розходімси... Чьоловікьи наші уже давно д'хаті пишли... А ми тут... Обмов'єємо тут коло церькви... Тьий шше по Службі Божій... Ану — доста!.. — сказала одна, може, найстарша за віком.

— Та ми ньи обмов'єємо, вуйночько!.. Та — Боже бороньи, аби...

— Та Парасочька така мудра та щера, шо... Та — добра... Ми ньи обмов'єємо...

— И-и-й!..

Параска, що стояла далеченько від гурту жінок, не чула їхньої розмови. Та якби навіть чула, то їй то було би байдуже... Вона тут стояла, затримавшись на церковному подвір'ї, бо чекала на свою сусідку — родичку і майже ровесницю, котра затрималася у церкві. «Відий шше молитси... В'на любить довго молитьиси по Службі Божій...» — думала Параска, переступаючи з ноги на ногу, бо ноги терпли...

Наступний день, а це був понеділок, видався похмурим. З Чорногірського хребта пливли холодні хмари. Вони пливли так низько, що здавалося, зачіпають вікна хатини... Парасці чомусь було дуже гірко, але вона не могла зрозуміти, чому?.. Здавалося їй, що груди привалені великим каменем. Вона сиділа на своєму маленькому стільчику серед більших і менших книжок, що наче дивилися співчутливо на неї зі всіх боків. З різних фотографій — що сама робила й сама обрамлювала нехитрими рамками з грубого картону, котрі сама й змайструвала — дивилися знайомі обличчя, гори, дерева, квіти. Великий павук, що тепер перемістився аж під саму стелю, не рухався і з сумом дивився на господиню помешкання... Вікно почало пливти назустріч хмарі, що пробігала дуже низько. Долівка разом з книжками, різними паперами, навіть, стільчик під Параскою попливли... Параска правою рукою потяглася до паперової коробочки, що була на грубці, де були сухарики, а там — порожньо... Порожньо...

Ті ікони, що Параска поофірувала церкві, сподобалися багатьом. Багато хто хотів би був мати такі ж у

себе в хаті, особливо — у новій, якщо таку вдавалося тоді збудувати. Люди, хоч і зрідка, коли в хаті вікна не були заслонені чорним, приходили до неї, до художниці Параски, аби вона намалювала для них образи святі:

— Намалюйти, будьте такі чємні та добрі мені два образочьке, ек у нашій церкві... Але, аби були такі самі... Бо тотьги, шо ви подали у церькву то дуже уже файні, Парасочько, аби вам Бог дав здоров'єчко... А я вам заплачу, шо скажити... Файно заплачу... Лиш би ви ньи барилиси, Парасочько, чємні ...

— Я за гроші образів ньи малую, — відповідала на то Параска, — а так... За простьїбі... Помолитеси за село наше, за людьий немочьньих... Тьий — усе!..

Не відмовлялася малювати всім, хто просив, бо думала собі: «Може, то так Бог мені призначєв, аби я малювала... Може то Бог дав трохе того талану, аби я малювала тьий славила Єго... Може, то Господь приділив мені таку долю, аби я так робила, шоби у кожній хаті молилися, ек старі, так малі... Аби навіть у найбіднішій хатчені були с'єті образочьке. Аби молилися за Мир Божий, за земличьку свою рідну, за небочько та сонєчько таке красне, та красне...»

На випроханих колись і тепер, або зароблєних колись і тепер, малих і більших шматках домотканого полотна навіть зі старих, зношєних сорочок, або зі старих міхів, натягнувши на підрамник, малювала святі образи, поміж іншою, творчою роботою... Малювала, бо думала собі: «То грїх відмов'єтьги, екшо людьги просє... То — грїх...» Малювала не лише на полотні, але й на картоні, або на цупкому папері, якщо такі були

під руками... З'являлися очі святих, або невеличкі сюжети з Євангелія... Художниця настільки була захоплена цією улюбленою для себе роботою, що навіть не помічала, при заслонених вікнах, коли ніч, а коли — день... Очі Ісуса і Матері Божої, що з'являлися від доторку олівця і пензля, були такими лагідними, добрими і світлими, що Параска навіть подумувала про те, що її рукою водить Всевишній... Може, тому людям так подобалися образи-ікони з-під руки Парасчиної, що в них було так багато доброти й осяяння. Малювалося захоплено й заповзято, а головне — з якоюсь особливою ніжністю й добротою. З раннього ранку до пізнього вечора пензлики «купалися» в туші, гуаші, акварелі, наносячи потому; легкі півтіні, півтони на полотно, або на картон. З раннього ранку — до пізнього вечора... А від пізнього вечора до пізньої ночі писалося, писалося, переписувалося наново. То була велика, жертвна праця, деколи зовсім без відпочинку, праця для добра, краси...

Геть-геть потому майже у кожній криворівнянській хаті, в багатьох домівках навколишніх сіл, з'явилися ікони з-під пензля цієї самобутньої художниці-самоуки Параски Плитки, що саме в цей час додала до свого прізвища, оспівану в легендах карпатських назву квітки-горицвіт... Параска Плитка-Горицвіт... Без цього імені була б неповною уява про гуцульську верховинщину, про дива цього краю...

Параска роздавала свої малюнки, маленькі й більші рукописні книжечки, навіть ікони, коли знала, що той, чи та, котрій дарує свої ікони, бідна людина, як і Пара-

ска, і, як і Параска, — побожна... Бувало, що хтось із чемности приносив художниці в подяку за намальовану іконку трошечки домашньої бринзи, або кілька пригорщів кукурудзяної муки: «Парасочці на кулешку». Якщо хтось і приносив, то клали у сінцях, за дверима, аби Параска не бачила того приносу, аби не сердилася... Якщо хтось приносив житнього борошна, або пшеничного разового, то міг дати того в руки Парасці, бо вона з того борошна потому собі робила клей для книжкових справ...

Цього разу Параска складала листки відразу для трьох великих за обсягом, як і перша, книжок. На невеличкому столику, що був і обіднім, і письмовим, і прийомним, бо Параска не раз пригощала відвідувачів її оселі своїми славними сухариками й запашним чаєм, лежала під відром з водою, під підставленою дощиною, тверда й масивна обкладинка для одної із книг. Збираючи блок четвертої за порядком, великої рукописної книги, Параска думала собі: «Адьи завтре, або позавтрю озмуси за вишите... Так давно-сми зачела... Тьий усе нима коли вишиватьи далі... Так шкода, шо... Бо то так антересно робитьи того вишите... Єк Бог поможе... То хтос мудро сказав, шо зміна роботьи, то так само файньий видпочевок... Траба роботьи мінетьи... Тьий тогдьи лекше буде шош зробітьи. То хтос мудро того придумав... Моя мамка так уміла, тьий мене з Васютков того учели... А дедя хіба ньи вчев?.. Та то ньи раз великьим молотом били-сми по геш білому жилізу, аби помочє дедьиви у ковальстві. Васюта, може менше була до того охочя, а я... Дедя тогдьи, ек я шше гет малов

була, казав мені, що викує з черленого місяця мені підкову файну... Аби я шеслива була... Одну — мені, одну — Василинці... Дві підкові викує... Тьий потому забув, що казав... А над дверьми кузні таке була прибита підкова... Може для нас обох видразу, бо кождїй ни було коли ковати... Я добре пам'ятаю тоту підкову... Ого! Давно уже тої кузні нема... Тьий доке я була у тюрмі... То й тота підкова загубилася... Адьї, то ньи лиш підкова годна загубиться... То і шесте загубитьї мож...» — згадувала й міркувала над спогадами своїми Параска.

В одного різьбяр з околиць Яворова, що навідався до Парасчиного помешкання, бо казав, що багато чув про неї, і йому дуже хотілося раніше бути у її хаті, та — не смів... Так от у того різьбяр Параска попросила помочі, бо дуже-дуже хоче навчитися різьблення у дереві, але...

— Ви хочіте матьї фучок?.. Ий! Та я вам подам! Подам, аби ви довго ньи ждали... Е, та це я вам подам, Параско Штефанівна... Єк лиш буду у Криворивньи, то — видразу...

Яке було приємне здивування, коли у неділю під вечір, того таки тижня, той ще зовсім молодий яворівський різьбяр, приніс Парасці в подарунок славнозвісний «фучок» для різьблення, а в додачу — ще й два круги з яворини, аби Параска пробувала на них різьбити.

— И-и-й! Декую файно, що ньи забули-сте... А шо я маю заплатитьї за того?

— Ай!.. Різбіт на здоров'є, Параско Штефанівна!

Най Бог допомагає!.. — сказав, та й побіг в долину, до головної дороги.

— Най і вам Бог допомагає!.. Уже з порога, вдогін тому різьбяреві, понеслися слова подяки.

Поки що за різьблення не бралася, хоч дуже кортіло спробувати і це ремесло.

Коли, через багато днів і недоспаних ночей були готові ще три великі книги з твердими обкладинками, в Параски вже не було сили навіть сухарик досягнути з коробки, що цього разу в тій коробчині був уже...

«Ий! Та най буде назавтре...» Помолилася і... Спала, напевно, довго тепер, бо коли прокинулася, то сонце крізь чорне полотно проціджувало в кімнатку далеко не перші промені...

«Ги-й!.. Шо би той сон, адьї, міг значетьї?.. — думала Параска, сидячи ще на ліжку — шо би то могло значетьї?.. А хто й'го знає?.. Казав ньи раз дедя, шо ек ньи спитси, то і ньи сньитси...» Параска запам'ятала свій сон навіть у деталях. Якби в тому була її сила, то могла би «прокрутити» все заново в тому сні, до дрібниць... А снилося Парасці, що вона йде широким-широким пшеничним полем. Йде таким широким полем, що видно обрії, де золоте колосся зливається з синьо-золотим небом... Снилося, що йде вона неширокою польовою дорогою, а золоте, повне колосся хилиться до неї з обох боків дороги. Колосся пшеничне таке золоте та ясне, що аж очі сліпить... Параска протирає очі й бачить, що недалеко від неї вже назустріч іде жінка з дитятком на руках. Жінка в довгій голубій одежі з широкими складками. А над головою — золотий німб... У

дитяти голенького, що сидить в неї на руках, теж золотий німб над голівкою... «Матњи Божя з дитьинков, з Ісусиком...» — подумала Параска. Коли та жінка, підійшла ближче до неї, то впізнала у тій, що здалася їй Матір'ю Божою, дівчину-галичанку, що колись давно, по дорозі в спецтабори, під Уралом, конвоїри викинули мертву в глибокі сніги...

— Василенко!.. Це — тњи?.. Тњи жива?.. Та тњи тогдњи три дњи мертва лежала на нарах... Ми нњи змогли тњибе уратувати... Ми з тов дівчінов, шо з-пид Львова, все робили, аби тњибе спасти вид смертњи... Простњи нам!.. Ми усе робили, аби... А тњи нњи умерла? Тњи — жива!.. И дњитьинка жива... Ой!..

— Як видиш, Парасочко: і я — жива, і дитинка... Пізноу весною, коли сніги над нами зникли... Ми усі тоді ожили... Усі, кого тоді сніг поховав... Ми усі — живі, Парасочко... А я тебе хотіла попросити лиш одне: піди у Галич — то відси недалеко... Та й скажи моім таткові та мамці, що ми живі... І я, і дитинка моя... Ми живі!.. Сама видиш... Але ми до них не приїдемо... Ніколи не приїдемо... Вибачай, Парасочко, що я так сказала... Не передавай їм, що ми не приїдемо до них... Ні-ні! Не кажи того... Бо як буде Святий вечір, та й зійде над Дністром у нас перша зірничка, то ми прийдемо до них у гості... На Святу вечерню най нас чекають... Най у мисочку трошки пшенички з маком покладуть... Із медком... Я любила малою пшеничку з маком та й медом... Та й моя маленька також любить... Скажи їм... Скажи... Та свічечку най засвітять... Та й за нас помоляться... І за тих, що... Я знаю, що ти, Па-

расочко, лишилася сама тепер... Що тобі, трудно... Як Бог дасть, я тебе візьму до себе... Тут тобі буде добре... — сказала ці останні слова і зникла з-перед очей, навіть не попрощавшись. Зникла і — все... На тому Параска і схопилася з ліжка...

І ще довго не могла «перейти» зі світу того, що приснився, у світ реальний. Перед очима так виразно стояла картина з густими, золотими пшеницями в полі, котрим щойно йшла. І дівчина-галичанка з дитиною на руках перед очима Параски... «Я тебе візьму до себе...»

— Що би то значили цісі слова галичаньки?.. — думала Параска, сидячи після яскравого сну на ліжку, — що то значело би?.. Але, ек казав дедя: ек спитси, то і сньитси... А до галичаночьке Васютке николи ньи запізно... Лиш би тотьї роботьї скінчетьї усекі... Тьїї...»

Параска ще довго, тиждень, або й більше, йшла, здавалося їй, тою неширокою дорогою межи золотими пшеницями. Йшла...

«Граба, Парасочько, квапитьсяси, — мовила сама до себе, — граба... Граба... А тьї, Парасочько, сидьїш собі на лужечьку тьїї сон крутьїш у пам'єтї. Та, ніби, и тото граба... Усе граба, докьїв жива людьїна...» Того дня, під вечір, над Чорногорою мідним, аж геть червонуватим дзвоном задзвонило сонце. Разом із сонцем задзеленчала на отавах перша вечірня роса, перекликаючись зі дзвоном косарів, що то тут, то там поправляли свої гострі коси. Трохи згодом над горою, що темніла після заходу сонця, задзеленчала зірниця. Вечірній дзвін... Від легкого вечірнього вітру, падали на землю

із дзеленчанням сріберні краплини... Майже ідилія... «Єський голосний цей вечір, — думала Параска, — а ек файно земличька красна пахне... Так живо та срібно нигде водьї ньи біжут, ек тут, у наших горах... Хто то годин описатьї тьїй змалюватьї? Нигде так приєзно вітер ньи чеше кучері хмарам, ек тут... Боже-Боже кілко жию тут, а краси цеї ньи можу напитьїси... Завтре, ек Бог даст дочекатьї, траба спробуватьї різбитї... То має бутї дуже антересно тото робитї... Ньи вмю шше, але, ек казав мій дедик: «Ньи светі горшке ліплет...» Зможу, зможу и я... Коби уже до завтре дьїждатьї, то... А шше, екби то гладунчіке всекі навчетїси робитї из глиньї... То би було... Навчелабїси... Лиш траба матьї у хатчені той кружок, шо на нему мож виточюватьї тотьї гладунчіке... А зазульке та й коньїке, тьїй фігурке всекі мож і без того кружечька робитї собі... Тьїй по тому дуже проситї, аби у цигольни тото випалювали... Усеке хочїси запробуватьї, бо то дуже файно... Єк бих могла, то всі гори би убрала у срібні зїрньїчьке... Хоть в'ни і так у тотьї зїрньїчьке убрані, навіть и тїперечьке... А екби тоту красу усу на скрипці годеи зїгратьї... Є людьї, шо вмют тото, але то Богом вибрані... Але шше на скрипці цїсу красу маю навчетьїси гратьї, хоть би шо... Коби то людьїна жила так довго, ек, кажут, жиє ворона, то тогдьї и то, и то би змиг зробітьї тьїй научетьїси... Але траба, ек ворона, житьї зо триста років... Тогдьї людьїна ньи квапилабїси... То мож би багато... И-й! То и так мож... Але траба квапїтьїси, тьїй мож багато доброго ученьїтьї у житю...» — мислила, а водночас і мрїяла цього вечора Параска,

слухаючи передзвін косариків, що горбами й долинами дзвонили об росу, кладучи у різних місцях горбів валок за валком скошеної отави. Мріялося-розмірковувалося того дзвінкого вечора недовго... У глухій тепер тиші хати, при заслонених вікнах, при тьмяному світлі лампи, при холодній плитці грубки, де стояла тепер порожня коробочка від сухариків, чути було, як перо під орудою Парасчиної руки, почало виводити акуратними буквами назву наступної оповіді, а потому й увесь текст тої оповіді, переносючи його з чорновика на чистовик: «Єскос то так трафилоси, шо на саміські розийгри — присветок пишов хлоп у ліс назбиратъи трішніку, аби було з чього ватерину розчідьити... Йшов, йшов лісом, ти й, може шше й глипав по джеморечю, ци дес ни стьирчїт гриб, або лисичька, таже кортече тото из сметанов спорідьити, ти й стрункуватъи, єкби й мало бутъи. Але, єк зайшов у глибокий джемїр, шош'му си показало инче. Але таке интересне, шо з віків такого ни видів, хїба, шо чув вид людьїй. Таже уздрїв, єк дївчєта данцуют ти й співають. А такі файні, та зібрані так файно, шо геш кортіло на це кулко дьивитъиси. Дївивси, дївивси, а нарешті думка му сплинула. Ану шош спробую. Кортіло би ймити одну дївчїну. Надумавси, шо роззує постолї, ти й буде мотати ремєні на одну ногу, ти й на другу, аби обпутати ноги. Єк думав, так и зробив. На цїсе усе лісни задьїв'єлиси, ти й, коли хлоп зверх усу обув у стропу, ти й ніби-то пишов водъи пити у потїчюк. Лишень схиливси, а одна з дївчєт лиш, швирк ид тьїм постолам, ти й шубовсть ногів у постїв, одну ти й другу. Єла обмотувати ремєнями. Єк уже

обмоталаси, а чьоловік лиш прискочів ид ній, ти й за фустьину из голови мац, ти й ту фустьину в кишеню. Розмотав ноги бісиці ти й пускає. А гадаєти, шо пишла вид него? Ийде! Ни пишла! За фустьинов пишла геш ид хаті бо просила, аби податъи. Єк прийшла ид хаті, чьоловік ни квапивси виддаватъи фустку, практикував, шо то буде дальше. А бісиця взеласи до господарке. Так газдувала, ек першя-ліпшя газдиня. Порайласи в хаті, в городах робила... Лиш збанована була, шо фустке нимає голові, ти й ни показувалась дуже в людъи, встыдаласи з непокритов головов. Делі наспіла весна, пишли обоє у поле оратъи та сітъи. Але поналітала воронія, ти й так кранкают одна вид другої, геш криз вуха промикаєси. Осердьило цисе господаря, єв проклинатъи. А бісиця пидсміхнуласи так, шо хлоп заздрів... Ти й ни міг ни запитатъи з чього ціритси. «Ий — каже лісна, — ек подаш фустку тогдьи скажу». Але знов пофторене. Лишень з зазулев. Закувала зазуля, а хлоп здоймив капелюшину ти й перехристъивси так шшіро, шше й каже: «Богу декуватъи, шо сми, вчув те цего року!» Лісна таке засміеласи. Хлоп знов допитуєси: «А з чього тобі смішно?» Лісна каже: «Єк подаш фустку, скажу». Хлоп далі прахтъикувавси. Кілко шо робив, то лісна пидсміхалася. Делі єму до серця прикочюватъиси екес желуване. Ти й, нарешті, узєв тоту фустку из комори ти й подав біді. Так си, сарака, утішила, шо геш заревіла. Зъила тоту фустку, ти й завила на голу. А хлоп таке уздрів, шо це ни жерт, и молодъиця хоче плай згрузитъи?.. Єв розпитуватъиси, чего уна пидсміхаласи кожний раз, ек були у поли. — Таже фустку смих тобі виддав? Бісиця нага-

дала ти й каже: «Таже смих смієласи з тебе, бо ти дурний. Воронки ек кранкали, то просили Бога за здоров'є твоє, щоб прожив шше рік вид року ти й сїїв на весні, а з цього врожаю буде тобі ти й їм. А, коли зазуля кукала, в'на просила Бога, аби ти ни дїждав бїрше весни, а ти так милосердно христивси. Так, ек з тебе ни смієтьсиси?»

Хлопови було дьивно з цього всего, звідкив могла знатьи про все цисе лісна? Отак собі наговорилиси, ти й кожде у свою дорогу. Хлоп до господарке, а лісна у дебри відків прийшла. Таже знов, відей пишла до своєї клюмпи. Співатьи ти й данцуватьи на Розійгри. «Так!» — усі підтакували, хто лиш зазівнув збоку. Бо слухали цеї комедії, екби медом намастьив...» Дописавши до кінця цю оповідь, Параска подумала трошки, хоч вже й думати було несила, і над текстом цим, що був на кількох листках, поставила назву оповіді: «Лісна бісиця-відьма». Перо випало з Парасчиної руки... «Ий! Доста на согодне...» — подумала Параска, наче тим звертала-ся до пальців отерплої від писання руки. «Доста»... А ножиці, що лежали на столику, просили: «Візьми нас хоч трошки!.. Візьми, хоч на пару хвилинок! Ми будемо слухняними... Ти нас уже пару днів у руки не брала... Візьми!» І стомлена рука потягнулася до ножиць... На долівку знову посипалися чудернацькі зірки-зайвини білого паперу, а в іншій руці зоставалися витинанки...

Наступного дня ранісько, перечитувала ще раз переписану вночі оповідь «Лісна бісиця-відьма». Вона кожного разу так робила, щоб не допустити «блуду»...

Параска підійшла до вікна, розслонивши фіранку, відчинила його навстіж: у хату повіяло ранковою прохолодою, настояною на густій смеречині. Внизу, головною дорогою, що йде через село в гори, задзенькотіли, загариміли залізям два причепа лісовозів, що були порожніми. Ранкова луна від дзеленчання того відбилася від навколишніх гір так сильно, що Параска подумала: «Адьи, розбудьили звіринку нивиличку, або й дрібоньку, що спала собі, коло свої мамке... То такый брезкіт, що мерця би розбудьив, ньи то шо... Але то уже звіринка звикла до того... І людьи звикли, бо то — і вноче, і у дньину... Лісочьок наш вивозі... Вивозили людьий наших... А то й лісок вивозили... Тьий дорешти вивозі... Скоро і звіринка ньи буде матьи де сховатьиси, аби ек дилеко у ліси ньи ховаласи... Ого! Уже гори наші лісові гет полисіли... Гет... Усе живе повигибає, усе... Навіть тотьи бісиці лісні загинут... Тьий оповідкьи про ньих усекі, шо людьи додумували собі... А кілко всекьих повісторьок та легенд тає у собі цісі гори... Може і тота красна Вірочька, шо, адьи, цвіт папоротьи мигом зацвитає у лісах передь самого Ивана... Мигне тьий дьивиши, а его вже нема... На другий рік до Ивана траба зачекатьи, аби знов зацвила та квіточька, котрої ніхто ньи видів... Ніколи ньи видів... А ек мудро ліс нарожував тотьи легендочьке гірські наші файні та поетьичні... Все тото из правіку тримало гуцула на світі, робило его жите окрашеньим тьими квіточьками, шо лиш миг цвितут у лісі... Лиш — миг. Та то і жите люцке на цему світі то — лиш миг... А де тотьи лісовиці тьий мавочьке будут косочьке чесатьи при місячкови, коли гори голі

зроб'єси... А люди гірські шо варт без ліса? Шо варт?.. Тому гуцул такий прудкий та кмітливий, шо гори тьий ліси єго научели... Казав хтос мудрий, шо вовка ноги годуют... А гуцула шо годує? Та ліс єго годує... И афинка ска, и гогодзи, и грибочьке всекі... А — деревочько?.. Та в'но: и типло, и захисток, и... Ану з чього коновчени зробітьи, ци цебрики, ци бербеничьке, навіть, лижечьке, ци дири в'єнке до кухні... А тотьи ракви та рамке, та мисочьке повірізблювані, та шше куферке всекі, шо ньими світ увес замилуваный... Тьий за того світ знає наші гори тьий людьий, шо тут жиют з правіку. Тьий нашу культурньицку справу знают за то... Тьий милуютьи тьим, шо гуцул уміє таке дивуватьи тьим, шо виходьит з єго рук... Та навіть хрест на могилку, ци домовинку — деревишше ни хто без дерева тут ньи змайструє... Гуцула усе жите у горах провадьит деревинка... Навіть деревце до весіля без смерічке ньи обходьити... Шо гуцул варт без ліса?.. А вирубают ліс, то й гуцула під корінь пидрубают... Але хто то хоче знатьи?..»

Зачинила вікно, заслонила його чорним полотном і взялася до своєї, такої звичної, а іноді й незвичної, роботи. Неоплачуваної ніким, забираючої останні сили...

— А ви про Катерину Білокур чули коли-небудь, пані Параско?.. — з притиском на слові «пані», запитав якось влітку один львівський художник, шо побував у Криворівні, й принагідно завітав до неї. Зайшов, бо багато-хто йому розповідав, навіть там, у Львові, про цю обдаровану, з унікальним талантом людину...

— Ой, саракі, відьий чюла трохи шош... — відповіла Параска.

— Я чому вас про то запитав?.. Знаєте, то такий унікальний самородок: славна наша Катерина Білокур... Її доля близька до вашої, пані Параско, її талант так само, самородний... Вона ніде не вчилася малярства, а створила такі картини, що світ ними захоплюється... Є такий всесвітньо відомий, великий художник Пабло Пікассо... Так от він дуже-дуже високо оцінив живописні картини Білокур... Вона — знаменита художниця, хоч і не мала академічної художньої освіти. Вона була також самотньою... Все своє важке життя прожила у селі, не маючи сім'ї власної... Прожила в самотності й убогости, маючи золотий, самобутній талант, навіть, якщо хочете, геніальний талант.

Багато між вами і цією художницею є спільнот... Я хотів би, аби ви мали хоча б репродукції талановитих, геніальних її картин. Я надішлю вам, з вашого дозволу, листівки з копіями її картин. Ви будете зачудовані ними... Та й ті репродукції легко знайти майже у кожному райцентрі. Мабуть і у вас в культмагах вони є... Але я вам надішлю...

Параска, не чекаючи листівок від того львівського художника, через сестру Василю, що часто була в Косові, придбала собі ті листівки, де були репродукції картин Катерини Білокур і коротка її біографічна довідка. «Ой декую тому художникови, шо нарозумив мене матьї тоту красу у себе у хаті... Може, Катириночька и вірші писала?.. Бо тотьї, шо талановиті до малюнку, вньї до всего маот замилуванє», — думала Параска,

багато разів переглядаючи дорогоцінні для неї листівочки...

А тим часом, переглядаючи другий, чи третій раз листівки з живописом Білокур, Параска думала: «Ска то велика українська земля... Дес там, дилеко від Карпат, таке була жінка, шо, видьий, думала, ек и я, жила-мучіласи, ек и я... А світ цей хотіла зробитьи ліпшим, смирнішим, побожнішим, файнішим. Катирина... Файне имне... А то, шо в'на робила, то, ек жила, хтос из людьий думав, шо то — дьивачька в'на... Нихто ньи міг урозумітьи того, шо та людьина вартує межи людьми у цему світі... То так світ екос покривлений, шо добро, милосердіє, — то ніби дьивина екас... Докьив одньи малюют світ казковий тьий видумуют собі крила, екьих ніколи ньи буде, але з екими лекше житьи, инші убирают себе, свою хату у золото... А тьих, шо видумуют кольорові крила та ньиіснуючі дива собі придумают, чьогос, називают дьиваками... Та земля крутьтиси ньи вид того, шо хтос насілее на себе золота усекого, тьий на золоті спит, тьий укриваєси золотом, а крутьтиси земля вид того, шо є такі люде, ек Катирина Білокур, тьий...»

Так було часто... Коли робилася якась, може, чисто механічна робота, як наприклад, складання листків у книжкові блоки, або склеювання, чи зшивання їх, або... То Параска давала волю своїм мислям, деколи записуючи потрібне їй. Так було й тепер, цього підвечірка, коли Параска сиділа на своєму стільчику і гладила, кожен листок нової книги, укладаючи їх докупки. Гладила листки, списані нею, аби потому погладити

ніжно свою наступну книгу, що назве її «дитинкою»... Так-так, кожна свою чергову велику книгу Параска називала дитиною і чисто за звичкою, чи що, колисала її на колінах, мов народжене дитя... Менші за розміром рукописні книжки, коли вони з'являлися на світ, називала онуками, ще менші й зовсім маленькі книжечки її, називала правнуками любенькими. Дивацтво?.. — Так! Дивацтво?.. Ні, бо цим Параска відганяла, розганяла свою чотиристинну самотність...

«Ой, ека велика родьинка моя!» — тішилася не раз вона, дивлячись на свої рукописні, саморобні книги, книжки і книжечки маленькі. За цими книжками стояв величезний труд розуму й рук, бо у кожній з них можна було знайти коштовні перли її мислі, її й народної мудрості, дорогоцінні скарби гуцульського фольклору, народної філософії, психології і споконвічної народної педагогіки... Листок за листком. Листок за листком...

А на столику, крім усього іншого, лежав і чекав своєї черги, коли Параска візьме його в руки, подарований яворівським різьбярем «фучок»... Отой сталевий фучок, що в умілих руках, може дива творити... Він, той фучок, може, прабатько усіх різьбярських інструментів тут, на Гуцульщині. Колись, давно-давно, напевно, він служив писаком для неписьменного гуцула. Треба було, скажімо, закарбувати якесь число дерев у власному лісі, чи кількість овечок, що віддавав на літування в полонину газда, то робив він собі зарубини на прутіку, чи кавалкові деревини, й... А як не було під руками ножики, сокирчини, то маленький, навіть примітивний різчик служив гуцулові для того. Його, маленького, лег-

ко було навіть носити з собою: чи в тайстрі, чи в чересі... Той фучок служив олівцем для написання. Паперу годі було знайти, а цей інструмент умів писати на дереві так, що ніхто написаного не мав можливості стерти, якби, навіть, дуже хотів... Знак за знаком утворювали ритмічний порядок рисочок, кривульок, трикутничків, залежно від того, що мало бути відраховано на «рахівниці»: вівці, чи дерева, чи копички сіна для зимівлі худоби на господарці. Дуже можливо, що це було саме так... А згодом трикутнички, кружальця, лінії створювали на дощині, чи шматку дерева, поліні дров, цікавий ритмічний узір.

Пізніше той фучок умів різьбити нехитрі ритмічні елементи на скринях, на дитячих колисках, на хатніх сволоках... Ось яким мудрим і талановитим став згодом той «писачок», що красою його різьблення на дереві захоплювався світ. Захоплювався і тепер захоплюється. А в Парасчиній хатинці, на крихітному столику той інструмент терпляче чекав того часу, коли вона візьме його до рук, і почне «писати» ним на двох кружках фантастичні узори, яких світ ще не бачив... Фучок чекав своєї черги... Чекав, бо в сінях чекали на Парасчині руки дві кам'яні плити, на котрих Параска має висікти-витесати два портрети: портрет княгині Ольги, портрет Івана Франка... Це — для початку... А потому: «Єк Бог поможе, то шше буду...» Окремо в маленьких сінцях, під осліничком лежала під мокрим рядном глина з-під цегольні місцевої. «То, — казала Параска, — на усекі фігурочьке: коньикьки, зазульке та ластивочьке, може...» Парасці дуже хотілося ліпити з глини,

а може й виточувати на гончарному крузі всякі гладунчики, тарелики на стіну з подальшим розписом на них та їх випалюванням у тій же цегольні... «А шо? Цеглинку випалюют, а цисе, шо ньи зможут?.. Траба квапитьиси...» А на підвіконнику, біля книг, до того всього, ще чекав невеличкий подовгуватий шматок домо-тканого полотна... Це другий, або третій шматок полотняний з котрого виглядала черлена нитка. Цією ниткою художниця заповнювала почате вишиття...

«Траба, мой, поквапитьиси... Траба, бо чюю, шо тимнію гет... Ий, Боже-Боже... Коби шше хоть трохе виділа-сми, шше би трошке видітьи... Аби гет ньи осліпнутьи... Бо шо я сліпа годна буду?.. Хто коло мене ходітьи буде, коло старої тьий сліпої... А чюю, шо тимнію... Ньи банно за тьим, бо нажила-смиси... Навиділа-смиси усекого... А найбілше — бідьи тьий горя... Тьий... Але мала шесте таке видітьи багато доброго... Синожовтьий прапор, ек уздріла-сми на нашій сільраді, то геш заплакала з радостьи... З радостьи такої... Кілко то народу за тото загинуло нашого у сибірах та инчих таборах, та й тюрмах... Кілко то нас тогдьи молодьих пропало... Декуватъи Богови за то, шо змогла шше видітьи то, за шо погинули... Декуватъи Богу, шше могла видітьи, аби квіточьке жовтенькі посадъитьи попод хатченув, аби в'ни нагадували про мамку мені тьий про дедьика... Аби нагадували тотъи квіточьке... Коби хоть гет ньи утимнітьи, бо шше ньи усі кньижечьке зібрані... Тьий... Тьий хотілоши шше подъивитьиси, ек дъивні ватерке горет на озерци пид Чьорногоров... А, ек го-

рицвітка цвите, то також нѣи виділа... Адѣи жите про-
жила и кортіло видітьи, а нѣи виділа-сми... Гадала-сми
на Либидьине озерце колис пітьи... Тѣий подѣивитѣи-
си на него колис уноче, ек тота дівчіна-либідочька ви-
ходьит з водьи, тѣий співає сумненьку пісеньку свою
про свого милого, шо став коло озерця великов горов-
каменем... Аби-х навіть виділа шше, то нѣи пишла би,
бо то ноги перемерзлі колис нѣи пускают дилеко ходѣ-
ити... А варт би... Бо и малюватѣи тото все, и описува-
тѣи, то одна радість була би... И по людих ходѣтѣи тѣий
записуватѣи нима здоров'я... Коби хоть з тѣим, шо маю,
раду собі датѣи... Траба квапйтѣиси!.. Шош я забагато
на согодне замріеласи... Траба квапйтѣиси», — і руки,
мимоволі, потяглися до списаних акуратно великих
листоків білого паперу. Листок за листком...

Трошки раніше Параска придбала собі кілька не-
величких книжечок про Індію. Хотілося багато знати
про цю країну, шо захоплювала Параску своєю дре-
вньою культурою, філософією, медициною, а особливо
— літературою. Книжки про Індію вона перечитувала
по кілька разів. Під враженням від прочитаного, тоді
з'явилося кілька портретів індійських письменників,
філософів. Першим Параскою був намальований порт-
рет Рабіндраната Тагора... Йї здавалося, шо між Украї-
ною й Індією є багато спільного, особливо в етиці, мо-
ралі, естетиці...

Параска ніколи не бачила, як виглядає арфа. Та й
про яку арфу можна знати тут, серед цих гір, шо вкриті
буйними лісами, темними хащами, майже непрохідни-
ми дебрями?.. Вона ніколи не бачила арфи. Зате колись

раз або два, чула звучання цього древнього дивного інструменту по радіо. Коли слухала музику дощу, то їй здавалося, що то арфа звучить...

Ось і тепер, цієї дуже ранньої весни, перший-перший дощ спокійний... Сонце сідало собі за гори, а великі, густі краплі дощові, підсвічені вечірнім сонцем, здавалися золотими струнами, натягненими між небом і землею... Весняна музика арфи невидимої... Так навіть струмок не дзюрчить... Він, струмок, звучить, якщо вміти слухати, мов гуцульські цимбали, коли струни притримувати долонею. Ні! Тільки тихий, без грому, весняний дощ, може звучати, як арфа...

Почувши вперше звуки цього загадкового інструменту, як і інших, Параска мріяла вчитися музики у спеціальних учбових закладах. Мріяла... А «вчилася» у сталінських спецтаборах за Сибіром...

«То файно би і на цимбалі навчєтьиси гратьи. То так само файна музика, — наша... Але то у нас у горах шош я нѣи виділа, аби жінка на цимбалі грала, або — у бубон... Та де?...» — думала собі тепер Параска, вийшовши на хвилину-дві з хати слухати музику дощу, що звучить, особливо весною, як справжня арфа.

Про гру на скрипці Параска колись, ще зовсім молоденькою, теж мріяла, бо: «Ой, ек то файно, лагідно ллєси з-пид струньи тої скрипочькє, музичька... Ой, ек тото мило! Але то пальчікє траба матьи тонєнькі тьий дуже чуйні... А я, відий, могла би... Була... Ого-о!.. А типер уже все! По полудню, Паруню... Видоіграла своє сумне на цєму світі... Ого!»

Параску вабило увесь час все, що носить красу,

високі почування... Такою вже народилася вона. Навіть на схилі літ не втратила цього почуття. Світ їй здавався милим найбільше тому, що в ньому є краса, «окраса», як любила вона повторювати. Відчуття прекрасного, невтолима жадоба його творити, з роками не слабшали, а загострювалися все сильніше. «Траба квапиться...» — повторювала вона тепер все частіше ці слова, як наказ собі самій. «Адьи, на скрипці, ек навіть утимнію, тьий буду гет сліпа, то могла би гратьи. Але — сумної... Мені ліпше, ек сумної... Ек скрипка сумної співає...»

Про скрипку в горах є багато пісень, коломийок, оповідей, легенд. Дотепер ходить горами нашими легенда про скрипаля, що міг так грати, що від звучання його скрипки танули сніги, а на лісових галявинах зацвітали квіти... Більше того: на деревах з'являлося листя, цвіт. Сухі дерева, кущі, гірське зілля всяке, котрі вже кілька років тому всохли, від звуків скрипки того скрипаля оживали...

Розказують, що коли в одного славного на всі гори мудреця померла його єдина донечка, то той попросив громаду знайти десь у когось живі квіти, аби покласти мертвій в домовинку живоквіт, бо, мовляв, вона дуже квіти любила... А хтось у тих краях чув про музиканта, що здатен своєю скрипкою оживляти квіти, навіть — кущі й дерева давно всохлі... Розказують, що знайшли далеко в горах, аж від Мадярщини, того музиканта, аби загравав коло труни покійної, де були різні сухі квіти, сухе рідкісне зілля... Коли той скрипаль загравав сумної коло труни, то квіти-зілля почали оживати... Та найбільшим здивуванням, найбільшою радістю для гірського муд-

реця і всіх, що були тоді в його хаті, було те, що сама дівчина-красуня, що лежала в труні цілих дві доби, підвелася... Й навіть посміхнулася до засмучених, згорьованих присутніх... Про скрипку в горах ходить багато легенд...

Думаючи про музику й музичні дива, Параска зняла зі стіни стару свою гітару і торкнулася пальцями до семи її струн... «Ой! Нима коли... Траба квапитьиси... — поклала гітару на ліжечко, — траба квапитьиси...» Гітара мовчала, стіни мовчали, павук на стіні під стелею, що здавався вічним, теж мовчав... По першому, здавалося б навіть, теплому дощеві гори весніли, а в уяві Парасчиній звучала все та ж арфа на перемінку зі скрипкою, що вміє і неживе розбудити... В кімнатці було тихо-тихо... На столику лежали дві, тепер найсвіжіші, Парасчині книги. Великі, на цупких обкладинках котрих висихала жовто-золотиста фарба назв книг, як завжди акуратно виписаних: «Небесному престолу від підніжжя землі» та «І тьи моя житєвице — книго-записнице».

Попід лісом білими кіньми з білими довгими гривами біг березень... «Адьи, лишень-шо нидавно дощік був... А типер... То так собі березень маєси... Ничьоничьо... Весночька таке озме своє. Тьи, весночько, таке перехетриш зимку...» — наче з весною, говорила собі Параска, глянувши у розслонене тепер вікно.

Одна, або дві сніжини «танцювали» перед самим вікном і полетіли собі далі за легким вітром зимово-весняним. «Летіт, летіт собі... Геш до другої зимочке... Котрої, може, й ньи диждуси...» — сказала на прощан-

ня сніжинам Параска, заслонюючи вікно...

Весна... Параска найбільше любила цю пору року. Весну любила найбільше за те, що вона носить на своїх крилах і маленьких крильцях, багато клекоту, сонячного шуму гірських потоків, переспівів лісових пташок. Кожна весна щебетлива, дзюркотлива, голосна. Хоча й зиму любила, особливо — в дитинстві. Зиму любила за те, що старший син матінки зими — Мороз умів малювати на вікнах химерні сріблясто-голубуваті малюнки, а менший син матінки зими — Вітер намігав високі кучугури снігів, з котрих потому, коли вони вляжуться, можна було з'їжджати, як з гірки... А доки ті кучугури снігові ще не вляглися, були ще зовсім свіжі, можна було в них пірнати, як у пухові перини... Можна було пірнати, якщо того не виділи мамка, або дедя... А ще зиму Парасочка, коли була малою, любила за те, що разом із таким же маленьким товариством дівчорі, можна було, обледенілим уже снігом, їздити на старих коритцях, на гринджолах із старих дощок, або затесаних полінець дров... Зима, зима... Потому вона, ота зима, давалася знаки, особливо там, за Уралом... Обморожені там, Парасчині ноги тепер нагадували про зиму зле... Але все одно зиму Параска любила... За те, що було й за те, що тепер, коли Параска вже вдома, у своїй хаті, можна було б і не любити зиму... Не любити за те, що вона дошкуляла холодами, коли малювала, чи писала заляклими від холоду руками... Але попри все те Параска зиму любила... Любила, бо зима в тому невинна, що...

Осінь... Ой, вже та мила осінь! Котра пора року так красно вбирає у кольори все-все... Жовті, оранжеві,

черлені, темно-сині кольори — куди не глянеш... Навіть вода в Черемоші, здається, стає синьою, особливо в похмурі осінні вечори. А хмари?.. Вони, ті осінні чорно-рожеві хмари, коли сходить, або заходить пізні осінні сонце, плывуть помало над головою тобі, наче помальовані в темно-синій колір човни з далеких країн... Пливуть і нема їм кінця... А ніч тоді, восени, на тоті синім помальовані хмари над головою, що здаються човнами, посипає зорями рясно, а іноді, котрусь хмару-човна зачіпає гачком молоденького місяця, і хмара-човен тоді наче стоїть на місці, або місяць втікає від неї...

І все ж Параска найбільше любила весну... Любила весну, хоч хто її не любить, якимось особливо?.. Ось і тепер, цієї ранньої весни, стоїть Параска на порозі хатчини й дивиться, як дві або три сніжини прилетіли на мить перед неї, спинилися, наче, і, підхоплені легким вітерцем, полетіли собі далі. Прилетіли й полетіли далі, наче тим прощалися з нею... Через пару хвилин над горою навпроти прогрімів грім... «О, то с'єтий Ілля колачі везе... — подумала Параска, — везе небом колачі, адьї... Видко, шо уже гет весна буде... Буде, бо чютьї, ек земличька говорить зачінає... Дихає, здаєси, просто у лице... Тото благовісна пора... Адьї — крапелька!.. Шше одна... Шше... Небочько вість про весну людим посилає. О-о!.. Шше одна крапельиночька веснї... Видьїрваласи собі вид хмари-мамке тьїй... Полетіла сама... Ска то радість їм — летітьї... Одьїн змиг ока, а кілко то радостьї для тої дощівїої крапельке — летітьї... То так и жите люцке... Миг — тьїй... Але радість вид того, шо летілоси... Така то природа...»

Параска підставила дощеві долоню. Краплі на долоні заблищали... Заблищали й... «Таке тото жите», — повторила в думці ще раз Параска, дивлячись на свою долоню, з котрої, як їй здалося, випаровували дві краплини... «Миг, і... — засумувала Параска. Але то таке варт того, шоби хоть миг летітьи... Квапиться лиш траба... Траба!»

З якоюсь світлою радістю, з крапелькою незрозумілого суму, зайшла вона до хати. «Траба квапиться...» — повторила ще раз про себе. В хаті, в маленькій кімнатці-робітні, було досить темно. Намацала першу ліпшу, що попалася під руку, велику свою книгу, погладила, за звичкою, наче протирала обкладинку, піднесла ближче до очей і прочитала: «И тьи моя житевице — кньиго-записньице». «И тьи моя житевице...» — подумала, переставляючи книгу зі столика на ліжечко. «Тут... Тьий ньи лиш тут... Уся моя житевиця... Ой, так-так... Уся моя житевиця... Тьий ньи лиш моя... Але й — люцка житевиця... Може, тото, написане ньи пропаде гет... Може хтос то озме в руке тьий прочитає колис... Он кілко приходьило, тьий антересувалоси тьим, шо є у цих кньижках... Бо казали, шо то має вартість, шо добре тото, шо я вид людьий позбирувала... Тьий шо тото записувала вид людьий... Тьий тото, шо я записувала вид того, шо серце мені пидказало... Може, тото хтос колис прочитає... Коби Бог дав на тото люцку думку...» — думала Параска, беручи до рук тепер меншу книгу, на обкладинці котрої зловила зором букви назви книжки: «З мого серця, ек з керниці». Потримала трошечки книжку в руках та й подумала: «Е... Та то всекі

тут приспівке у цисій кнъижечці, всекі... Нихто ньи знає, ек то трудно писалоси начісто, тото, шо у цисій книжці... И трудно, и дуже легко писалоси, бо то — приспівке... Єк писалоси, але, декувати Богови, шо дав сили аби цию кнъижечьку дописати, тый убрати, ек малу дьитьинку до школи... А цисі дві, шо притулилися одна до одної, ек тоты сестричье, то книжечье про Индию. То — про Индию... Про тоту дьивну, дуже давну країну, шо дуже вподібна до України... Ой, ек я мало читала про Индию... Все видкладала на потому... А типер уже ньи прочітаю... Ого! Очі гет утемніли... Гет. Коби хоть шше виділа тілко, аби цисі кнъижечье докупке зибрати...»

Параска перебирає далі свої книжки, руки тремтять, в очах — суцільний туман. Вона піднімає, не без зусилля, ще одну свою велику за обсягом книгу ближче до очей, книга падає з рук... Голова пішла обертом. Попливли догори: столик, вікно, навіть стеля... В грудах і в усьому тілі, наче ватру хтось роздмухував... Ставало то гаряче, то холодно... «Ий!.. А це шо таке зомнов?...» — майнула думка. Відпочила трошки на своєму стільчику і знов узяла книгу товсту в руки, але цього разу вже іншу... Протерла-погладила рукою обкладинку, піднесла ближче до очей, прочитала: «Пробудьившисе зи сну». Потримала тремтячими руками книгу й згадала: «Та то на цию книгу Васютка казала, шо кнъижка дуже тежка... Ого... Нима Васютке, нима, царство ї небесне... Нима...»

Того разу, перемагаючи спрагу й слабкість, Параска перебрала майже сорок своїх рукописниг книг і

книжок, складаючи їх. «Завтре, ек Бог поможе, то буду далі перебирати книжечьке докупке... Єк Бог поможе... Бо согодне шош ньи змогла-сми... А завтре, доке шше руке ньи видьибрало, тьий крішку шше вижу, траба увильньити домовинку вид књижечьок тьий усекех малюнків, бо мало шо... Бо мало шо може статсьиси...»

Не змогла до кінця перебрати й поскладати докупки все написане нею, намальоване нею за все життя... Другого, чи третього дня ще підвелася до того, що було на купці, погладила рукою зверху, наче прощалася зі всим своїм, що сотворила й ще не роздала людям: «На славу рідному краю», як казала вона...

Погладила купку книжок і малюнків... Їх було багато... Не для кількості, не дня слави жертвовно працювала Параска майже все життя. Ой не для кількості й не для слави... Власної... Хоча славу вона заслужила своїм подвижницьким життям, перемагаючи злидні, самотність, хвороби, байдужість чинюь до її таланту унікального, її унікальної роботоспроможності, до її людського, непоказного подвигу в ім'я добра, краси, людинолюбства... Вона ще там, в уральському тюремному шпиталі дала обітницю так діяти, і ту обітницю до кінця виконала...

То потому хтось мудрий і щирий візьметься підраховувати, аналізувати життєвий поступок-подвиг незвичайної жінки-гуцулки, письменниці самобутньої, самобутньої художниці, самобутнього етнографа й філософа з іменем Параска Плитка-Горицвіт... То хтось потому, хоч і не до кінця, підрахує, проаналізує й скаже вустами тиші, вустами блискавиці-громовиці, що разом з

вітрами гірськими зимують і літують межі писаним камінням перед чорногорами... Це — потому. І знати-мемо ми і діти наші, і наші внуки, що та незвичайна горянка, котра мала невидимі крила, насипала з-під тих крил понад 700 рукописних книжок, книг і книжечок, понад сто невеличких живописних картин сюжетних під загальною назвою «Доля гуцулке». А ще залишила по собі безліч намальованих нею ікон-образів, що майже у кожній криворівнянській хаті є тепер, є у багатьох селах гуцульських, у багатьох церквах краю... А ще, підсумовуючи створене Параскою Плиткою-Горицвіт, з подивом для себе, дізнаємось про незліченну кількість власних її молитов, філософських роздумів про життя людське... А хтось до цього додасть, що ця жінка-мудрець захоплювалася музикою, різьбою на дереві, витісуванням з каменю, ліпленням з глини, витинанками з паперу, оздобленням всього у власній оселі, що тільки можна було оздоблювати-прикрашати... Воістину подвижницький сенс життя заради служінню ПРЕКРАСНОМУ на цій землі... Служінню без очікування на нагороди й славу, служінню цьому високому у крайній матеріальній убогості...

* * *

- Ви чули?.. Параска Штефанова утемніла гет ...
- Шо сліпа гет?.. Йой!
- Хто то вам казав?..
- Та то усе село говорить, що утемніла...
- Йй-й! Сарака Парасочька...
- Гет подаласи Парасочька... Гет!.. Тотьи тюрми

тій лягри вкоротили жите, тій здоров'є догаразд-или...

— А шше тото сліпанєчко коло всекьих паперів уноче...

— А то, шо зголожена була, тій перемерзала, то, шо на здоров'є ньи шкодило?..

— Ий, та де ньи шкодило?.. Ого-о!.. Шше й ек шкодило...

— А тото переморожіне по сибірях студених...

— Тото усе здоров'є забрало. Ой, забрало...

— Так-так, мой Штефанова, кажут гет заслабла...

— Кажут, кажут... А пітьи видознати, сараку, шо ньи траба би?!

— Та де ньи траба?.. Траба!.. Тій писаночьку траба... Бо казали мої мамка колис, шо тото шкаралушше вид писаночьке дуже помічне вид слабостьи...

— Ану зберімси дес цими днями до Парасочьке!.. То ничьо, шо у кождої роботьи перед с'етами багато... Ану такє зберімси!..

Таку розмову завели межи собою кілька жінок на церковному подвір'ї, після служби Божої у Вербну неділю. «Верба б'є — ньи я б'ю — за тьиждинь Великдинь...» — сказали, майже одночасно жінки, вдаряючи злегка одну одну пучечком освяченої вербини по рукавчику кожушка, або сардачка, та й — розійшлися... А весна брала своє: і цієї неділі, як кожного з останніх днів минулого тижня, сніжници змінювалися короткочасними дощами. Над Чорногорою, або над перевалом Буковець котилися лункі, весняні громовиці. Над писаним камінням раз-по-раз відкривало свої голубі очі вес-

няне небо. В низах смереки поодинокі, що стояли перед тим на пагорбах, несучи горби на своїх зелено-білих крилах, тепер махали на вітрі, своїми зеленими крильми... Шумів ліс, шумів внизу запінений Черемош. Коло довбушевого каменя-плити зажебонів, як завжди в цю пору маленький струмок. Струмок біг собі в долину, але Параска, як колись, раніше, ще минулої весни, навіть не прийшла тепер до нього... Не прийшла вона, не схилилася до нього, не спробувала «зловити» його, малого бешкетника, руками... Він тепер, здавалося, навіть сумував від того, що ніхто його не ловить... Перед тим, вночі, чути було рев олениці, що ще цієї зими прибігла під вікно Парасчиної хатини... Навіть, коли кілька горобчиків «купали» свої сіро-жовті крильця у калюжці перед Парасчиною хатиною, перед самим вікном цього разу, Параска не виходила, хоч на хвилину полюбуватися, ставши на порозі, тими гороб'ячими купаннями-пустощами... Не виходила Параска послухати весну, послухати, про що говорить ближній ліс, що почав прокидатися зі сну. Мавки потихо розплітали свої русьві коси в недалеких лісах... Стояла тиша, в якій було чути лиш дихання землі, та дзюрчання несміливе перших струмків. Навіть голосний весною Черемош, наче притаївся межі крутими берегами...

Наставала урочиста й, водночас, печальна тиша страстних днів передвеликодніх. До Великодня залишалося три дні...

Двері Парасчиної хатини були навстіж відчинені... Навстіж не тому, що в хатчині було душно, а тому, що Параска, вийшовши перед тим з хатини, не зачинила

їх... Вона вийшла і... І пішла далеко-далеко: за води й гори, за сині гірські зорі... Пішла собі потихо, залишивши в хатині власне своє зболене тіло, на грудях складені навхрест руки-крила і — навстіж відчинені двері, аби люди заходили, аби весна заходила, котрої вона так чекала, котру вона, Параска Плитка-Горицвіт, так любила...

На цьому й закінчилась розповідь вітру, розповідь блискавок між писаним камінням високо в горах, розповідь місяця, що допомагав мені знайти правду про страдницький, повний творчого й життєвого подвигу шлях незвичайної жінки, жінки-птахи, жінки дивовижної радості життя й дивовижного його смутку...

Дякую тобі, місяцю!

Дякую тобі, вітре!

Дякую тобі, блискавице-громовице!

Дякую вам, люди добрі!.. Інакше я не зміг би пізнати справжнього захоплення творчим подвигом простої сільської майже неосвіченої жінки-творця, жінки-філософа, жінки-письменниці й художниці, жінки-світолюба й людинолюба з гір Карпатських, ім'я котрій: ПАРАСКА ПЛИТКА-ГОРИЦВІТ...

Словник вживаних діалектизмів

Банно — жаль
Бігом — швидко, скоро
Бічі — бігти
Борше — скоріше

Варкий — слабовитий
Верг — кинув
В'на — вона
Видознати — провідати
Внак — інакше

Гербата — чай з гірського зілля
Глипав — позирав
Гляба спертъиси — ніяк не зупинитися
Гуляє — танцює

Джемір — гущавина, зарості
Д'горі — догори.
Дес — десь
Джюркало — струмок
Доцоту — ретельно
Доста — досить
Д'хаті — додому

Єв, ела, ело — взятися щось починати робити,
почати

Задурно — задарма

Зарес — зараз
З горів — з гір
Затемила — запам'ятала
Зверг — скинув
Завила фустку — зав'язала хустку
Зазівнув — зазирнув
Зблавучітьи час — потратити час даром
Ймитьи — зловити, впіймати

Крішку — трішечки
Кавалке — шматки
Кортече — бажане дуже
Корчіке — кущики
Кулко — коло

Маржина — худоба

На голу (на голув) — на голову
На й си кєкне — най на тому обійдеться
На ню — на неї
Нарик — на наступний рік
На наргах — на лижах
Ньи втели — не зрубали

Падку — так бідкаються гуцули
Погандратіси — попустувати
Подалиси — змарніли, постаріли
Пораїласи — поралася
Посаг — придане молодій
Постіль — ліжко

Пудно — лячно, страшно

Родичі — батько і мати

Сарака — бідолашна

С'єтий — святий

Стеричє — стерегти

Сторцом — дибом

Стропа — гурт

Тішня, на тішньи — косовиця, в час косовиці

То байка — то байдуже, неважливо

То ни дурно — то не даремно

Трішньик — сухий хмиз

ТЬимой — тому

Уберія — вбрання

Уздрів — побачив

Утьимнітьи — осліпнути

Увихатьиси — робити роботу швидко

Файно — гарно, красиво

Цисю — цю

Ціритси — шкіриться

Чєлідьина — жінка

Шшє — ще

Шош — щось

Шо — що

Штьирьом — чотирьом

Шмирдавка — нежить

Шпитаке — пустощі, збитки

Про автора

БОГДАН РАДИШ-МАРИНЮК народився 20 листопада 1934 року в селі Рожневі в сім'ї Калини та Іллі Радишів (по-сільському — Маринюки).

Навчався в Рожнівській середній школі, Косівському училищі декоративно-прикладного мистецтва, Ленінінградському (тепер Санкт-Петербурзькому) художньому інституті ім. І.Ю. Рєпіна на факультеті теорії та історії мистецтв. Служив у совітській армії (в Росії та Польщі). Працював, після закінчення училища — в Криму (м. Алушта) за направленням. 43 роки віддав педагогічній роботі на посаді викладача композиції в Косівському училищі, технікумі, коледжі декоративно-прикладного мистецтва.

Був депутатом обласної та районної рад першого демократичного скликання, заступником голови виконкому Косівської районної ради, директором Косівської бібліотечної системи району. Майже 20 років очолював Косівське райоб'єднання Всеукраїнського товариства «ПРОСВІТА» ім. Т. Шевченка та Конгресу української інтелігенції.

Богдан Радиш-Маринюк є членом Національної Спілки письменників України, Почесним членом Всеукраїнського Товариства «ПРОСВІТА» ім.Т. Шевченка, лауреатом літературних премій ім. Михайла Павлика, ім. Марійки Підгірянки та ім. Василя Стефаника, володар відзнаки «Будівничий України». Його перу належить близько тридцяти книжок ліричної поезії, притч, рубаїв, лапідаріїв, авторських прислів'їв, приказок, афоризмів, книжок для дітей, сатири та гумору, авторських коломийок тощо.

На слова Б. Радиша-Маринюка композитори Лев Димінський, Володимир Домшинський, Остап Гавриш, Євген Боднарєнко, Зоя Слободян, Анничка Гнатишак, Тетяна Стасюк та інші написали понад 50 пісень, що стали популярними. Книжки Богдана Ілліча мають змогу читати в бібліотеках найстарішого в США Гарвардського університету та Конгресу США.

ЗМІСТ

Пролог. Горицвіт – квітка гірська	3
Про автора	142

Богдан Радиш-Маринюк

Горицвіт — квітка гірська
Повість

Редактор Марія Равшер
Комп'ютерний набір Олена Радиш

Видруковано в МП «Евріка». Видавництво «Писаний Камінь».
Івано-Франківська обл., м. Косів, вул. Незалежності.28.

Тел.-факс 03478-2-24-91.

Підписано до друку 27.01. 2014. Формат 60x84/16.

Папір офсетний і крейдяний. Гарнітура Times New Roman.
Друк офсетний.

Богдан Радиш-Маринюк

Р 15 Горицвіт — квітка гірська. — Косів. Писаний Камінь
2014. — 144 с.

Про людину самотнього таланту й драматичної долі,
про жінку-письменницю й художницю, фольклористку й
філософа, про жінку-каторжницю й мудреця карпатського,
про жінку-черницю в миру ця книга.

ISBN

ББК 844 УКР 6 – 5
Р — 15